

Unionen og opinionen

En analyse av svenske avisers framstilling av unionen mellom Sverige og Norge i perioden 1814-1824

Astrid Nesvold Holmen
Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH)
Universitetet i Oslo
Høsten 2008

Forord

Denne oppgaven hadde aldri vært mulig å fullføre uten hjelp fra mange personer rundt meg. Først vil jeg takke veileder Odd Arvid Storsveen for konstruktiv kritikk og gode innspill, i tillegg til interessante diskusjoner om ulike temaer. Kunnskapen hans er enorm, og han har gitt innspill til nye vinklinger i løpet av arbeidet.

Kildearbeidet forutsatte to lengre turer til Stockholm. I den sammenheng er det naturlig å takke instituttet for økonomisk støtte ved slike turer. Jeg vil også takke betjeningen ved Kungliga Biblioteket for service langt utover hva som var påkrevd.

Det har vært både hyggelig og lærerikt å delta på ulike seminarer og forelesninger med studenter og vitenskapelig ansatte, både på prosjektet om 1814 og prosjektet Demokratisk teori og historisk praksis. Jeg vil takke for faglige og sosiale innspill i den sammenheng.

Kollokviégrupper gjennom årene, med Anette, Ingrid, Ingrid, Johanne og Therese har vært til stor hjelp. Her har faglige samtaler fått plass ved siden av de mer vennskapelige. Det gode studentmiljøet blant historiestudentene på NHA har laget ei god ramme rundt oppgaveskrivingen, og jeg velger å se de mange timene tilbrakt på pauserommet som en faglig styrke av arbeidsmoralen. Ellers er jeg takknemlig for den store interessen venner og familie har vist for oppgaven, og takker alle som har tilbudt seg å lese. Jeg vil også takke Sigrid. Samtalene med henne har vært til stor nytte. Det er godt å diskutere med noen som har vært gjennom løpet sjøl, samtidig som de faglige innspillene er nyttige, og kritikken på utkastene hun har lest har vært meget konstruktiv.

Til slutt vil jeg takke Stig. Han kom inn som en virvelvind i siste del av oppgaven, og har bidratt med både godt humør, faglig støtte og konstruktiv kritikk. Den siste tiden hadde ikke vært like hyggelig uten han.

Innholdsfortegnelse

FORORD	II
INNHOLDSFORTEGNELSE	IV
KAPITTEL 1. INNLEDNING	- 1 -
PROBLEMSTILLING	- 1 -
HISTORISK RAMMEFOTTELLING	- 4 -
AVGRENSNING	- 5 -
BEGREPER	- 7 -
OPINION OG OPINIONSDANNELSE	- 8 -
HABERMAS TEORI OM BORGERLIG OFFENTLIGHET	- 11 -
KILDER OG KILDEPROBLEMER	- 14 -
TIDLIGERE FORSKNING	- 17 -
OPPGAVELØPET	- 20 -
KAPITTEL 2. DEN OFFISIELLE PRESSEN I SVERIGE, 1814-1824. KONSTITUERENDE, OPPBYGGENDE, FORSONENDE	- 21 -
1814, FORSONENDE TALER OG LOVPRISNING AV UNIONEN	- 22 -
1815-1817. DET OFFISIELLE PROSJEKTET FORTSATTE	- 24 -
1818. UTFORDRINGER FOR DEN NYE NORSKE STATEN	- 26 -
BONDEOPPRØR OG ØKENDE MISNØYE	- 27 -
DIKT OG LYRISKE INNSLAG	- 29 -
1821. KONSTITUSJONELLE FORSLAG BLE PRESENTERT I STORTINGET	- 31 -
1824. FORSLAGENE FRA 1821 BLE BEHANDLET AV STORTINGET	- 37 -
VAR INRIKES TIDNINGAR EN OPINIONSDANNENDE AVIS I STOCKHOLM?	- 39 -
OPPSUMMERING	- 41 -
KAPITTEL 3. LOJALE AVISER I STOCKHOLM 1814-1824. EN VIDEREFØRING AV DEN OFFISIELLE FRAMSTILLINGEN	- 44 -
LAV INTERESSE FOR UNIONEN	- 45 -
ET BEGIVENHETSRIKT ÅR I UNIONELL SAMMENHENG	- 48 -
1820-TALLET. GRADVIS POLITISERING AV UNIONSFORHOLDET	- 48 -
FORTSATT LITEN INTERESSE UTOVER ENKELTSAKER SOM SKAPTE DEBATT	- 50 -
1824	- 52 -
MOT ET TETTERE FORHOLD? AMALGAMASJON I AVISENE	- 55 -
SYNET PÅ DANMARK I PRESSEN	- 57 -
SYNET PÅ FINLAND I PRESSEN	- 59 -
HVOR TETT KNYTTET VAR DE LOJALE AVISENE TIL INRIKES TIDNINGAR I FRAMSTILLINGEN AV NORGE OG UNIONSFORHOLDET?	- 61 -
OPPSUMMERING	- 62 -

KAPITTEL 4. UAVHENGIGE AVISER I STOCKHOLM 1814-1824. OPPOSISJONELLE AVISER UTFORDRET TRYKKESENSUREN - 65 -

UNIONEN BLIR DANNET	- 66 -
EN NY TID I EMNING	- 69 -
ØKENDE POLITISK INNHOLD I ARTIKLENE VED OVERGANGEN TIL 1820-TALLET	- 71 -
STOCKHOLMS COURIER BANER VEI FOR OPPOSISJONELLE KREFTER	- 74 -
1821. STORTINGETS ARBEID SKAPTE URO	- 78 -
TRYKKEFRIHET OG KONSTITUSJONELLE SPØRSMÅL VAKTE DEBATT	- 79 -
DET OVERFLØDIGE BYRÅKRATIET	- 82 -
VEKSELUNDERVISNING OG UNIVERSITETSJURISDIKSJON	- 85 -
STORTINGETS ARBEID I 1824	- 86 -
OPPSUMMERING	- 88 -

KAPITTEL 5. SAMMENFATTENDE DRØFTING. KONKLUSJON - 91 -

LYKTES STYRESMAKTENE MED Å ETABLERE EN BESTEMT FRAMSTILLING I DET OFFENTLIGE SAMFUNNET?	- 91 -
HVORDAN BLE MAKTFORHOLDET MELLOM SVERIGE OG NORGE FRAMSTILT?	- 93 -
HVA KAN VI ANTA OM DEN SVENSKES OPINIONENS SYN PÅ NORGE, NORDMENN OG UNIONEN?	- 95 -
HVORDAN BLE UNIONEN FRAMSTILT, OG HVORDAN UTVIKLET FRAMSTILLINGENE SEG I LØPET AV DE TI ÅRENE?	- 98 -
ENDRING I UNIONSBEGREPET OMTRENT VED ÅR 1820	- 99 -
FORHOLDET TIL DANMARK OG FINLAND, SAMT AMALGAMASJONSPOLITIKKEN	- 100 -
OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	- 101 -

KILDER - 105 -

SVENSKES KILDER	- 105 -
NORSKE KILDER	- 106 -

LITTERATUR - 107 -

VEDLEGG 1. OVERSIKT OVER DET SVENSKES KILDEMATERIALET - 111 -

Kapittel 1. Innledning

I 1814 ble Norge, som følge av Napoleonskrigene, stormaktspolitikk og freden i Kiel, løsrevet fra Danmark, landet det hadde vært i union med siden 1380. Norge fikk sin egen grunnlov og gikk kort tid etter inn i en ny union med Sverige. I den nye unionen fikk Norge beholde grunnloven. Den ga staten et fundament den ikke hadde hatt i unionen med Danmark. I løpet av det tidligere unionsforholdet hadde sentrum for kultur og politikk i flere hundre år befunnet seg i København. Etter løsrivelsen var Norge en fattig stat. Det tradisjonelle motsetningsforholdet mellom Danmark og Sverige hadde påvirket forholdet mellom nordmenn og svensker, noe som hadde ført til at kunnskapen og interessen for nordmenn blant den svenske opinionen var svært liten. Unionen med Sverige var av en annen karakter enn den som hadde vært med Danmark, og som den svenske historikeren Bo Stråth skriver, ble det i den offisielle oppfatningen av unionen lagt vekt på den prinsipielle likestillingen mellom Sverige og Norge.¹ Det var et viktig utviklingstrekk i forhold til unionen med Danmark. Det er en oppfatning jeg vil legge til grunn for analysen, og som vil gå igjen i store deler av oppgaven.

Problemstilling

Det har vært mye forskning på hendelsene i 1814 og årene i forkant i norsk historieforskning. Dette skyldes at løsrivelsen fra Danmark samt arbeidet med grunnloven i 1814 har vært en viktig del av den norske nasjonale konstruksjonen. I svensk historieforskning har søkelyset heller vært rettet mot hendelsene i 1808-1809, da Sverige mistet Finland til Russland. Etter det begynte arbeidet med å konstruere en ny nasjonal identitet i Sverige.² Det har resultert i at forskningen på den samtidige svenske befolkningens forhold til unionen ikke har vært like høyt prioritert. I forbindelse med unionsoppløsningen i 1905 ble det gitt ut et svensk - norsk dobbeltverk, skrevet av Bo Stråth og Francis Sejersted. Stråth skrev første del, om perioden 1814-1905. Der skriver han at forskningen på unionen var stor fram til oppløsningen av

¹ Stråth, Bo, *Union og demokrati. Dei sameinte rika Noreg-Sverige 1814-1905*. Første bind av historieverket *Norge og Sverige gjennom 200 år*, Pax Forlag A/S, Oslo 2005, s. 102

² Stråth 2005, s. 48

unionen. Deretter ble den fortrent, som et ledd i konstruksjonen av den svenske nasjonale identiteten.³

I 2007 skrev Erling Ramnefjell på lederplass i Dagbladet at uansett hvor oljerike og viktige vi nordmenn har blitt, så følger ikke svenskene med på hva vi driver med.⁴ Uttalelsen kom i forbindelse med at en svensk professor i statsvitenskap ikke hadde fått med seg Gerd Liv Vallas fall, som skjedde omtrent samtidig med at artikkelen ble skrevet. ”Man kan få mindreverdighetskompleks av mindre”, skriver forfatteren underveis i artikkelen. Over ett hundre år etter at unionen mellom Sverige og Norge ble oppløst, har det norske lillebror - komplekset fortsatt ikke mistet sin kraft. Stråths framstilling kan imidlertid være et signal om at dette bildet har vokst fram etter unionsoppløsningen. Det er mulig å snu Ramnefjells framstilling, og hevde at forholdet mellom Sverige og Norge i like stor grad har vært et resultat av Sveriges storebror-kompleks som Norges lillebror-kompleks. I tråd med hva Stråth skriver blir det da naturlig å se forholdet mellom statene etter unionsoppløsningen som en kanskje like viktig del av konstruksjonen av den svenske identiteten som av den norske. Det var like viktig for Sverige å markere avstand som det var for Norge å oppnå anerkjennelse fra Sverige. Vi kan se at de samme mekanismene trådte i kraft i 1905 som etter tapet av Finland i 1809, hvor Finland ble utelukket fra den svenske offentligheten i lang tid, og Sveriges nye identitet som en stat i personalunion med Norge ble understreket i ulike fora. Sveriges rolle som storebror ble trolig stadig viktigere å understreke etter som unionen støtte på vanskeligheter og siden ble oppløst. På den måten ble forholdet til Norge ignorert i svenske framstillinger etter 1905. Her åpner det for at framstillingene av forholdet mellom Sverige og Norge var et annet i tida etter unionsinngåelsen, da likestillingen innad i unionen i følge Stråth ble understreket.

Med den bakgrunnen ønsker jeg i denne oppgaven å se på hvilke bilder en samtidig opinion fikk av unionen den første tida etter unionsinngåelsen. Til den oppgaven har jeg valgt å undersøke aviser fra Stockholm i perioden 1814-1824. På grunnlag av det overnevnte temaet vil jeg prøve å si noe om hvordan unionen ble framstilt for en samtidig opinion og hvordan framstillingene utviklet seg i løpet av de første ti årene. En slik oppgave kan være med på å knytte den svenske opinionen i Stockholm til unionen mellom Sverige og Norge og kan kanskje også spore andre til forskning på svenske forhold ved unionen, og dermed tilføre unionsforskningen nye aspekter fram mot 200-års-jubileumet for Norges grunnlov i 2014.

³ Stråth 2005, s. 48

⁴ *Dagbladets* papirutgave, 2. februar 2007, leder. Forfatter: Erling Ramnefjell. Lastet ned fra <http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/artikkel.php?id=5001070037229&tag=tit&words>, 09.09.2008

Arbeidet med å gjøre Norge til en del av den svenske opinionens horisont begynte allerede med ”1812 års politikk”, hvor Sverige allierte seg med Russland og samtidig godtok tapet av Finland. I denne perioden vokste ønsket om Norge som en erstatning fram blant svenske myndigheter. Kronprins Carl Johan stod i spissen for planene.⁵ Unionsplanene ble realisert i løpet av 1814, da Norge ble løst fra unionen med Danmark. Stråth trekker fram den prinsipielle likestillingen i unionen.⁶ Dette synet understreker han også andre steder i verket. Carl Johan uttalte mange ganger at han så langt det var mulig ville unngå at Norges forening med Sverige fikk preg av underkuing. Stråth mener at vi derfor må gå ut fra at det var meninga å gi Norge denne selvstendigheten, og at det ikke bare var et taktisk grep i forkant av foreningen.⁷ Det kan bety at styresmaktene hadde en agenda for hvordan de ønsket å formidle bildet av unionen til opinionen. På den bakgrunnen vil jeg anta at aviser og tidsskrifter var verktøy i arbeidet med å formidle bildet av den nye svenske identiteten og unionen med Norge, til befolkningen. Det er årsaken til at jeg vil bruke aviser som kilder i framstillingen. For å kunne svare på problemstillingen i oppgaven, vil det være naturlig å stille underliggende spørsmål underveis. Jeg vil også ha egne problemstillinger i hvert kapittel.

Et spørsmål som vil melde seg, er: Lyktes styresmaktene i arbeidet med å etablere en bestemt framstilling av unionen blant opinionen? I unionen med Danmark hadde Norge en underordnet stilling. Til tider har det også hersket en forestilling om at den norske statens rolle i unionen med Sverige var lik et lydriks. Stråth har skrevet at styresmaktenes offisielle versjon av unionsforholdet ble etablert med tanke på å motvirke slike forestillinger.⁸ På bakgrunn av det overnevnte spørsmålet vil det være interessant å se om vi kan trekke noen slutninger om synet på unionen ut fra hva som ble trykket i avisene. Et annet interessant aspekt, i tråd med det overnevnte storebror-komplekset, vil være å se på hvordan maktforholdet mellom Sverige og Norge ble framstilt i kildene. Selve opinionen er også interessant i en slik framstilling. Som jeg skal komme tilbake til senere i kapittelet, er det vanskelig å si noe sikkert om hvordan en fortidig opinion lot seg påvirke av hva de leste så lenge det ikke er foretatt samtidige undersøkelser om det. Likevel vil jeg mot slutten av oppgaven prøve å gi svar på om vi på grunnlag av undersøkelsen kan si noe om den svenske opinionens syn på Norge, nordmenn og unionen på denne tida?

⁵ Sandström, Åke, i Engman, Max og Sandström, Åke (Red.), *Det nya Norden efter Napoleon*, 25:e Nordiska historikermötet, Stockholm den 4-8 augusti 2004, Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2004, s. 127

⁶ Stråth 2005, s. 102

⁷ Stråth 2005, s. 61

⁸ Stråth 2005, s. 102

Historisk rammefortelling

Pressesamfunnet i Sverige hadde gjennomgått en del forandringer i forkant av unionsinngåelsen i 1814. I 1810 ble det innført trykkefrihet som en konsekvens av at kong Gustaf IV Adolf ble avsatt til fordel for sin barnløse onkel, den senere kong Carl XIII. Dette skiftet førte til at en ny grunnlov ble skrevet, og i den forbindelse ble all sensur avskaffet, også den som gjaldt teologiske skrifter. Endringen ble grunnlovsfestet, med klar parallell til trykkefrihetsloven fra 1766.⁹ Franske Jean Baptiste Bernadotte ble adoptert som kongens sønn, og tok navnet Carl Johan. Etter to år ble trykkefrihetsbestemmelsen av 1810 revidert og en inndragningsmakt innført. Denne gav hoffkansleren makt til å inndra periodiske skrifter som han anså for å være skadelige.¹⁰ Den innebar at avisene måtte forhåndsgodkjennes før de ble gitt ut, og utgiverne kunne risikere inndragning og nedleggelse dersom innholdet stred mot bestemmelsene. Inndragningsmakten var en reaksjon mot frislippet i 1810, hvor kampen mellom konservatismen og den framvoksende liberalismen hadde kommet til uttrykk i aviser og tidsskrifter.¹¹ I tillegg til et generelt ønske om å kontrollere pressen fra Carl Johans side, kom innskrenkningene som en følge av konkrete artikler som hadde forårsaket problemer for styresmaktene. I 1812 skrev et blad om fordelene med en erobring av Norge. Dette var ikke offisiell svensk politikk ved utgivelsen, og myndighetene måtte beklage hendelsen til danske styresmakter.¹² Inndragningsmakten var en begrensning av trykkefriheten og førte til at opposisjonelle røster stilnet for en periode. Da unionen mellom Sverige og Norge ble inngått, var det få muligheter til å trykke andre saker enn hva som på forhånd ble godkjent av styresmaktene. Som nevnt i forbindelse med problemstillingen ble ”Norges-politikken” etablert omtrent samtidig.

Pressesituasjonen i Stockholm i 1814 bar preg av at inndragningsretten hadde blitt brukt mot opposisjonelle blader. Det eksisterte få uavhengige politiske aviser idet unionen ble inngått, og nyhetsdekningen av forholdet til Norge ble dermed kontrollert av offisielle og lojale krefter. Styresmaktene hadde en offisiell avis, *Post- och Inrikes Tidningar*, som fungerte som et talerør for det offisielle Sverige, og i stor grad trykket taler og offisielle kunngjøringer. Den tok ikke inn synspunkter fra leserne. Lojale aviser støttet opp om det offisielle synet, men var ikke bundet til å trykke offisielle kunngjøringer i samme grad som *Post- och Inrikes Tidningar*. De trykket blant annet innsendte bidrag i større skala enn den

⁹ Torbacke, Jarl, *Allehanda skepnader : (Nya) dagligt allehanda 1767-1944*, NORDICOM-Sverige, Göteborg, 2005, s. 53

¹⁰ Carlsson Sten, og Rosén, Jerker, *Tiden efter 1718*, første bind i *Svensk historia*, Stockholm, 1980. s. 264

¹¹ Gustafsson, Karl Erik og Rydén, Per (red.), *Den svenska pressens historia 1. I begynnelsen (tiden före 1830)*, Ekerlids förlag, Stockholm, 2000, s 218

¹² Gustafsson og Rydén 2000, s. 238

offisielle avisen. I løpet av tiårsperioden vokste det fram et miljø av liberale opposisjonelle i byen. Samfunnet var i en brytningstid mellom gamle og nye idealer. Demokratiske elementer var i ferd med å tvinge seg fram på bekostning av myndighetenes tidligere makthegemoni. Uavhengige aviser ble etablert utover på 1810-tallet, og etter hvert dannet det seg to tydelige fronter i noe som nærmest fortonet seg som en aviskrig. Vi kan se et skille rundt år 1820. I dette miljøet arbeidet styresmaktene, med *Post- och Inrikes Tidningar* som verktøy, med å etablere den offisielle unionsforestillingen, med god hjelp fra de lojale avisene. De uavhengige avisene var ikke bundet av dette arbeidet. Disse avisenes agenda var å formidle politiske og byråkratiske problemer med det svenske lovverket og statsapparatet. Imidlertid skal vi se at de utover i perioden brukte unionen i arbeidet med å oppnå politiske endringer i Sverige og på den måten endret innholdet i unionsbegrepet som de offisielle kanalene hadde etablert.

Avgrensning

Oppgaven må begrenses, geografisk, tidsmessig og innholdsmessig. Geografisk har jeg begrenset søket etter aviser til å omfatte svenske aviser fra Stockholm. I vurderingen har jeg støttet meg på svenske forskere som Cecilia Rosengren og Henrik Edgren, som begge har skrevet avhandlinger om svensk presse i den samme tidsperioden. Rosengren skriver at Stockholm var sentrum for omtrent alle politiske aviser på denne tida, og at landet for øvrig ikke spilte noen politisk rolle før 1830. Hun har i tillegg studert kilder fra Uppsala, som hun skriver at til enhver tid førte en akademisk kamp mot utgiverne i Stockholm om den sanne forståelsen av offentlighetens natur.¹³ Det kunne ha vært interessant å sammenligne innholdet i Stockholm-aviser opp mot Uppsala-aviser i forhold til oppgavens problemstilling, men omfanget på masteroppgaven har ikke tillatt dette. Edgren har avgrenset søket i sin doktoravhandling *Publicitet för medborgsmannavett*, om samfunnsdebatten i Stockholm-aviser fra 1810-1831, til å omfatte alle politiske aviser som kom ut i Stockholm, og jeg har fulgt hans oversikt over aviser som kom ut i perioden som er aktuell for denne framstillingen.¹⁴ Den geografiske avgrensningen er snever, og bildet kan ha vært et annet andre steder i Sverige, for eksempel kunne det vært interessant å undersøke blader i områder nærmere Norge, men det har heller ikke latt seg gjøre i denne oppgaven. Stockholm er valgt

¹³ Rosengren, Cecilia, *Tidevarvets bättre genius, Föreställningar om offentlighet och publicitet i Karl Johanstidens Sverige*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm/Stehag 1999, s. 16

¹⁴ Edgren, Henrik, *Publicitet för medborgsmannavett. Det nationellt svenska i Stockholmstidningar 1810-1831*, Uppsala universitet, 2005, s. 14

på grunn av sin nærhet til det politiske sentrum og på grunn av byens størrelse. Størrelsen sannsynliggjør muligheten for å finne et meningsmangfold i avisene, til tross for sensuren. Nærheten til det politiske sentrum øker muligheten for å finne politiske ytringer i avisene. Edgren skriver også at selv om det fantes toneangivende utgivelser andre steder enn i Stockholm, må det ses som marginalt. Det var i Stockholm avisene først og mest intenst diskuterte politiske spørsmål etter 1809.¹⁵

Tidsmessig er oppgaven avgrenset til de første ti årene etter at unionen ble dannet, fra 1814-1824. Avgrensningen nedover er satt til 1814. Dette har sammenheng med inngåelsen av unionen og begivenhetene i forkant av inngåelsen. Framover i tid har jeg satt grensen til 1824. Dette har sammenheng med at Carl Johans forslag om endringer av grunnloven i Stortinget, framlagt i 1821, ble behandlet i 1824. Seip kaller dette avslutningen på ”den gamle opposisjon”, fra 1815-1824, den første av tre opposisjonsperioder i Norge. Opposisjonen rettet seg mot Stortinget, og skyltes grunnleggende den økonomiske politikken. Det var også ønsker om et mer direkte demokrati, på bekostning av byråkratiet. Opposisjonen førte til diskusjonssaker når Stortinget var samlet.¹⁶ Misnøyen rettet seg mot interne forhold i Norge, men diskusjonene i Stortinget kan være interessante i forbindelse med oppgavens tema.

Den innholdsmessige avgrensningen av avisene har jeg foretatt på bakgrunn av Rosengren og Edgrens framstillinger. De har brukt politiske aviser, og jeg har forholdt meg til de samme avisene fra Stockholm som de, i perioden 1814-1824. Edgrens definisjon av begrepet avis er at avisen er en utgivelse som er tilgjengelig for allmennheten, formidler nyheter, tar opp ulike emner i stedet for å begrense artiklene til ett emne, samt at den kommer ut jevnlig, minst en gang i uken.¹⁷ Materialet jeg har undersøkt regnes som aviser ut fra Edgrens forståelse. Jeg bruker begrepet blad synonymt med avis. Rosengren definerer *politiske aviser* som aviser hvis emner var allmenne og konsentrert om samfunnsspørsmål. De kunne ikke direkte klassifiseres som moralske, vitenskapelige, nyttige eller skjønnlitterære.¹⁸ Denne undersøkelsen begrenses til politiske aviser.

For å kunne gi et mest mulig utfyllende bilde av pressesamfunnet i Stockholm, burde jeg hatt tilgang til nøyaktige opplagstall og abonnementslister. I *Den svenska pressens historia* opererer Jarl Torbacke med opplagstall på en del av utgivelsene, men disse er ikke nøyaktige, og han gjengir ikke opplag hvert år bladene kom ut. Derfor er disse tallene

¹⁵ Edgren 2005, s. 15

¹⁶ Seip, Jens Arup, *Utsikt over Norges historie. Tidsrommet 1814-ca 1860. Tidsrommet ca 1850-1884*, [1974] Gyldendal, Oslo 2002, s. 144-148

¹⁷ Edgren 2005, s. 14

¹⁸ Rosengren 1999, s. 16

vanskelige å legge til grunn. Jeg kunne ha undersøkt opplagstallene selv, på samme måte som jeg kunne ha undersøkt abonnementslistene. Dette ville ha gitt meg en bedre oversikt, og jeg kunne kanskje fått et bilde av hvor stor del av opplaget som ble sendt til abonnenter i andre deler av Sverige. Dette har imidlertid ikke vært mulig å gjennomføre innenfor oppgavens rammer. Det er heller ikke sikkert det ville gitt meg noe fullstendig svar. Som jeg vil komme tilbake til, er det vanskelig å måle påvirkningskraften fra en avis til opinionen ut fra opplagstallene.

Flere av utgiverne av aviser i Stockholm på begynnelsen av 1800-tallet, er sentrale i den svenske pressehistorien, og var også viktige i utviklingen av pressen etter perioden jeg undersøker. I oppgaven forholder jeg meg likevel til avisens tittel, og til en viss grad personifiserer jeg denne ved å gjøre avisen til subjekt i setningen. Dette gjør jeg hovedsakelig for å gjøre framstillingen mer oversiktelig, men også fordi forfatteren av artikkelen ikke ble oppgitt i utgivelsene. Selv om utgiverne ofte var sentrale skribenter, kan jeg ikke gå ut fra at de skrev alle artiklene. I tillegg vil jeg i framstillingen legge vekt på hva avisene formidlet, og i den sammenhengen blir forfattere av artiklene og utgivere mindre sentralt. Noen av de mest sentrale utgiverne i perioden var Pehr Adam Wallmark (*Allmänna Journalen*), Fredric Cederborgh (*Anmärkaren*), Georg Scheutz (*Anmärkaren*, *Anmärkarne* og *Argus*), Sven Lorens og Johan Peter Theorell (*Stockholms Courier*), Johan Johansson (*Argus*), Hans Axel Lindgren (*Granskaren*) og Adolf Regnér (*Argus den IV*).

Begreper

I oppgaven bruker jeg noen begreper som trenger en forklaring, blant annet gjelder dette i forhold til min klassifisering av avisene. Overordnet har jeg delt opp avisene i *offisielle* og *uoffisielle* aviser. Den offisielle avisen i Stockholm var *Post- och Inrikes Tidningar*. De andre avisene var uoffisielle. De hadde ikke de samme kravene til hva som skulle trykkes som *Post- och Inrikes Tidningar*. De hadde heller ikke like vide trykkefriheter som den offisielle avisen. Jeg har delt de uoffisielle avisene i to grupper, fordi det er hensiktsmessig for den videre framstillingen. Jeg har kalt de *lojale* og *uavhengige aviser*. De lojale avisene var støttet av Carl Johan og styresmaktene. Noen av avisene fikk økonomisk støtte fra myndighetene, for på den måten å spre styresmaktens synspunkter i uoffisielle fora, mens andre aviser tilsynelatende ikke hadde det samme avklarte forholdet til styresmaktene.¹⁹ Felles for de var at de i liten grad utfordret trykkelovene. Budskapet lå ofte tett opp mot det i *Post- och Inrikes*

¹⁹ Det gjaldt for eksempel *Granskaren* og *Argus den IV*. Se Gustafsson og Rydén 2000, s. 265

Tidningar. I motsetning til den offisielle avisen hadde de imidlertid anledning til å uttrykke redaksjonelle meninger, i tillegg til at leserinnlegg stod på trykk. De avisene som i denne oppgaven regnes som uavhengige, var ikke støttet av styresmaktene. De hadde til felles et ønske om reformer innen det svenske samfunnet. Uavhengige og opposisjonelle meninger kom til uttrykk blant annet i avisdiskusjoner om adelskap, trykkefrihet og embetsmenns stillinger. Det vil imidlertid bli klart av skribentene og utgiverne i opposisjonelle blader tilhørte den samme samfunnsgruppen som i de lojale avisene. Ideene de forfektet hadde sitt utspring i opplysningstidens ideer. Det er ikke noe som tyder på at det var noe ønske om revolusjon blant tilhengerne. Det er naturlig å se de uavhengige avisene som et uttrykk for den borgerlige offentligheten som jeg vil komme tilbake til senere i kapittelet. Flere av avisene ble utsatt for inndragninger. Det er imidlertid flere eksempler på at svenske opposisjonelle aviser dukket opp igjen kort tid etter inndragningen, med samme utgiver og redaktør, men under nytt navn. Dette skjedde fra 1820 og i årene framover. Slike aviser har vært interessante kilder, fordi de stadig presset på grensene for hva som var tillatt å trykke og diskutere i det offentlige rom. De utvidet grensene for hva opinionen fikk lese.

Det bør også nevnes at jeg har observert en del inkonsekvent rettskriving i kildene. Jeg har, så langt det har vært mulig, gjengitt sitatene slik jeg har funnet de på trykk, uten å ta hensyn til at rettskrivingen kan avvike fra andre artikler. Det er også forskjell på svensk og norsk rettskriving. For eksempel står det i svenske og norske kilder "Carl Johan", mens det i norsk og noe svensk litteratur står "Karl Johan". Jeg skriver "Carl Johan".²⁰

Opinion og opinionsdannelse

Gjennom hele oppgaven forholder jeg meg til begrepet *opinion*. Det finnes mye teoretisk litteratur om den offentlige opinionen i samfunnet. Walter Lippmann ga i 1922 ut et verk med tittelen *Public Opinion*. Der argumenterte han for at kontroll med den offentlige opinionen var en måte å få kontroll med det moderne samfunnet.²¹ Andre forskere ser likhetstrekk mellom demokratiet som styreform og en offentlig opinion. Framveksten av demokratiet la grunnlaget for en fri presse, og en fri presse kan igjen kontrollere de demokratisk valgte organene.

²⁰ Edgren skriver også at han har forenklet fra "fw" til "fv" og fra "w" til "v". I følge han skjedde det også i samtiden, da avisene byttet trykkestil fra fraktur (gotisk) til antikva (latin). Forenklingen kommer fram ved å sammenligne for eksempel Post- och Inrikes Tidningar, som ble trykket med fraktur, med Granskaren, som ble trykket med antikva. Se Edgren, 2005, s. 26 i en note.

²¹ Lippmann, Walter, *Public Opinion*, [1922], Transaction Publishers, New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), New York, 1998 og Waldahl, Ragnar, *Opinion og demokrati*, Universitetsforlaget, Oslo, 2007, s. 31

Ytringsfrihet, likeverd og innbyggernes rett til å diskutere politiske spørsmål gir den offentlige opinionen en nøkkelrolle i denne styreformens.²²

Begrepet opinion kan forstås som summen av borgernes individuelle holdninger. Den blir delvis påvirket av sosiale forhold, men også av massemedienes beskrivelse av det.²³ I en slik definisjon blir den forstått som en samlet enhet. Professor i medievitenskap ved Universitetet i Oslo, Ragnar Waldahl, definerer både begrepet ”offentlig” og ”opinion” i sin framstilling *Opinion og demokrati*.²⁴ I denne oppgaven blir det mest hensiktsmessig å fokusere på begrepet ”opinion”, og å definere det som en samlet gruppe. Jeg vil derfor forholde meg til en enkel forståelse av begrepet i denne framstillingen, og bruke det synonymt med lesere. Avisene forholder seg til en type opinion – leserne. Opinionsen i denne oppgaven svarer da til de antatte leserne av avisene i Stockholm, de som deltok i samfunnsdebatten og de som holdt aviser. Som vi skal se, var ikke dette en homogen gruppe gjennom de ti årene som ligger til grunn for oppgaven.

Så hvem var avisleserne i Stockholm på begynnelsen av 1800-tallet? Det er rimelig å anta at de fleste som leste aviser og tidsskrifter i Stockholm i perioden 1814-1824, var av middelklasse eller høyere klasser. Det var en elite, mennesker som hadde mulighet, både tidsmessig og økonomisk, til å lese aviser og delta i den offentlige debatten. En stor del var trolig embetsmenn.

Det er ikke mulig å måle hvordan leserne lar seg påvirke av hva som står i avisene. Det er heller ikke klare opplagstall for alle avisene i denne perioden. Det er tall på at *Stockholms Post-Tidningars* opplag var på 8000 i 1810, mens *Inrikes Tidningars* opplag var på 4000.²⁵ Allerede to år senere hadde imidlertid det samlede opplaget sunket til 7718 eksemplarer. De to delene ble slått sammen i 1821, og i 1824 var opplaget så lavt som 3800 eksemplarer.²⁶ *Anmärkarens* opplag var i 1824 på omtrent 800 eksemplarer, *Argus* ga ut 2260 eksemplarer i 1824, mens *Granskarens* opplag varierte mellom 200 og 400 eksemplarer.²⁷ Tallene er imidlertid ikke nøyaktige og utfyllende nok til at jeg kan legge de til grunn for en analyse i denne sammenhengen. De kan likevel gi en hentydning om at opinionsen trolig ikke var større enn 5000-15000 personer i Stockholm. Flere av avisene hadde imidlertid abonnenter utenfor byen, så den geografiske avgrensningen til Stockholm er et ekstra

²² Waldahl 2007, s. 9

²³ Waldahl 2007, s. 92

²⁴ Waldahl 2007, s. 55-60

²⁵ Avisen var delt i to fra 1760 til 1821. Da ble den slått sammen igjen, og kom ut i en utgave. Se Gustafsson og Rydén 2000, s. 118

²⁶ Gustafsson, Karl Erik og Rydén, Per (red.), *Världens äldsta Post och Inrikes Tidningar under 1600-, 1700-, 1800-, 1900- och 2000-talen*, Atlantis, Stockholm, 2005, s. 243 og 261

²⁷ Gustafsson og Rydén, 2000, s. 256, 259-265

usikkerhetsmoment. I tillegg var det vanlig at forholdsvis mange delte et abonnement. Opplagstall kan imidlertid være villedende i forhold til opinionens oppfatning av en sak, som unionen med Norge.

I følge Lippmann foretrekker leserne aviser som vinkler saker de har kunnskap om, i tråd med deres egen forståelse, slik at informasjonen fra avisen blir en bekreftelse på hva de allerede hadde antatt. Dersom leseren oppdager at en avis trykker en sak som ikke oppfyller dette kravet, eller som trykker regelrette feil i saker hvor vedkommende har kunnskaper, vil denne leseren trolig gå bort fra å bruke bladet som kilde til informasjon. Imidlertid har ingen lesere oversikt over alle sakene avisene trykker. Så en annen leser vil da stå i fare for å ta beslutninger på feilaktig grunnlag, fordi han ikke har nok kunnskap til å vite at det bladet skrev, ikke stemte. Dette kan føre til at villedende informasjon spres. På den måten kan vi ikke gå ut fra at lesere av en opposisjonell avis automatisk var enig i avisens framstilling av Norge eller unionen, på samme måte som vi ikke kan ta for gitt at lesere som var lojale mot regimet var enige i alle framstillingene av unionspartneren.²⁸ Vi må bare bruke betegnelsene som ledesnorer for å gjøre antakelser om opinionen.

Begrepet *opinionsdannelse* eller *opinionsskaping* er naturlig å drøfte på bakgrunn av begrepet opinion. Ved opinionsmålinger vil det rådende synet blant leserne, opinionen, komme til syne. Ved å begrense opinionsdannelse til noe målbart, ser vi bort fra den opinionsdannelsen som skjer muntlig og uformelt. Vi kan ha holdninger og meninger for oss selv, men bare ved å gå ut med de, er de med på å skape en offentlig opinion.²⁹ Det er vanlig å knytte opinionsdannelse til mediene, og offentlig opinion i dag blir dermed i stor grad den publiserte opinionen.³⁰ Også i forbindelse med denne oppgaven vil opinionsdannelse knyttes til mediene.

Så hvem var opinionsdannerne i forbindelse med denne oppgaven? I forhold til opinionen i undersøkelsen som følger, er det naturlig å se avisene som opinionsdannerne. Hva slags aviser påvirket opinionen i den retningen de ønsket? I utgangspunktet vil jeg legge til grunn at alle aviser kan forme opinionen i den retningen de ønsker. Ved artiklene som kom på trykk kunne de ulike utgiverne formidle sitt politiske standpunkt til leserne. Jeg vil i kapittel to komme tilbake til temaet da jeg vil drøfte *Post- och Inrikes Tidningars* rolle som opinionsdannende avis i kraft av sin rolle som offisielt talerør. Avisene blir en innfallsvinkel for å nærme seg en slik tenkt opinion.

²⁸ Lippmann 1998, s. 328-329

²⁹ Waldahl 2007, s. 64-65

³⁰ Waldahl 2007, s. 93

Vi må anta at opplagstall hadde en viss betydning for opinionens syn. I tillegg vil jeg i undersøkelsen gå ut fra at de avisene som var mest framtrepende i ”aviskrigen” på 1820-tallet var sentrale i opinionsdannelsen i Stockholm. Selv om aviser er en usikker kilde, og selv om vi ikke kan trekke slutninger direkte fra avis til opinion, mener jeg de gir en mulighet til å foreta en kvalifisert vurdering av en forestilt opinionsdannelse. De slutningene jeg vil trekke om opinionen i Stockholm mot slutten av oppgaven vil dermed basere seg på de forbeholdene jeg har tatt her og senere i kapittelet.

Habermas teori om borgerlig offentlighet

Jürgen Habermas lanserte en ny teori i 1962, om borgerlig offentlighet. Han hevdet at det ble født noe særegent og nytt i det europeiske samfunnet på 16-1700-tallet. Det som er interessant for denne framstillingen, er teoriens beskrivelser av framveksten av de nye nasjonalstatene, og hvilke konsekvenser de fikk for det offentlige samfunnet. På 16- og 1700-tallet ble moderne stater etablert på bekostning av de føydale samfunnsformene flere steder i Europa. Staten overtok administrative, økonomiske, militære og juridiske oppgaver som hadde blitt løst på regionalt eller lokalt nivå tidligere. Med strukturendringene mistet den tradisjonelle personlige monarken makt på bekostning av staten. I denne perioden førte også bedret kommunikasjon til at nye markeder vokste fram. Det førte til spredning av både varer og informasjon. Handelsmenn som skapte en næring ut av de voksende markedene avløste det opprinnelige borgerskapet som hadde bestått av håndverkere og kremmere og dannet et nytt borgersjikt. Det nye borgerskapet hadde større innflytelse i samfunnet enn det opprinnelige hadde hatt.

Med den nye samfunnsformen ble skillet mellom den moderne staten og det borgerlige samfunnet stadig tydeligere. Et sivilt samfunn vokste fram, hvor byene ble sentrum. Da monarken mistet deler av makten, mistet også hoffet sin posisjon som sentrum for kultur og debatt, på bekostning av byene. I et klima preget av opplysningstidens tanker om allmenne, sekulære ideer og verdier, demokrati, maktfordeling og opplysning, vokste kaffehus, teater, salonger og klubber fram, og ble fora for diskusjoner og debatt. Etter hvert fikk avisene en stadig viktigere rolle og gjorde diskusjonene til en del av den offentlige sfæren. Fra midten av det 17. århundret kom aviser ut daglig. Det nye borgerskapet utgjorde en stor del av avisleserne.³¹ Staten fungerte i stor grad som en bremsekloss på de nye ideene. Det dannet seg en motsetning mellom øvrigheten og det borgerlige samfunnet i den nye staten, noe som kom til uttrykk gjennom debatter i aviser. Den allmenne tilgjengeligheten som lå til grunn for den

³¹ Habermas, Jürgen, *Borgerlig offentlighet – dens framvekst og forfall*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1991, s. 1-24

borgerlige framveksten sikret at de politiske diskusjonene eskalerte og skapte endringer i samfunnet. Rosengren skriver at det utviklet seg en sfære for kritikk av den offentlige makten.³²

Habermas presentasjon av brytningen mellom det gamle og det nye samfunnet gir en god oversikt over framveksten av nasjonalstatene på bekostning av de føydale samfunnene. Både Cecilia Rosengren og Henrik Edgren legger Habermas framstilling av den borgerlige offentlighet til grunn for verkene sine. I følge Rosengren var det etableringen av Aftonbladet i 1830 som for alvor frigjorde den svenske politiske debatten. Hun mener imidlertid at det offentlige grunnlaget ble lagt på 1820-tallet. Rosengren bruker Habermas som teoretisk bakgrunn i verket *Tidevarvets bättre genius. Föreställningar om offentlighet och publicitet i Karl Johans-tidens Sverige*. Hennes kritikk av teorien knyttes til hvorvidt debatten som foregikk i avisene var den faktiske borgerlige offentligheten. Hun begrunner kritikken med at store deler av samfunnet ikke deltok i den offentlige debatten, blant annet ble arbeidere, bønder og kvinner holdt utenfor. Hun framhever likevel at Habermas diskuterte den borgerlige offentlighetens indre motsetninger, og innrømmet at virkeligheten som oftest ikke levde opp til idealene.³³ Edgrens kritikk mot teorien er mer begrepsmessig. Han skriver at teorien må forstås som en framvekst av *medborgerlig* offentlighet, ikke borgerlig offentlighet. Dette begrunner han med at vi i dag forstår borgerlige som blant andre kjøpmenn, håndverkere og fabrikkere - borgerskapet. I følge Edgren er det mer hensiktsmessig å forstå begrepet borgerlig ut fra datidens forståelse av for eksempel "borgerlig frihet", framveksten av muligheten til å påvirke politisk på en aktiv måte, samt deltakelse i samfunnet for alle, ikke bare for en spesiell gruppe.³⁴

Selv om de to svenske forskerne kritiserer elementer ved Habermas teori, skriver Rosengren at hans undersøkelse av idealtypen borgerlig offentlighet, dens ideologi og historie, er like viktig for hennes framstilling som *Aftonbladet* er for den svenske pressehistorien.³⁵ Det er imidlertid naturlig å stille spørsmål ved det nye borgerskapets størrelse i Stockholm og i Sverige på begynnelsen av 1800-tallet. I framstillingen av teorien bruker Habermas Frankrike og Storbritannia som kasuser. Begge disse statene hadde større politiske og intellektuelle miljøer enn Sverige. Revolusjonen i Frankrike hadde ikke vært mulig uten en stor ressurssterk tredjestand. Storbritannia hadde tradisjonelt vært preget av kontinuitet og utvikling på politiske områder, og både størrelsen og tilgjengeligheten skulle

³² Rosengren 1999, s. 19

³³ Rosengren 1999, s. 21

³⁴ Edgren 2005, s. 40-41

³⁵ Rosengren 1999, s. 18-19

tilsi at Habermas teori kan passe overens med utviklingen der. I teorien om den borgerlige offentlighet er prinsippet om allmenn tilgjengelighet avgjørende.³⁶ For å bruke begrepet ”borgerlig offentlighet” kreves det, ut fra dette prinsippet, en viss størrelse på offentligheten, og en bredde blant de som deltok i debattene. Vi har sett at opinionen i Sverige utgjorde en liten del av befolkningen, nesten en elite. Habermas beskriver i teorien framveksten av en borgerlig klasse som etter hvert ble dominerende i samfunnet, og som stod i opposisjon til det etablerte samfunnet. Kan vi da snakke om en borgerlig offentlighet i Stockholm eller i Sverige tidlig på 1800-hundre-tallet? I følge teorien var diskusjonene på kaffehusene og i salongene en første fase, mens debattene i avisene førte offentligheten videre ved å bruke profesjonelle aktører.³⁷ Dette skulle tilsi at det svenske samfunnet var kommet til fasen hvor bladene stod for formidlingen av den borgerlige offentligheten, særlig på begynnelsen av 1820-tallet, da de uavhengige avisene begynte å gjøre seg gjeldende i den offentlige debatten. Det kan bli problematisk i forhold til det svenske samfunnet, på grunn av sensuren og inndragningsmakten.

Edgren gjør rede for det svenske samfunnet på begynnelsen av 1800-tallet, og skriver blant annet at det var et utpreget jordbrukssamfunn, som det norske. Han skriver at svenskene, til tross for at de hadde riksdagen og politiske aviser samt at staten gjennomgikk store samfunnsmessige endringer, levde i føydalt pregede arbeidsfellesskap til midt på 1800-tallet. Bare ti prosent av innbyggerne bodde i byer. Avisene ble sett på som en luksusvare for mange mennesker, og majoriteten av allmuen på landsbygda (90 % av Sveriges befolkning) kom aldri i kontakt med aviser i det hele tatt, blant annet på grunn av høye abonnementspriser.³⁸ Og av avisene utenfor Stockholm var i stor grad offisielle stiftsblader, som kunngjorde myndighetenes syn. I tillegg var opplagstallene lave. Og selv om de ikke gir noe fullstendig bilde av hvor stor andel som leste de trykte nyhetene, er det naturlig å stille spørsmål ved den allmenne utbredelsen av offentligheten. Edgren trekker imidlertid fram framveksten av middelklassen på begynnelsen av 1800-tallet, og kaller Carl Johan-tiden for ”medelklassens framrykningstid”, i tillegg til at han beskriver ikke-adelige personers mer framtrekkende posisjon i samfunnet. I følge han ble den gruppen bærende for den delen av middelklassen som deltok i den politiske debatten tidlig på 1800-tallet, og han mener at vi må belyse samhandlingene mellom middelklassen og

³⁶ Habermas 1991, s. 79

³⁷ Rosengren 1999, s. 19

³⁸ Edgren 2005, s. 26

den politiske pressen når vi behandler første del av 1800-tallet.³⁹ Det er utfordringer knyttet til å bruke Habermas modell på det svenske offentlige samfunnet. Mot slutten av framstillingen vil jeg komme tilbake til teorien om borgerlig offentlighet, og vurdere om den passer som modell på det svenske offentlige samfunnet.

Kilder og kildeproblemer

Som nevnt i forbindelse med problemstillingen har jeg brukt aviser som kildegrunnlag for framstillingen. De gir meg en mulighet til å nærme meg opinionen og det politiske livet i Stockholm i den aktuelle perioden. Jeg har undersøkt 25 aviser i perioden 1814-1824.

Den offisielle avisen i Stockholm, *Post- och Inrikes Tidningar*, kom ut i to deler, og ble i 1821 slått sammen med *Stockholms Posttidning* til *Post- och Inrikes Tidningen*. Avisen var Sveriges eldste, fra 1645, og fra 1791 var Svenska Akademien ansvarlig for utgivelsen.⁴⁰ Den var et talerør for staten og gjenga ikke noen redaksjonelle synspunkter. Den trykket som nevnt styresmaktenes kunngjøringer samt offisielle taler og beretninger om kongelige reiser i riket. Som offisiell avis spilte den en viktig rolle i avismiljøet i Stockholm.

De uoffisielle avisene har jeg som nevnt delt inn i lojale og uavhengige. *Allmänna Journalen*, *Stockholms Posten* og annonseavisen *Dagligt Allehanda* var lojale aviser som kom ut gjennom hele perioden. Alle tre ble gitt ut seks dager i uken i de ti årene. I 1820 ble den regjeringsvennlige avisen *Granskaren* etablert. Den ble gitt ut resten av min periode og kom ut to til tre ganger i uken. Den siste sentrale lojale avisen, *Argus den IV*, ble etablert i 1823 med støtte fra Carl Johan. Den kom bare ut en gang i uken i min periode.

Det var ingen uavhengige aviser som ble gitt ut alle ti årene. Dette hadde sannsynligvis sammenheng med inndragningsmakten til styresmaktene, som både inndro opposisjonelle aviser og førte til sterk selvsensur de første årene etter at loven var innført. De mest sentrale uavhengige avisene kom alle ut to ganger i uka. *Föreningen. Skandinaviskt Folkblad* ble gitt ut fra 1816-1817. Den ble etterfulgt av *Svenskt National-Blad*, i 1817 og 1818. *Anmärkaren* kom første gang ut i 1816, og fortsatte ut perioden min. I 1820 ble to aviser, *Argus* og *Stockholms Courier*, stiftet. Begge disse avisene var opposisjonelle og ble gjentatte ganger utsatt for inndragningsmakten, men oppstod under nye navn. De var viktige bidrag til samfunnsdebatten som foregikk i avisene i Stockholm på begynnelsen av 1820-

³⁹ Edgren 2005, s. 29-33.

⁴⁰ Gustafsson og Rydén 2005, s. 205-206. Svenska akademien er i følge hjemmesiden en frittstående kulturinstitusjon som har som mål å fremme svensk språk og litteratur. Siden 1901 har institusjonen også delt ut nobelprisen i litteratur.

årene. Avisene jeg har brukt i undersøkelsen, blir nærmere presentert første gang jeg kommenterer de.

Jeg har også undersøkt noen blader som kom ut kortere periode, som *Frihetsvännen* i 1820, *Lifvet och Döden* fra 1815-1815, *Lycurgus* fra 1822, *Memnon* i 1815, *Tiden* fra 1815 og *Tidens Anda* fra 1816, *Anmärkarne* fra 1820 og *Nye Extra Posten*, fra 1819-1821. Disse avisene blir ikke trukket fram direkte i undersøkelsen. De gir likevel et større bilde av det svenske pressesamfunnet, og gir mulighet for å trekke slutninger på et bredere grunnlag. Jeg har også undersøkt store deler av avisene som kom ut i Christiania og Trondhjem i årene 1814-1824. Oversikten over de norske kildene finnes i kildeoversikten.⁴¹

Aviser er en lett tilgjengelig kilde, både i den forstand at jeg forholder meg til trykt materiale, og at avisene er samlet på biblioteker og dermed tilgjengelige for undersøkelse. Ved å undersøke alle politiske aviser i Stockholm fra 1814-1824, får jeg et bredt nedslagsfelt, og et godt grunnlag til å trekke slutninger om avisenes framstilling av saken, og i neste omgang om opinionen. Kildematerialet jeg har brukt, er imidlertid veldig stort. Det er en utfordring å forholde seg til et så stort materiale, både gjennomgangen og arbeidet med å trekke ut relevant stoff. Jeg mener likevel jeg har skaffet meg god oversikt over avisene, og at artiklene jeg viser til i oppgaven, er relevante for framstillingen.

Avisene befinner seg i Stockholm. Bortsett fra *Dagligt Allehanda*, som finnes på mikrofilm, og *Stockholms Courier*, som er digitalisert, befinner alle avisene seg i papirformat på Kungliga Biblioteket i Stockholm. Alle utgaver og årganger som har vært tilgjengelige, har blitt undersøkt. De fleste avisene er trykket med gotisk skrift. Trykket har vært av varierende kvalitet, noe som til tider har gjort det vanskelig å lese deler av materialet. En åpenbar ulempe med kildematerialet har vært den geografiske distansen til det. Til sammen tilbrakte jeg en og en halv måned i Stockholm, hvor jeg samlet inn materialet. På den måten gjorde jeg ferdig innsamlingen av kildene tidlig i prosessen, mens jeg senere har bearbeidet materialet i forhold til problemstillingen. Utfordringene med metoden var knyttet til å samle alle kildene tidlig i prosessen, før den endelige problemstillingen hadde fått sin form. Avstanden har også hindret meg i å undersøke materialet på nytt. Selv om jeg undersøkte alle avisene jeg ønsket, ville det ha vært en fordel å kunne lese alle artiklene på nytt.

Avis som kilder åpner for metodiske problemer i en slik undersøkelse som jeg ville gjøre. Et av de mest åpenbare problemene med å bruke avis som kilde i en historisk framstilling, er at artikkelen bare gir uttrykk for hvordan forfatteren, eventuelt redaktøren,

⁴¹ I vedlegg 1 finnes i tillegg en oversikt over de svenske kildene, med utgivelsesår, hyppighet og antall sider, i tillegg til politisk ståsted.

oppfattet informasjonen. Det er vanskelig å utvide forfatterens syn til å gjelde et samfunn eller en gruppe i samfunnet. Den har dermed kun verdi som levning, ikke beretning. Et annet problem knyttet til pressen i Sverige mellom 1814 og 1824, er sensuren. Selvsensuren flere aviser påla seg selv etter at inndragningsmakten ble etablert i 1812, gjør at det er usikkerhet knyttet til hvor stor del av samfunnsdebatten som foregikk i avisene. Cecilia Rosengren kritiserer Habermas teori på et liknende punkt, i det hun trekker fram bønder, arbeidere og kvinner, store samfunnsgrupper som ikke fikk ta del i den offentlige debatten, fordi den ikke var tilgjengelig for de.⁴² Det offentlige rommet var bare tilgjengelig for deler av samfunnet. Sensuren kan føyes til som et problem med den offentlige debatten, fordi den hindret den frie meningen. Den kan ha ført til at meningsutvekslinger ble holdt utenfor offentligheten.

Det har skjedd en endring i avisenes rolle fram til i dag: Mens avisenes i dag er å være først ute med nyheter, hadde styresmaktene på begynnelsen av 1800-tallet makt til å bestemme hvilke aviser som fikk trykke de ulike nyhetene. Ønsket om størst mulig nyhetsformidling var ikke nødvendigvis styrende for avisenes rolle. Å formidle de "riktige" nyhetene til opinionen hadde også en funksjon i et samfunn med sensur. Styresmaktene brukte offisielle og lojale aviser som talerør til opinionen, og formidlet nyheter som stemte overens med hva styresmaktene ønsket at opinionen skulle vite. Begrensingene på trykkefriheten, og kontroll med hvilke aviser som fikk trykke hva slags nyheter, gjorde nyhetskontrollen ut til opinionen mulig. Et problem i tilknytning til dette var at uavhengige aviser måtte bruke lojale som kilde for nyheter på grunn av myndighetenes nevnte kontroll med trykkingen. På den måten kunne de uavhengige avisene kontrolleres ytterligere. I neste omgang kan det være en måte å spre propaganda på. Aviser bruker fortsatt andre aviser som kilde for nyheter.⁴³ Lippmann var kritisk til dette aspektet ved pressen, og faren for at de ulike avisene baserte artiklene på innholdet i andre aviser, kan svekke tolkningsgrunnlaget i det jeg vil gjøre antakelser om opinionens meninger på bakgrunn av hva som stod i avisene. Jeg må også ta høyde for at samtidens opposisjonelle brukte koder som ikke er tydelige for ettertiden, for på den måten å kunne spre budskapet.

Avisers verdi som historisk kilde har blant annet sammenheng med at de forteller ettertiden hva slags informasjon leseren fikk.⁴⁴ De sier noe om hva slags debatter som foregikk i det offentlige rom i Stockholm i de aktuelle årene, og de sier noe om hva slags påvirkning opinionen ble utsatt for. Aviser som historisk kilde kan også ha verdi i den

⁴² Rosengren 1999, s. 21

⁴³ Lippmann 1998, s. 325

⁴⁴ Clausen, H. P., *Aviser som historisk kilde*, institutt for presseforskning og samtidshistorie, Århus, 1962, s. 6

forstand at det er mulig å anta at aviser i en del tilfeller kan ha vært med på å *skape* mening, *skape* debatt eller konsensus om ulike saker i samfunnet. Avisenes rolle som formidlere ga de stor påvirkningskraft i samfunnet.⁴⁵ Dette er interessant, knyttet til problemstillingen i oppgaven, fordi jeg har lagt til grunn at styresmaktene ønsket å formidle det offisielle synet ut til opinionen.

Slik jeg ser det, kan vi dermed trekke noen løse slutninger om opinionen, anta noen reaksjonsmønstre og konkludere med noen tendenser når undersøkelsen ligger til grunn, basert på hva slags informasjon som stod i avisen, hva slags aviser som brakte nyhetene og om de skapte debatt i samtiden. Avisenes verdi som historisk kilde veier tyngre enn utfordringene med den, og med kjennskap til problemene med metoden, vil vi kunne være i stand til å gjøre noen kvalifiserte vurderinger om den svenske opinionen, basert på aviser som primærkilde.

Tidligere forskning

I svensk historieforskning har ikke 1814 vært noe sentralt tema. Som nevnt tidligere er det hendelsene i 1808-09 som ligger til grunn for konstruksjonen av den svenske identiteten. Dette har ført til at søkelyset tradisjonelt har blitt rettet mot de årene i svenske historiebøker. Det ville kanskje vært naturlig å anta at hendelsene som omfattet Norge og unionen i 1814 ville vært en naturlig del også av den svenske nasjonale konstruksjonen, men som nevnt førte unionsoppløsningen i 1905 til at fokuset på det norske ble utelatt fra svensk forskning. Derfor, og fordi oppgavens fokus ligger på unionsoppfatningen, har jeg supplert med norske verk for å få et mer utfyllende bilde av begivenhetene.

Jeg har brukt del to av Sten Carlsson og Jerker Roséns tobindsverk, *Svensk historia* som en inngangsport til det svenske samfunnet på begynnelsen av 1800-tallet. Andre del heter *Tiden efter 1718*. Verket var lenge standard for framstillingen av svensk historie. *Den svenska utrikespolitikens historia* har utfylt Carlsson og Roséns hovedverk, og plasserer Sverige som selvstendig stat i Europa, et kontinent i en tid hvor unionsinngåelsen mellom Sverige og Norge bare var en av endringene på europakartet i forbindelse med Napoleons fall.⁴⁶ Styrkeforholdet mellom de to unionsstatene går i boka tydelig i Sveriges favør.⁴⁷ Ingen av

⁴⁵ Lippmann 1998, s. 13

⁴⁶ Carlsson, Sten, og Höjer, Torvald, *Den svenska utrikespolitiska historia*, III: 1-2, P.A.Norstedt & söners förlag, Stockholm 1954

⁴⁷ Carlsson og Höjer 1954, s. 214

disse bøkene har noe særlig fokus på unionen, i tråd med hva jeg har skrevet over om svensk historieskriving.

Av Sverre Steens verk *Det frie Norge* har jeg brukt bind to og tre, *På fallittens rand* og *Krise og avspenning*.⁴⁸ Det tredje bindet går fram til 1824. Verket er omfattende, og han baserer sine slutninger på et bredt kildegrunnlag. Det har vært nyttig for å få oversikt over hendelser som kunne vekke oppmerksomhet blant den svenske opinionen. Selv om Carl Johan etter min mening mistenkeliggjøres i deler av framstillingen, har framstillingen vært en nyttig tilnærming til den norske samtidige konteksten.

Av nyere litteratur har jeg konsentrert meg om Bo Stråth og Francis Sejersteds *Norge og Sverige gjennom 200 år*, hvor de legger vekt på forholdet mellom statene. Det første verket, *Union og demokrati*, omtaler årene i union. Det er skrevet av Stråth, og det er fra det verket jeg har hentet utsagnet om at de offisielle kreftene la vekt på den prinsipielle likestillingen mellom de to rikene i det offisielle bildet av unionen. Leseren får følge utviklingen i unionen fra både svensk og norsk side, og i den forbindelsen kommer det fram at forskningen i de to statene har fokusert på ulike perspektiver ved unionsperioden. Framstillingen er interessant, men om noe skal kritiseres, må det være at den tematiske strukturen gjør den vanskelig å bruke dersom en leter etter spesielle hendelser eller perioder.

Nina Spørcks korte biografi, *Carl Johan sett med samtidens øyne*, fokuserer på kronprinsen og kongen som en karismatisk og taktisk dyktig leder med omtanke for sine undersåtter.⁴⁹ Boken er kortfattet, og gir dermed ikke noe bredt bilde av kronprinsen og kongen. Bjørnskaus tykkere biografi om samme person utfyller denne beskrivelsen, men biografien har i mine øyne flere historiske svakheter, og er preget av tanker og følelser i en ung Carl Johan, noe som heller virket forstyrrende enn opplysende da jeg leste biografien for å få et bilde av strategen Carl Johan.⁵⁰ Hensikten med å lese biografier om Carl Johan har vært å få et bredere bilde av hendelsene, også fra en subjektiv vinkel.

Svensk pressehistorie er av større omfang og, etter min mening, av høyere kvalitet enn norsk pressehistorie. I år 2000 kom første del av et trebindsverk om svensk pressehistorie ut. Dette bindet er viet til aviser før 1830. Til sammenligning består den foreløpige norske pressehistorien av ett bind totalt, hvor første kapittel er viet til omtrent samme periode.⁵¹ Det aktuelle svenske bindet heter *Den svenska pressens historia 1, i begynnelsen (tiden före*

⁴⁸ Steen, Sverre, *Det frie Norge*, bind 2, *På fallittens rand*, og bind tre, *Krise og avspenning*, Cappelen, Oslo, 1953-1954

⁴⁹ Spørck, Nina, *Carl Johan sett med samtidens øyne*, Solum, Oslo, 1998

⁵⁰ Bjørnskau, Erik, *Carl XIV Johan: En franskmann på Nordens trone*, Cappelen, Oslo, 1999

⁵¹ En ny norsk pressehistorie er ventet utgitt i 2010.

1830), og er skrevet av Claes-Göran Holmberg, Ingemar Oscarsson og Jarl Torbacke. Det er et oversiktsverk om pressens historie helt fra *Ordinari Post Tijdender* ble gitt for første gang i 1645.⁵² I *Den svenske pressens historia 1* nevnes ulike aviser og tidsskrifter samt deres bakmenn, og utgivelsene ses i sammenheng med datidens politiske hendelser. Det er et grundig oversiktsverk som har gitt en bedre oversikt over de faktiske utgivelsene i min periode samt sett de i sammenheng med samfunnet og pressens arbeidsforhold. Det tar imidlertid for seg utgivelser i hele Sverige, og det sier seg selv at hvert blad ikke får særlig stor plass. Jeg har imidlertid hatt stor nytte av det som oppslagsverk.

Det fins egne verk om enkelte svenske aviser. Jarl Torbacke er forfatteren bak delen av *Den svenska pressens historia* som omhandler min periode. Han er en sentral svensk pressehistoriker med fokus på pressen på begynnelsen av 1800-tallet, og han har også skrevet et verk om avisen *Dagligt Allehanda*.⁵³ Der setter han avisen inn i en samfunnskontekst. Det gjør han også i verket *Post & Inrikes Tidningar, Världens äldsta –Post- & Inrikes Tidningar, under 1600-, 1700-, 1800-, 1900- och 2000-talen*, men denne oversikten er mer overfladisk enn verket om *Dagligt Allehanda*. Begge verkene bidrar til å fylle ut bildet som *Den svenska pressens historia* tegner av det svenske (medie)samfunnet på begynnelsen av 1800-tallet.

Cecilia Rosengrens *Tidevarvets bättre genius. Föreställningar om offentlighet och publicitet i Karl Johanstidens Sverige* presenterer pressemiljøet i Sverige på 1820-tallet gjennom sentrale avisutgivere. Boka setter miljøet i en historisk-teoretisk kontekst, som jeg har beskrevet nærmere under beskrivelsen av Habermas teori. Henrik Edgrens avhandling *Publicitet för medborgmannavett. Det nationellt svenska i Stockholms-tidningar 1810-1831* har mange likhetstrekk med Rosengrens forskning. De har for eksempel samme teoretiske tilnærming til materialet. I verket undersøker han samfunnsdebatten i Stockholmsaviser i årene 1810-1831. Han ser utviklingen i lys av samfunnsendringene i Europa på 17- 1800-tallet, i tillegg til de to nasjonalistiske hovedretningene. Særlig Edgren, men også Rosengren, har vært viktige i kildearbeidet. Jeg har brukt Edgrens oversikt over politiske aviser som utgangspunkt for kildearbeidet. Det teoretiske perspektivet begge verkene legger til grunn, har også vært avgjørende for denne oppgavens kritiske tilnærming til Habermas teori. Både Rosengren og Edgren har blitt presentert tidligere i kapittelet.

Anne Helene Høyland Mork har skrevet hovedoppgave om hvordan norske og svenske lærebøker framstiller ulike aspekter ved unionen henholdsvis i 1860-1875, 1890-1905 og

⁵² *Ordinari Post Tijdender* var forløperen til *Post- och Inrikes Tidningar*

⁵³ Torbacke, Jarl, *Allehanda skepnader : (Nya) dagligt allehanda 1767-1944*, NORDICOM-Sverige, Göteborg, 2005

1905-1920.⁵⁴ Hennes oppgave undersøker andre sider ved samfunnet, og andre perioder, enn denne, men likevel har framstillingen vært nyttig lesing i en innledningsfase. Hun gir tips om metode og sekundærlitteratur, og ser ut til å ha stilt en del av de samme spørsmålene som jeg har stilt meg i løpet av arbeidet.

Oppgaveløpet

Oppgaven bygges opp med tre hovedkapitler (kapittel to, tre og fire), som hver undersøker en avis eller en gruppe aviser. Kapittel to undersøker den offisielle avisen, *Post- och Inrikes Tidningar*. Her undersøker jeg avisens rolle som offisielt talerør i årene 1814-1824. Jeg ser på hvilket syn på unionen som kommer til uttrykk i avisen. Jeg vil også undersøke hvordan dette utviklet seg i løpet av perioden, da spesielt med tanke på framveksten av det opposisjonelle presse miljøet i Stockholm. Jeg vil prøve å gi et bilde av myndighetenes offisielle syn på unionen. Hensikten med å trekke fram *Post- och Inrikes Tidningar* i et eget kapittel, vil være å plassere avisen i en samfunns politisk kontekst, hvor avisen, i kraft av sin funksjon som talerør for staten, spilte en rolle i formidlingen av kunnskap om unionen mellom Sverige og Norge.

Kapittel tre handler om de lojale avisene. Jeg vil vurdere hvordan de lojale avisene dekket hendelser om unionen, og om dekingen har mange likhetstrekk med *Post- och Inrikes Tidningar*'s framstilling. Jeg håper å kunne gi et bilde av hvordan de lojale avisene i Stockholm støttet opp om styresmaktens arbeid med å etablere en unionsforestilling blant opinionen. Kapittel to og tre vil stå som en slags motsetning til kapittel fire.

Kapittel fire, det siste kapittelet basert på undersøkelsen, vil ta for seg de uavhengige, opposisjonelle avisene. Jeg vil analysere hvordan de uavhengige avisene deltok i utbredelsen av unionsbegrepet til opinionen, og vurdere hvordan de forholdt seg til den offisielle framstillingen. Da det var flest uavhengige aviser på 1820-tallet, vil dette kapittelet fokusere særlig på disse årene. Jeg vil også plassere det opposisjonelle avismiljøet i en europeisk kontekst, for lettere å kunne forstå utfordringene uavhengige utgivere møtte.

Til slutt vil jeg drøfte funnene fra kapittel to, tre og fire i spørsmålene jeg har stilt innledningsvis. Jeg vil da bruke undersøkelsen i de foregående kapitlene som utgangspunkt for svarene jeg kommer fram til.

⁵⁴ Mork, Anne Helene Høyland, *Unionen i historieundervisningen. Synet på den svensk-norske unioen (1814-1905) i svenske og norske lærebøker i perioden 1860-1920*, Hovedoppgave i historie, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier, Universitetet i Oslo, Våren 2005

Kapittel 2. Den offisielle pressen i Sverige, 1814-1824. Konstituerende, oppbyggende, forsonende

På forsommeren i 1814 holdt kronprins Carl Johan en tale til de militære. I den sa han at nordmennene

som sedan de återkommit från sin förblindelse, skola erkänna att Svenska Regeringen icke önskat de båda landens förening i annan afsigt än att skänka Norden lugn, och Norrmännerna frihet och oberoande.⁵⁵

Antydningen om at nordmennene ville ta til fornuft når de innså at svenskene bare ønsket fred i Norden, henviste til det spente forholdet mellom Sverige og Norge i 1814. Sverige hadde i følge Kiel-traktaten overtatt Norge fra Danmark, etter at Danmark hadde stått på den tapende Napoleons side de siste årene av krigene. Krefter i det norske samfunnet ønsket imidlertid å danne en selvstendig stat, med den norske stattholderen, danske prins Christian Frederik, som konge. I talen over gjentok Carl Johan bragdene hæren hadde utført i kampene mot Napoleon. Utdraget viser også at han lovet nordmennene frihet i unionen med Sverige, noe det stadig ble gjort et poeng ut av at de ikke hadde hatt i union med Danmark. Carl Johan påla videre hæren å kjempe for dette landets frihet fram til de lykkes: ”Soldater! Innan dessa fördrag blifwit uppfyllda gifwes ingen hwila för oss, intet lugn för våra makar och våra barn,”.⁵⁶

I følge Bo Stråth arbeidet myndighetene mot utbredelsen av ”lydriketeorien”, som gikk ut på at Norge fungerte som et lydrike for Sverige. Dette kapittelet vil søke å se om og hvordan den offisielle avisen *Post- och Inrikes Tidningar* arbeidet for å etablere en bestemt unionsforestilling i opinionens bevissthet i årene 1814-1824. Hva slags syn formidlet de ut til opinionen? Hva kan det si om myndighetenes syn på foreningen? Og hvordan utviklet rollen seg i løpet av de ti første årene den eksisterte? Mot slutten av kapittelet vil jeg drøfte hvorvidt det er mulig å si at *Inrikes Tidningar* var opinionsdannende, tatt i betraktning dens rolle i samfunnet.

Det har vært forsket lite på de offisielle avisene og stiftsbladene i svensk pressehistorie.⁵⁷ De har vært regnet som talerør for myndighetene, uten at de har fått

⁵⁵ *Inrikes Tidningar*, 1. juni 1814

⁵⁶ *Inrikes Tidningar*, 1. juni 1814

⁵⁷ Gustafsson og Rydén 2000, s. 274

anerkjennelse for rollen som nyhetsformidlere til de ulike delene av landet. Jeg mener imidlertid at *Post- och Inrikes Tidningar* hadde en viktig oppgave i pressemiljøet i Stockholm. I oppsummeringen av kapittelet vil jeg derfor sette avisens framstilling av unionen inn i en større historisk sammenheng og prøve å antyde hva slags betydning denne offisielle avisens framstilling kan ha hatt.

1814, forsonende taler og lovprisning av unionen

Allerede i januar 1814 skrev *Inrikes Tidningar* om fredstraktaten i Kiel: ”På Danska Konungens begäran är Stilleståndet förlängdt till den 6 Jan. [...] Norrige är tillerkändt Sverige igenom de heligaste Traktater.”⁵⁸ Mens den norske regjeringsvennlige avisen, *Tiden*, støttet av danske prins Christian Frederik, stadig trykket svenskfiendtlige artikler, var budskapet i *Inrikes Tidningar* helt fra de første artiklene tidlig i 1814, det motsatte. Artiklene i *Inrikes Tidningar* bar bud om fred og forsoning samt selvstendighet for Norge. De svenske styresmaktene lovte Norge politisk frihet i den forestående unionen mellom Sverige og Norge, og legitimerte unionen slik overfor den svenske opinionen: ”Norrige, lyckligt och fritt, skall sålunda upphöra att styras som en Coloni, och komma i åtnjutande af alle sina politiska rättigheter.”⁵⁹ Dette budskapet gikk ut til alle deler av opinionen i Stockholm. Som sitatet i innledningen viste, ble budskapet også gjentatt overfor de militære styrkene som var klare til å kjempe for den forestående unionen, og i følge avisen, for nordmennenes politiske rettigheter.

Forsoning var et av de viktigste budskapene *Inrikes Tidningar* formidlet til opinionen, via talene fra styresmaktene, først og fremst kronprins Carl Johan. Det nådde imidlertid ikke fram til den norske opinionen, og på sensommeren ble en krig mellom nabostatene resultatet av konflikten. Helt fram til krigsutbruddet var retorikken i avisen forsonende. Carl Johan spilte på fred og forsoning overfor sine undersåtter. Talene var mer preget av utålmodighet enn de hadde vært tidligere samme år, men budskapet var fortsatt det samme.

Norriges Invånare! Det är i förlitande på edert orena och okonstlade tänkesätt, som Wi ännu tilltale Eder med detta fredliga och förtroliga språk, innan Wi låta wapnen gifwa wigt åt Wår rättwisa sak. Förgjäfwes hafwa Wi flera gånger uppfordrat Prins Christian till lydriad emot ärans och pligternas förenade röst; [...] Benägne att med faderlig ömhet icke anse Norrmännen annorlunda än som Bröder av Wåra Swenska Undersåtare, hafwe Wi långa smickrat Oss att kunna undwika alla strängare mått och

⁵⁸ *Inrikes Tidningar*, 19. januar 1814

⁵⁹ *Inrikes Tidningar*, 25. januar 1814

sted, öfwertygade att Nationen sjelf förr eller senare högtidligen skulle ogilla en främmande Embetsmans brottliga obetänksamhet.⁶⁰

I utdraget over går det fram av teksten at de svenske styresmaktene hadde henvendt seg til norske myndigheter tidligere, uten å få svar. Utålmodigheten bunnet trolig i dette. At myndighetene fortsatte den forsonende linjen, bekrefter Stråths tese om at styresmaktene ønsket å skape bildet av to selvstendige stater i union.

Da krigen brøt ut, ble den inkluderende tilnærmingen overfor nordmennene endret til patriotiske artikler som framhevet den svenske militære innsatsen nettopp overfor Norge. Så fort krigen var over vendte imidlertid *Inrikes Tidningar* tilbake til den forsonende retorikken i omtalen av nordmennene og unionen. Norges selvstendighet ble gjentatte ganger understreket. Styresmaktene fortsatte arbeidet med å etablere unionen i den svenske opinionens bevissthet. Dette gjorde de for eksempel som i utdraget under, ved å understreke unionens betydning overfor den svenske opinionen, og minne befolkningen på at de to statene nå hadde felles interesser å forsvare.

Swenskar och Norrmän hafwa hädaneftre samma interessen att förswara, samma ära att bibehålla, och en gemensam framtida lycka skall belöna begge Folkens gemensamma dygder.⁶¹

Det er vanlig å se på den forsonende innstillingen styresmaktene hadde til unionen med Norge som et resultat av de europeiske stormaktenes ønske om stabilitet i Europa etter napoleonskrigene. Dette kan ha fått de svenske styresmaktene til å bli mer velvillig innstilt overfor den norske grunnloven av 1814. Å bygge opp unionen rundt to selvstendige stater kunne i neste omgang være en måte å tilfredsstille den norske opinionen på, noe som kunne gjøre unionen sterkere i neste omgang. Det ville også kunne sikre Carl XIII og Carl Johan legitimitet som konger over to folk. Carl Johans ettergivenhet i forhold til Norges stilling i unionen kan også ha vært et ønske om legitimitet til det demokratiske elementet i den svenske staten. En understreking av det demokratiske i en union ville være med på å styrke myndighetenes rolle i den liberale delen av opinionens bevissthet. På den måten framstod Carl Johan som demokratisk bevisst.

En ny union kunne begrense sorgprosessen over tapet av Finland. En unionspartner kunne opprettholde bildet av Sverige som en mektig stat, både innad i staten og i forhold til andre land. Ut fra en slik forståelse blir det naturlig å se unionen med Norge som et forsøk på

⁶⁰ *Inrikes Tidningar*, 29. juli 1814

⁶¹ *Inrikes Tidningar*, 14. november 1814

å bygge opp en ny svensk identitet, hvor Finland var utelatt, til fordel for Norge. Det er lett å se bort fra Sveriges gevinst i en union med Norge, men dette aspektet kommer bedre fram ved å ta utgangspunkt i Sveriges behov for en ny identitetsoppbygging. De ulike måtene å forstå de svenske styresmaktenes forsonende tilnærming til unionen på i *Post- och Inrikes Tidningar* utelukker ikke hverandre. Sannsynlig var alle de ulike faktorene deler av begrunnelsen for ønsket om en slik framstilling. Ved å framstille unionen slik, oppnådde myndighetene flere ting: Carl Johan, franskmannen som de liberale kreftene i Sverige hadde store forhåpninger til, hva gjaldt hans bakgrunn som barn av revolusjonen, fikk legitimitet også i denne gruppen. Sverige framstod også som et moderne, konstitusjonelt monarki, en bevissthet som ville feste seg i opinionen, og kunne bidra til å skape en ny svensk identitet. Det er rimelig å tenke at myndighetene brukte *Post- och Inrikes Tidningar* som et talerør for å nå ut til opinionen med myndighetenes syn på unionen. På grunn av strenge restriksjoner med hensyn til trykking, ville *Inrikes Tidningar* være en kilde for andre, uoffisielle aviser, slik jeg har nevnt i innledningen. Muligheten var derfor til stede for at disse ville adoptere bildet som ble tegnet der. Avisen ble på den måten et verktøy i arbeidet med å formidle det offisielle synet til opinionen. Trass i at Norge var vunnet med makt, videreførte Carl Johan forsoningspolitikken for opinionen i begge land, også etter at unionen var et faktum. Det bekrefter resonnementet over.

1815-1817. Det offisielle prosjektet fortsatte

Fokuset på unionen og norske forhold ble mindre i *Inrikes Tidningar* utover i 1815. Unionen var etablert som et politisk faktum, og etter hvert kom andre saker på agendaen for avisene i Stockholm. Opinionen ble minnet på de politiske forholdene gjennom små notiser, offisielle taler som stod på trykk i avisen, samt gjennom dikt og andre hyllinger til kongen, fedrelandet og unionen. Opinionen i Stockholm så neppe på Norge som en naturlig del av nyhetshorisonten, så de første årene etter 1814 var nyhetsdekningen fra Norge stort sett knyttet til hendelser som hadde interesse for den svenske opinionen, eller dersom særskilte hendelser fant sted. Det offisielle prosjektet fortsatte disse årene, men det tok tid å gjøre nordmenn og den nye unionen til en naturlig del av den svenske opinionens interessefelt.

En kongelig reise til Norge foretatt av Carl Johan og prins Oscar var en slik særskilt hendelse. I august 1815 reiste de to på besøk til Norge. Selv om Carl XIII var regjerende konge over Sverige og Norge, var det Carl Johan som var den virkelige strategen, i alle fall i unionsspørsmålene. De danske kongene hadde ikke vært i Norge siden første halvdel av 1700-

tallet.⁶² Reisene til Carl Johan og andre i den kongelige familien fikk stor spalteplass både i *Inrikes Tidningar* og i *Den Norske Rigtstidende*⁶³. Også i Norge var det viktig for styresmaktene å formidle det offisielle synet på unionsforholdet. Gledesscener fra befolkningen i forbindelse med norgesbesøket var et effektivt virkemiddel for styresmaktene, og god markedsføring av den ”gemensamma lycka”.⁶⁴ Dokumentasjonen av reisene var også en virkningsfull måte å formidle myndighetenes framstilling av unionen på. Den svenske framstillingen av statsbesøket var preget av de fornøyde nordmennene som en ramme rundt fortellingen.⁶⁵ I et utdrag fra Carl Johans reise fra Kongsvinger til Oslo kunne opinionen lese at

Commendantens Öfweste Kreds och dess Officers-Corps hade här upprest en ärepost, med en inscription som uttryckte Norrska Folkets trohet och tillgifwenhet för H. K. H. Kron-Prinsens person. [...] Under hela resan, så i Swerige som Norrige, har det i stort antal församlade folket tillkännagifwit sin lifligaste glädje wid D. K. Högheters åsyn.⁶⁶

I utdraget over ble det norske folkets hengivenhet understreket, og avisen formidlet bildet av to forente folkeslag som begge hyllet den felles kongen. Artikkene illustrerer arbeidet styresmaktene gjorde for å etablere unionen i befolkningens bevissthet. Framstillingene var gjennomgående positive i omtalen av nordmenn. Den romantiske tankegangen som dominerte litteratur og kultur i Europa på begynnelsen av 1800-tallet, ga Norge en fordel og bidro til å gjøre reiseskildringene mer interessante for svenske lesere. Romantikken ga seg blant annet utslag i en romantisk naturfilosofi, hvor naturen og det opprinnelige samfunnet ble opphøyd. Ånden var i naturen og i skaperverket.⁶⁷ De malende beskrivelsene i *Inrikes Tidningar* i forbindelse med norgesbesøket i 1815 kunne bidra til økt interesse for unionen blant en likegyldig svensk opinion. Det forsonende elementet var tydelig til stede i offisielle taler som ble holdt i forbindelse med disse besøkene, og var med på å understreke den offisielle holdningen.

Bøndenes underholdningsbidrag og den norske naturen ble gjentatte ganger komplimentert i artiklene, og fungerte som romantiske virkemidler. I utdraget under beskrev

⁶² Kong Kristian VI var på norgesbesøk i 1733 og hans sønn, Kong Frederik V i 1749. Kronprins Frederik var i Norge i 1788, og Christian Frederik i 1813-1814, men de var der ikke som regenter.

⁶³ Norges offisielle avis fra 1815. Den overtok posisjonen etter at *Tiden* gikk inn, og var regjeringsvennlig.

⁶⁴ Ord som ”gemensam lycka” ble ofte brukt i avisene for å beskrive unionen.

⁶⁵ Brödrafolket i Wäst var en vanlig betegnelse på nordmennene.

⁶⁶ *Inrikes Tidningar*, 29. august 1815

⁶⁷ Andersen, Per Thomas, *Norsk litteraturhistorie*, Universitetsforlaget, 2001, 2. opplag, 2003, s 163-168

forfatteren norske bønders framføring av Hallingdansen for kongen. Hele bygden hadde møtt fram til denne festen:

Efter måltiden anställdes, med D. D. K. K. Högheters tillstånd och i Deras närvaro, national-dans i åtskilliga characterer, hwarwid i synnerhet den så kallade Hallingdansen utfördes med owanlig styrka och wighet. En stor mängd af Stadens inwånare och den kringboende Allmogen af begge könen hade samlat sig till denna glada landtliga fest.⁶⁸

Etter Carl Johans og prins Oscars reise i Norge ble det igjen stille i *Inrikes Tidningar*, hva nyheter om unionen angikk. Noen nyhetsnotiser stod på trykk fra tid til annen, og unionen ble nevnt i høytidelige taler. For eksempel holdt den norske statsministeren, Peder Anker, tale til prins Oscar første gang han var med på norsk statsråd. Ved å trykke taler fra slike begivenheter, i tillegg til dikt som hyllet foreningen mellom Sverige og Norge, ble opinionen stadig minnet på den nye unionen. Fokuset var imidlertid stadig lavt. Prosessen med å gjøre unionen til en naturlig del av opinionens horisont var ikke over. Først i 1818 skjedde begivenheter som gjorde det naturlig for *Inrikes Tidningar* å rette søkelyset mot Norge igjen.

1818. Utfordringer for den nye norske staten

I 1818 økte interessen for Norge igjen i *Inrikes Tidningar*. Det hadde først og fremst sammenheng med kroningen av Carl Johan i Trondhjem. Dette var en ny anledning til å markedsføre unionen som et samhold med positivt fortegn, og som tidligere ble kongefamiliens reiser til Norge godt dokumentert i avisen. 1818 var et interessant år også på andre felt. Stortinget var samlet i Christiania dette året, og viktige saker ble drøftet. I tillegg var det en økende misnøye blant bøndene på grunn av stadig økende skatter, noe som førte til protestmarsjer mot Stortinget. Summen av episodene var trolig årsak til at det var flere nyheter fra Norge dette året enn årene i forkant. Imidlertid var det reiseskildringene og beskrivelsene av kongebesøket som dominerte de offisielle artiklene fra Norge. Det er vanskelig å si hvordan fokuset ville vært dersom det "bare" hadde dreid seg om Stortingets arbeid og bondetogene, men med tanke på at avisen til da hadde understreket positive trekk ved unionen framfor utfordringer, er det grunn til å tro at opinionen ville fått mindre informasjon om Norge enn slik det ble da den nye kongen reiste til Norge.

Kong Carl XIII døde februar 1818. Reisen i forbindelse med kroningen i Trondhjem ble grundig dekket i *Inrikes Tidningar*. Idyll og store folkemengder som hyllet de kongelige,

⁶⁸ *Inrikes Tidningar*, 8. september 1815

preget framstillingene. Reisen ble dekket helt fra avreisen i Stockholm, og hele veien mot Trondhjem deltok befolkningen i feiringene. Den norske befolkningen hyllet kongen i like stor grad som den svenske.

Wid genomfarten genom Moss, helsades hans Maj:t af Stadens Magistrat och Borgerskar, hwilka i ett tal tolkade sin underdaniga wördnad och tillgifwenhet för Konunga-Huset. Wid alla ställan, der hästar ombyttes, hade samlat sig mycket folk af alla classer, hwilka yttrade deras wördnad och deras glädje öfwer Konungens ankomst.⁶⁹

De positive beskrivelsene av kroningen blir en kontrast til misnøyen man vet eksisterte parallelt med de lykkelige begivenhetene. Den strålende stemningen som ble formidlet i forbindelse med Carl Johans besøk i Trondhjem kan ha blitt brukt for å overdøve uroen blant bøndene og på Stortinget. Sverre Steen antydte flere steder i *På fallitens rand* at forholdet mellom de norske embetsmennene og svenske styresmaktene slett ikke var så rosenrødt som avisene fra offisielt hold ville få leserne til å tro. Han hevdet blant annet at grunnen til at ingen utenlandske diplomater i Stockholm var til stede under Carl Johans kroning i Trondhjem, ikke skyldtes vanskelighetene med å skaffe standsmessige tilholdssteder under oppholdet, som det ble hevdet, men heller at det passet Carl Johan best at de fikk overrakt beretninger om stemningen i Norge gjennom offisielle festberetninger framfor å oppleve den selv.⁷⁰ Kildene har, i tråd med hva Steen skriver, vært ganske enstemmige i framstillingen av hendelsene i 1818, og det passer bra å kalle beskrivelsene av kongens reise til Norge for solstrålefortellinger.⁷¹ Steens antydning om misnøye blant opinionen er viktig for å få en helhet i bildet. Selv om kildegrunnlaget ikke er bredt nok til å kunne trekke noen slutninger om hvorvidt stemningen var en annen enn hva som ble beskrevet, nyanserer hans beskrivelser bildet, og understreker at bildet som ble presentert i *Inrikes Tidningar* var det offisielle.

Bondeopprør og økende misnøye

Parallelt med kroningen av Carl Johan i Trondhjem i 1818 ulmet misnøyen blant bønder på Østlandet. Uroen kulminerte i demonstrasjoner mot Stortinget, i form av bondetog. Bakgrunnen var at bøndene på Østlandet var misfornøyd med Stortingets håndtering av den økonomiske politikken. Det var altså ingen direkte misnøye med kongen eller

⁶⁹ *Inrikes Tidningar*, 18. august 1818

⁷⁰ Steen 1953, s. 234

⁷¹ Solstrålefortellinger var Steens begrep. Han mente framstillingene ble pyntet på, og antydte at det i Sverige ble pratet nedsettende om Norge og nordmenn. Steen 1953, s. 238

unionsforholdet, den rettet seg heller mot de folkevalgte representantene som utstedte skatter og avgifter.⁷²

Innkrevning av skattene falt sammen med dårlige avlinger høsten 1817, noe som førte til dårlige tider tidlig i 1818. Stortinget avviste forslag om at nasjonens økonomi kunne reises på andre måter enn ved å skattlegge bøndene – den ”nærende” stand. Bøndene nådde imidlertid ikke fram med budskapet i Stortinget da en delegasjon ble sendt til Christiania om sommeren. Kongen tok deres parti mot Stortinget, og utstedte et personlig lån i august 1818.⁷³ De hadde forstått at Carl Johan ikke ensidig stilte seg bak Stortingets forslag. Dette førte til en velvillig innstilling overfor den svenske kongen blant norske bønder. I august samlet de seg og begynte å gå i demonstrasjonstog mot Christiania. Opprøret var imidlertid dårlig organisert, og førte ikke fram. Kongen støttet heller ikke slike opprørstendenser, selv om bøndene tilbød han enevoldsmakt. Steen hevder at kongen ikke ga etter for ønsket deres om sterkere kongemakt for ikke å la opposisjonen få muligheten til å hevde at Norge var i ferd med å bli en provins av Sverige.⁷⁴

Et nytt bondetog i september var bedre organisert. Den politiske aggresjonen ble sterkere og rettet seg som før mot Stortinget. Etter at bøndene ikke gikk med på å vende hjem, besluttet myndighetene å agere ved å sende ut arrestordre på opprørerne. De ble omringet og arrestert. Ingen skudd falt og uroen døde bort i etterkant av arrestasjonene. Kongen var informert underveis, og hadde også godkjent tiltakene som ble satt i verk. Det kom fram for svenske lesere at styresmaktene, med stattholder Mörner i spissen, sendte sivile autoriteter mot bøndene for å beskytte innbyggerne i hovedstaden. Opprørerne ga seg i møte med overmakten, og lot seg frivillig arrestere.

Avisenes dekning av bondetogene er interessant for denne oppgaven. Denne oppstanden har i etterkant blitt regnet som et av de første tegnene på problemer i unionen, og Sverre Steen har kalt bind to i den historiske framstillingen *Det Frie Norge for På fallittens rand*, hvor han sikter til de politiske hendelsene i året 1818. Det er naturlig å se bondetogene som en av utfordringene den nye staten møtte. *Inrikes Tidningar* trykket én artikkel om misnøyen. Den stod på trykk i slutten av september, etter at opprøret var avsluttet. I den kunne den svenske opinionen lese om opprørerne: ”Men då de under wägen fingo höra att Christianias Garnison war beredd att hindra deras intågande i Staden och att beskydda Stor-

⁷² Steen hevdet at Carl Johan bygget opp et motsetningsforhold mellom bøndene og det norske Stortinget. På den måten mistet Stortinget legitimitet blant befolkningen. Steen, 1953, s. 246-247

⁷³ Steen 1953, s. 265-266

⁷⁴ Steen 1953, s. 276

Thingets öfwerläggningar, åtskildes de friwilligt.”⁷⁵ I artikkelen ble det skapt et bilde av et ganske dårlig organisert opprør som spredde seg ved tegn til motstand. Utover i artikkelen stod det at også bønder fra ”Hallingdalen” var misfornøyd med tilstanden i Norge, og hadde lagt i vei for å overtale kongen om ”att styra Riket med samma oinskränkte makt och myndighet, som Danska Konungarne der tilförene utöfwat.” Myndighetene fikk i følge avisen vite hvem som stod bak opprøret og som ”wilseledt och förört dessa goda, okonstlade menniskor.” Til slutt ble artikkelen oppsumert med at ”Allmänna lugnet har ej blifwit stördt och ingen Medborgares boning har blifwit hemstört. För öfrigt woro Bönderne obewäpnade.”⁷⁶ En hendelse som for ettertiden har blitt tolket som en første krise i unionssamarbeidet mellom Sverige og Norge, ble av samtidens offisielle svenske talerør dysset ned. Selv om ikke artikkelen var direkte forsonende, var budskapet at ro og orden var gjenopprettet. Det stod videre i artikkelen at nordmennene ønsket et strengt regime, under en sterk hersker. Dette, sammen med beskrivelsen av opprørerne som ga etter for overmakten og tok til fornuften når de ble gjort oppmerksom på feilen de hadde begått, kan leses som en måte å styrke Carl Johans kongemakt i Norge overfor den svenske opinionen på.

Det er rimelig å se det lave fokuset på hendelsene i 1818 som en del av myndighetenes generelle framstilling av unionen. Siden bondetogene ikke framstilte nordmennene på en slik måte myndighetene ønsket, fikk de heller ikke noen særlig oppmerksomhet i den offisielle svenske pressen. Den ene artikkelen om bondetogene blir en motsetning til de fyldige reisebeskrivelsene fra kongens kroning. I dekkningen av nyheter fra Norge i 1818, ser vi en tendens til at pressens rolle ikke i første omgang var å formidle alle nyheter, men å formidle de riktige nyhetene, og på riktig måte, som nevnt i innledningen.

Dikt og lyriske innslag

Små anekdoter og notiser som formidlet det gode forholdet mellom kongen og undersåttene var med på å bygge opp kunnskap og tillit mellom de to partene. I forbindelse med krigen mellom Sverige og Norge i 1814 ble det gode forholdet mellom norske undersåtter og Carl Johan beskrevet parallelt med de patriotiske krigshandlingene. I *Inrikes Tidningar* stod en notis på trykk, om en norsk underoffiser som ble skadet i slaget dagen før. Han traff Carl Johan og prins Oscar, hvorpå følgende utspilte seg:

⁷⁵ Bihang til *Inrikes Tidningar*, 23. september 1818

⁷⁶ Bihang til *Inrikes Tidningar*, 23. september 1818

Kron-Prinsen tilltalade honom med godhet och lofwade draga omsorg för hans familie. Under-Officeren rörd, ända till tårar, samlade alla sina krafter och swarade: ”Jag är belönt genom den godhet H. K. H. wisat mig. Om jeg hade tusende lif, skulle jag gerna uppoffra dem för H. K. Höghet.” De känslor som denne redlige mannen i dette ögonblick uttryckte, äro gemensamme för hele Armeen.⁷⁷

Soldatens lojalitet ble et uttrykk for hele den norske hærens følelser overfor Carl Johan. På den måten framstilte avisen nordmennene som lojale mot svenskene og positivt innstilt til unionen. Slike notiser var ikke uvanlige og var med på å påvirke opinionen.

På begynnelsen av 1800-tallet var det vanlig å trykke ulike lyriske innslag i avisene. I *Inrikes Tidningar* var det vanlig å trykke nasjonalistiske hyllingsdikt, og etter 1814 var diktene ofte en hyllest også til foreningen.

Sweriges och Norriges så enade Skål.
Twå wäldiga Kämpar med hand uti hand
Stå trofast på ewiga fjällar.
Dem knyter det ädlaste skönaste band,
Af fröjdrop genljuda dess hallar.
O Swea och Nore! Hur lycklig den dag,
(Wi minnas den ewigt med I sligt behag)
Som Eder, I stolte, förente.

Och Han, som föreningen knutit så sällt,
Såg hwem I med Honom förliknen,
Så wis uti råd och så stark uti fält,
Så älskad utaf Sina Riken
CARL JOHAN, vår samsålta Konung och Far,
Med Faderlig fröjd Han för Skålen deltar,
Den wi för föreningen tömme.⁷⁸

Første vers var en hyllest til unionen, og de to mytiske figurene Svea og Nore ble brukt for å illustrere de to nabostatene Sverige og Norge. Heller ikke i det første verset ble unionen framstilt som et samarbeid hvor den ene parten var sterkere enn den andre. De to statene ble beskrevet som i en union av to selvstendige parter – det beste utgangspunktet for å skape et varig samarbeid mellom de to statene. Hyllesten til Carl Johan understreket det nasjonalistiske ved de lyriske innspillene. Gjennom stort sett alt materiale som ble trykt i *Inrikes Tidningar* om Norge, nordmenn og unionen mellom de to landene, ble det tegnet et idyllisk bilde av de to ”brødrarikena”. Det gjentatte fokuset på en felles framtidig lykke som skulle prege begge land, var kanskje nettopp med på å legge grunnlaget for den samme lykken. Ved at avisen

⁷⁷ *Inrikes Tidningar*, 19. august 1814

⁷⁸ *Inrikes Tidningar*, 2. juni 1818

framholdt dette budskapet gang på gang, er det stor sannsynlighet for at budskapet etter hvert påvirket leserne, og at dette bildet bredte seg blant befolkningen.

1821. Konstitusjonelle forslag ble presentert i Stortinget

Post- och Inrikes Tidningars rolle i det svenske pressesamfunnet endret seg ikke markant fra slutten av 1810-tallet til begynnelsen av 1820-tallet. Det var likevel en utvikling av pressesamfunnet i Stockholm. På 1810-tallet hadde myndighetene via *Post- och Inrikes Tidningar* i stor grad kunnet kontrollere informasjonsstrømmen til opinionen. Etter hvert ble flere trykkerier opprettet, og flere maskinpresser tatt i bruk, noe som førte til at flere uoffisielle aviser ble gitt ut, og at konkurransen om leserne ble større.⁷⁹ *Post- och Inrikes Tidningars* opplag sank blant annet som en følge av denne utviklingen. Enkelte uoffisielle aviser var lojale mot myndighetene og støttet deres framstilling. En del uavhengige aviser endret imidlertid avisenes rolle i samfunnet, og avisene ble verktøy for andre krefter enn myndighetene.

Den forsonende vinklingen på artiklene om unionen ble opprettholdt i *Post- och Inrikes Tidningar*, men det politiske fokuset økte. Man kan nesten si det skjedde en gradvis politisering av unionsforholdet, slik det kom til uttrykk gjennom den offisielle avisen. Sverre Steen setter tonefallsendringen i forbindelse med utnevnelsen av en ny stattholder i Norge, grev Johan August Sandels. Han hadde en hardere linje overfor det norske Stortinget enn stattholder Mörner hadde, og den norske regjeringens innstillinger ble oftere satt til side av kongen enn tidligere.⁸⁰ Det er også rimelig å se endringen i tonefall som en mer generell tendens, som den overnevnte utviklingen beskriver, hvor nye grupper var i ferd med å komme til orde i pressen.

Stortinget var igjen samlet i Christiania i 1821. Det må ses som en del av forklaringen på det økte politiske fokuset i avisen dette året. Viktige prinsipielle saker som kunne få innvirkning på maktforholdet mellom kongen og Stortinget, skulle tas opp. Blant sakene som var oppe til debatt, var problemer med trykkefrihetsloven, lov om adelskap og bestemmelser om statsgjelden til Danmark. I tillegg kom kongen med forslag til endringer av grunnloven, som kunne forskyve maktforholdet mellom kongen og Stortinget. Både i Sverige og Norge

⁷⁹ Gustafsson og Rydén 2005, s. 242

⁸⁰ Steen 1954, s. 10-11

forsøkte opposisjonelle organer å utvide grensen for trykkefriheten, og myndighetene reagerte med å bruke inndragningsmakten eller nekte avisene portomoderasjon.⁸¹

Post- och Inrikes Tidningars dekning av debatten om trykkefrihet uttrykte myndighetenes syn. Carl Johan kritiserte Norges trykkefrihet overfor den svenske opinionen. Han ønsket ”att sätta en gräns för dess missbruk.”⁸² Kongen etterlyste klarere grenser for hva som var tillatt i trykkefrihetens navn, og viste til et forslag om en jury som skulle avgjøre sakene. Forslaget hadde allerede blitt avslått av Stortinget i 1818. Til slutt i artikkelen minnet kongen om at trykkefrihetsforordningen av 1799 fortsatt gjaldt, der den ikke gikk på akkord med grunnloven av 1814. Bakgrunnen for kongens påminnelse skyldtes i følge Steen at Stortinget hadde forkastet hans forslag om å innføre straff for å trykke krenkende uttalelser mot svenskene i den norske pressen. *Det Norske Nationalblad*, et norsk opposisjonelt blad som eksisterte fra 1815-1821, stod bak de misfornøyde ytringene.⁸³ Artikkelen kom bare på trykk i svensk presse. *Den Norske Rigstidende*, trykket den ikke. Det underbygger påstanden om at unionen ble framstilt i et forsonende lys. Slik åpenbar kritikk av Stortinget og den norske opinionen kunne ha ført til ytterligere misnøye i Norge.

Et annet politisk spørsmål som ble diskutert i pressen i 1821, var avslutningen av krigsgjelden Norge i følge Kiel-traktaten hadde til Danmark. Den danske staten ble idømt en statsgjeld etter at de var på den tapende siden i napoleonskrigene. Da Norge på det daværende tidspunktet var i union med taperen, ble det bestemt at en del av gjelden skulle følge staten over i unionen med Sverige. I følge Kiel-traktaten skulle Sveriges konge ta på seg ansvaret for denne økonomiske byrden. De etterfølgende uenighetene skyldtes at Carl Johan viste til at Kiel-traktaten ikke var oppfylt: Norge hadde ikke gått i union med Sverige under de forutsetningene som da var bestemt, fordi Christian Frederik hadde satt i gang et opprør som førte til at forutsetningene ble endret, og at Norge i etterkant gikk frivillig inn i foreningen. Dermed mente kongen at Norge selv stod ansvarlig for å betale sin del av gjeldsbyrden. Overfor opinionen begrunnet Carl Johan denne avgjørelsen med Norges posisjon som fri, selvstendig stat, en posisjon som skyldtes Norges innbyggers ønske - og kongens velvilje. At Norge måtte betale deler av krigsgjelden selv, var dermed en konsekvens av selvstendigheten. Formuleringene i artikkelen bekreftet kongens legitimitet overfor både den svenske og norske opinionen. Det framgikk av teksten at Norge kunne takke foreningen med Sverige for sin status etter 1814:

⁸¹ I Sverige hadde staten inndragningsrett, mens den i Norge kontrollerte pressen ved å gi lavere portosatser til aviser som ikke var for opposisjonelle. Uten portomoderasjon var det ikke økonomisk mulig å drive avis i Norge.

⁸² Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 14. juni 1821

⁸³ Steen, 1954, s. 144-145

De fördelar som Norigee wunnit genom sin förening med Sverige, ligga i öppen dag; det utgjorde förut en provins af en oinskränkt Monarki; som sådan blef det aftrådt, och til följd af denna afträdelse, har det blifwit en Constitutions-mässigt fri Nation.⁸⁴

Kongen begrunnet avslaget om å la de svenske stendene bidra til å betale den norske krigsgjelden med at en slik ordning ville gå imot nordmennenes selvstendighetsfølelse. Dette kan på den ene siden ses som et retorisk grep for å overtale Stortinget til å godta de økonomiske utgiftene ved å spille på deres ønske om å bli oppfattet som en selvstendig nasjon, en effektiv måte å oppnå at Norge påtok seg krigsgjelden. På den andre siden brukte Carl Johan nettopp de samme argumentene som ble brukt da de to statene inngikk i unionen i 1814; selvstendighet og frihet. Argumentasjonen fra kongen til opinionen passet dermed inn med hvordan styresmaktene ellers omtalte unionen, som en forening av to selvstendige stater.

Om den foreställningen att hafwa gemensamma finanser någon gång företedt sig hos enskilda Scandinaviska patrioter, har dock blotta farhågan att såra Norrmännens sjelfständighetskänsla, warit nog att afböja allt offentligt yttrande i sådant henseende.⁸⁵

Artikkelen understreket selvstendigheten i unionen. I tillegg ble søkelyset rettet mot Carl Johans godvilje overfor det norske folket. At gjeldsbyrden trolig ville føre til økte skatter for nordmennene og økt misnøye med det norske Stortinget, var ikke en del av myndighetenes argumentasjon, men med tanke på opprøret som hadde vært i 1818 er det grunn til å anta at myndighetene var klar over utfordringene det norske Stortinget ville møte med denne avgjørelsen.

Også adelssaken var oppe til debatt i Stortinget i 1821. Kongen ønsket å gjenopprette en norsk adel, til tross for at adelskapet var avskaffet i grunnloven i 1814. I talen som ble trykket 25. mai i *Den Norske Rigstidende* og 29. mai i *Post- och Inrikes Tidningar* kommenterte kongen sin holdning til saken kort.

Norrige styres efter en Grundlag, som från den stund den fick sin gällande kraft, ej i någon punkt blifwit af Regeringen öfwertrådd; Och ehuruwäl StorThingets fattade beslut rörande Adelskapet synts Konungen innebära ett brott mot de i Constitutionen lagde grunder, har dock Hans Maj:t i sina anmärkningar och sina Bådskap till StorThinget yttrat sig snarare som en äldre broder till en talrik slägt, än som en

⁸⁴ *Post- och Inrikes Tidningar*, 29. mai 1821

⁸⁵ *Post- och Inrikes Tidningar*, 29. mai 1821

Monark, hwilken håller sin hand wägsålen hwarpå hwars och ens rättigheter skola afwägas.⁸⁶

I teksten sammenlignet kongen rollen sin med en eldre brors råd til en yngre, framfor en monark som blandet seg inn i alle avgjørelser. Carl Johan understreket at han respekterte den norske grunnloven. Han gjorde Stortinget (og opinionen) oppmerksom på sin velvilje overfor nordmennene.

Saken om adelskap var ikke over med dette. *Post- och Inrikes Tidningar* offentliggjorde senere en tale hvor Carl Johan kritiserte Stortinget for ikke å vise omtanke med den gjenværende norske adelen. Han brukte flere europeiske stater som eksempel for å styrke sin sak og viste til at alle monarkiske stater hadde en ordening hvor personer som gjorde en ærefull innsats for fedrelandet kunne belønnes.

Är nu Norrska Storthinget förwissadt derom, att exemplet af dessa belöningar för tjänster gjorda åt Fäderneslandet, icke skall göra det ringaste intryck på Norrmännen? [...] Hwarföre finnes i alla Europas hyssade Stater ett sätt att belöna, som hos oss är tillintetgjordt? Så talat människohjärtat, och i längden skall dess röst blifwa hörd.⁸⁷

De svenske styresmaktene ønsket ikke å avskaffe den norske adelen. Artikkelen i *Post- och Inrikes Tidningar* konfronterte det norske Stortinget med kongens misnøye. Budskapet i artikkelen satte opp en motsetning mellom nordmenn og de andre europeiske statene. Artikkelen er et uttrykk for politiseringen av unionsforholdet. Den konfronterende tonen i talene som kom på trykk i 1821, ble etter hvert mer vanlig på 1820-tallet, og ga de forsonende vendingene som hadde preget talene på 1810-tallet, mindre plass. Det må ses i forbindelse med sakene som var oppe til debatt. Politiske saker som på 1810-tallet fikk liten oppmerksomhet i avisene, ble viet mer spalteplass på 1820-tallet. Tidligere hadde *Inrikes Tidningar* i svært liten grad fokusert på politiske forhold eller utfordringer knyttet til unionen, annet enn å trykke taler fra og til konge eller storting. Som vist tidligere i kapittelet, var det nesten ikke søkelys på de politiske diskusjonene knyttet til Stortingets samling i Christiania i 1818. Vi kan dermed registrere en viss endring i *Post- och Inrikes Tidningars* framstilling av unionsforholdet på begynnelsen av 1820-tallet.

Kongen ønsket å endre grunnloven på flere avgjørende punkter. Blant annet foreslo han å innføre absolutt veto for kongen, framfor ordningen av 1814 hvor kongen i følge grunnloven hadde mulighet til å nekte sanksjon på Stortingets forslag tre ganger Stortinget var

⁸⁶ *Post- och Inrikes Tidningar*, 29. mai 1821 og Bilag til *Den Norske Rigstidende*, 25. mai 1821

⁸⁷ Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 12. juni 1821

samlet, før forslaget gikk igjennom. Lovforslaget fra kongen ble blant annet begrunnet med at den lovgivende makten burde være jevnt fordelt mellom de ulike partene.

Det ostadliga i denna princip wederlägges ingalunda derigenom, att en af Lagstiftande magten antagen Lag, då sanction blifwit wägrad, kan ånyo förestås; ty det är icke att förmoda, att då en Konung förkastar hwad trenne särskildta Lagstiftande Församlingar föreslagit, detta afslag kan undgå att wara grundadt på så wigtiga skäl, att för Statens wäl – hwilket Konungen alltid med mera opartiskhet bedömmar än Representationen, emedan Han är stäld öfwer alla personliga förhållanden – en sådan Lag aldrig bordt blifwa antagen.⁸⁸

I utdraget over argumenterte kongen for absolutt veto, ut fra begrunnelsen om at han stod over alle personlige forhold, i motsetning til for eksempel embetsmennene som kunne la seg hefte av personlige problemer. Kongen var dermed den som var best egnet til å bedømme om en lov burde innføres.⁸⁹ Slik retorikk var ikke uvanlig på denne tida. Kongen som var plassert over resten av befolkningen var en levning fra enevoldsregimene i Europa, og beskrives nærmere i Habermas teori om borgerlig offentlighet. Begynnelsen av 1800-tallet var en brytningstid mellom maktfordeling fra de gamle føydale samfunnene og de nye nasjonalstatene som er beskrevet i innledningen. Denne overgangen kom til uttrykk i en del av talene. Carl Johans argumentasjon i denne saken synliggjør motsetningsforholdet til embetsmennene. Han fortsatte også argumentasjonen på samme måte, ved å hevde at ingen regent ville hindre folkevalgte organer i å utstede nye lover, men: ”rättigheten dertill bör finnas”, fordi embetsmennene stod i fare for å utstede lover ut fra lovenes nytte for deres egen stilling.⁹⁰ De lot seg blinde av ”sårad egenkärlek eller af ärelystnadens tillintetgjorda förhoppningar”.⁹¹ Kongen foreslo klare innskrenkninger av Stortingets handlingsrom. Forslagene ville øke hans personlige makt på bekostning av de folkevalgte organenes. I august oppløste kongen Stortinget. Tonen i artiklene fra kongen til Stortinget hadde utover i Stortingets samling blitt stadig mer spent. Ut fra de politiske talene som ble trykket i *Post- och Inrikes Tidningar* virket det som om forholdet mellom de norske folkevalgte og de svenske styresmaktene var kjølig i 1821.

Parallelt med dekningen av stortingsforhandlingene trykket avisen reisebeskrivelser fra kongens norgesbesøk i forbindelse med de politiske begivenhetene. Beskrivelsen av

⁸⁸ Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 23. august 1821

⁸⁹ Motsetningsforholdet mellom Carl Johan og embetsmennene lå trolig til grunn for argumentasjonen mot embetsmennene. Motsetningsforholdet hadde sammenheng med maktfordelingsprinsippet og det demokratiske elementet i det.

⁹⁰ Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 23. august 1821

⁹¹ Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 23. august 1821

nordmenn var i den forbindelsen fortsatt overveldende positiv. På den måten ble kongens legitimitet overfor den norske befolkningen understreket. Den skarpe tonen i stortingsforhandlingene stod i kontrast til jubelscenene blant tilskuerne når kongen var på besøk i Christiania. De svenske troppenes tilstedeværelse på Etterstad ble flettet inn i bildet av den lykkelige foreningen, og var ikke noe tema under stortingsdebattene. Den positive beskrivelsen av unionspartnerne bekreftet Carl Johans rolle som konge i Norge overfor svenske lesere. Ved å sette opp en slik kontrast, kunne de svenske leserne sitte igjen med et bilde av at viktige prinsipper ble drøftet i Stortinget, og at de norske folkevalgte representantene stod mot Carl Johan i dette. Ved å samtidig trykke de idylliske jubelscenene fra Norge, hvor befolkningen hyllet kongen, kunne unionen sitte igjen med bildet av en konge som hadde støtte blant befolkningen og et storting som kjempet mot den populære kongen. Det var et effektivt retorisk virkemiddel for igjen å skape nærhet mellom den norske befolkningen og den svenske opinionen. Den sosiale rammen rundt kongens besøk i Norge fikk imidlertid mindre spalteplass dette året, sammenlignet med dekningen i 1815 og 1818. Selv om vinklingen fortsatt var like positiv, kan et slikt utviklingstrekk ses som en indikasjon på et mer politisert forhold mellom de to statene.

Men må Wi aldrig glömma, att de Lagstiftande församlingar, hwilka sökt att göra inkräktningar på verkställande maktens område, derigenom åstadkommit hwälfningar, som endast ledt till anarki eller enwåldsmakt. Undwikom dessa båda faror, för att uppfylla Nationens hopp. Hon har ingan annan önskan än den att kunna i lugn njuta en frihet, som försäkrar helgden af dess rättigheter.⁹²

Også talene Carl Johan holdt i forbindelse med besøket, var mer politiske enn hva som hadde vært vanlig før. Hyllesten til unionen var byttet ut med kritikk av Stortingets avgjørelser. Det pågikk en tydelig maktkamp mellom de to partene.

Stortinget var også samlet i 1822 for å gjøre ferdig arbeidet fra 1821, fordi forsamlingen bare fikk gjøre stortingsarbeid en gitt periode. Fokuset i 1822 var i hovedsak på åpningen, det var få sporer til debatt blant opinionen. Carl Johan var også på besøk i Norge dette året, noe som selvsagt vakte en del oppmerksomhet i den offisielle pressen. Imidlertid var oppmerksomheten i *Post- och Inrikes Tidningar* stort sett rettet mot andre hold enn unionen i 1822 og 1823.

⁹²Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 6. august 1821

1824. Forslagene fra 1821 ble behandlet av Stortinget

I 1824 skulle forslagene som ble satt fram av Carl Johan i 1821, behandles i Stortinget. § 79, saken om utsettende eller absolutt veto for kongen, var hovedtema i den forbindelsen. *Post- och Inrikes Tidningar* hadde gått gjennom en utvikling på 1820-tallet, og blitt gradvis mer sakspolitisk i artiklene om Norge og unionen. Imidlertid virker det som om den fortsatt i stor grad holdt fast på forsonende, unionsbyggende artikler uten klar politisk brodd. *Post- och Inrikes Tidningar* skrev om åpningen av forhandlingene, og trykket en artikkel om Stortingets beretning om Norges tilstand siden september 1822.⁹³ Der oppfordret kongen Stortinget til fortsatt godt samarbeid mellom Stortinget og kongen, for at de kunne oppnå fordelene med den konstitusjonelle forfatningen.⁹⁴

Deretter ble det i lang tid et opphold i artikler om det politiske arbeidet i Norge, i Stockholms offisielle avis. Avisen hadde fortsatt jevnlig søkelyset på norske forhold, men fokuserte heller på at kronprins Oscar var blitt utropt til visekonge i Norge, og at han og kronprinsessen i den forbindelse foretok en reise til nabostaten, framfor å gjengi de politiske debattene som fant sted på Stortinget.⁹⁵ Utnevnelsen av kronprins Oscar til visekonge medførte takksigelser fra norsk hold og svar fra svensk hold. Dette ble gjengitt i *Post- och Inrikes Tidningar*. Det påfølgende norgesbesøket til kronprinsen og kronprinsessen førte til at avisen trykket ulike taler med lange takksigelser og vinklet saker om Norge som passet overens med myndighetenes bilde av unionen.

De malende beskrivelsene fra de første årene etter 1814 hadde derimot forsvunnet fra avisens spalter. Det kan skyldes en utvikling i artikkelsjangeren eller avisenes profil. En annen forklaring kan være at unionen ble regnet som etablert blant opinionen på begynnelsen av 1820-tallet, slik at de informative beskrivelsene var overflødige. Selv om *Post- och Inrikes Tidningar* i mindre grad rettet søkelyset mot det politiske forholdet mellom statene enn de andre avisene, er det tendenser til en slags politisering, der politiske saker fikk spalteplass på bekostning av reisebeskrivelser og andre saker som ville bygge opp det positive bildet av unionen. Ut fra myndighetenes ønske om å kontrollere innholdet i unionsbegrepet som ble formidlet til opinionen, er det rimelig å tro at dette ikke bare var positivt. Resultatet ble at motsetningene mellom de norske embetsmennene og de svenske styresmaktene ble formidlet, noe som i neste gang kunne øke leserens oppfatning av en motsetning mellom Sverige og Norge.

⁹³ Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 16. februar 1824

⁹⁴ *Post- och Inrikes Tidningar*, 25. februar 1824

⁹⁵ *Post- och Inrikes Tidningar*, 28. februar 1824

Post- och Inrikes Tidningar skrev lite om de politiske forholdene i Norge, og Stortingets arbeid knyttet til det, i perioden det satt samlet. Først 13. august 1824 stod en proposisjon på trykk i avisen. I den argumenterte kongen for forslagene til grunnlovsendringer som han hadde framsatt i 1821. Artikkelen var et uttrykk for myndighetenes innstilling, og forslagene ble blant annet begrunnet ut fra sikkerhetspolitiske årsaker og faren for embetsmennenes makt og innflytelse. Forslagene ble også begrunnet ut fra behovet for en sterk konge i Norge, siden landet hadde blitt regjert av en eneveldig konge før 1814.

Hwad Norge angår, synes det påtagligt, att ett Folk, som i ett och ett halft århundrade varit want att regeras af en enwäldig Konung, ogera ser sig genom en ny Statsförfattning beröfwad det stöd det hos Monarken kunde finna mot möjliga tillgrepp af lagstiftande Magten.⁹⁶

Utdraget over stod i motsetning til en artikkel fra januar 1814, sitert tidligere i kapittelet: ”Norrige, lyckligt och fritt, skall sålunda upphöra att styras som en Coloni, och komma i åtnjutande af alle sina politiska rättigheter.”⁹⁷ Retorikken i 1824 var mer direkte enn i 1814, noe vi også så tendenser til i 1821. Den konfronterende tonen i artiklene, samt kongens måte å henvende seg til stortingsrepresentantene som en eldre bror, kan tyde på at Carl Johan ikke anså Stortinget som fullstendig egnet til å fatte beslutninger på den norske statens vegne.

Til slutt legitimerte kongen i sin proposisjon forslagene ved å spille på det norske folket. Bøndernes misnøye mot stortingsmennene seks år tidligere gjør dette argumentet interessant.⁹⁸

När innewånarne på Norriges fjäll och i Norriges dalar till himmelen uppsända sina böner, då anropa de den högste, att han måtte förlåna deras Konung kraft, mod och wilja att befordra deras wälstand, han hafwa deras rättigheter och förswara dem mot alla fiender. Detta Folk kan ej fatta, att dess Beskyddare skall kunna möta hinder wid uträttandet af allt det goda Han önskar göra, [...]hans Maj:t är öfwertygad, att detta Folk will att magten skall wara lika fördelt;⁹⁹

Kongen var populær blant norske bønder. Han spilte på kongetroskapen overfor stortingsrepresentantene som ikke hadde en like sterk stilling. Han presenterte et motsetningsforhold med bøndene som støttet kongen mot embetsmennene. Dette synliggjorde en motsetning innad i den norske opinionen, og det kan ha vært en måte å svekke Stortingets

⁹⁶ Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 13. august 1824

⁹⁷ *Inrikes Tidningar*, 25. januar 1814

⁹⁸ Bondetogene i 1818

⁹⁹ Bihang til *Post- och Inrikes Tidningar*, 13. august 1824

beslutningsmakt på. I denne argumentasjonen kom den offisielle avisens rolle som talerør for kongen tydelig fram.

Stortinget ble oppløst 10. august 1824, omtrent samtidig som den overnevnte proposisjonen ble trykket for den svenske opinionen. Etter Stortingets oppløsning ble det ikke trykket flere saker om Stortingets arbeid i Christiania i 1824. Carl Johan og de svenske styresmaktene hadde gått på et politisk nederlag, men den offisielle tonen i talene forble den samme. Fortsatt ble unionen framstilt som et harmonisk samarbeid mellom de to nabostatene, og selv om visekongen i sin tale uttrykte beklagelse over at § 79 om utsettende veto ikke ble endret til endelig veto, uttrykte han samtidig tillit til nordmennenes lojalitet til unionen.¹⁰⁰

Avisens framstilling av nyheter må ses i lys av dens funksjon som offisiell avis. Den skulle opprettholde det bestående i det svenske samfunnet. Den var dermed et uttrykk for det gamle samfunnet i en brytningstid der det nye borgerlige samfunnet fikk stadig større innflytelse. Avisen spilte en viktig rolle fordi den var et talerør for staten. Den skulle formidle myndighetenes syn, noe som ga avisen enkelte fordeler, i det den fikk trykkeprivilegier og hadde lavere utsalgs- og abonnementspris i forhold til andre aviser. Samtidig var den bundet av den offisielle statusen. Som et talerør for myndighetene ble avisen et talerør for det bestående samfunnet, et konservativt organ som formidlet ønsket om å bevare moderate friheter og maktsentrum hos kongen. *Post- och Inrikes Tidningar* kunne ikke utnytte de mulighetene trykkefriheten ga på samme måte som de øvrige avisene. Fordi avisen speilet det svenske samfunnet via myndighetenes kunngjørelser og proklamasjoner, gikk mye av den livlige pressedebatten på 1820-tallet avisen forbi.¹⁰¹

Disse begrensingene gjør at avisen ikke fikk den samme utviklingen i framstillingen av unionsforholdet som jeg har antydnet at fant sted i overgangen mellom 1810- og 1820-tallet i andre aviser. *Post- och Inrikes Tidningar* opprettholdt den forsonende framstillingen av unionen gjennom hele perioden, noe som må bety at avisens framstilling var utslag av en bevisst strategi fra styresmaktene side.

Var Inrikes Tidningar en opinionsdannende avis i Stockholm?

For å svare på det, må vi se avisen i lys av presseforholdene i Sverige på denne tida. *Post- och Inrikes Tidningar* framstilling var overensstemmende med myndighetenes syn, og avisen fungerte også som kunngjøringsorgan for myndighetene. I det svenske samfunnet på 1810- og

¹⁰⁰ *Post- och Inrikes Tidningar*, 10. august 1824

¹⁰¹ Gustafsson og Rydén 2005, s. 237-274

1820-tallet var denne posisjonen så mektig, mye på grunn av myndighetenes kontrollmekanismer overfor de uavhengige avisene. Avisens påvirkningskraft var dermed potensielt sterk. Ut fra hvordan jeg har definert begrepet opinionsdannelse, behøvde ikke leseren være enig med innholdet i artikkelen for at artikkelen skal ha påvirkningskraft. I en slik sammenheng hadde imidlertid *Post- och Inrikes Tidningar* en ekstra fordel, fordi det var begrensninger på trykkefriheten i Sverige. Avisen hadde fordeler framfor uavhengige aviser, og kunne på den måten i større grad enn andre aviser styre leserne, ved å opplyse dem. På den måten fikk myndighetene spredd de nyhetene de ønsket å gjøre kjent overfor opinionen, og kunne samtidig kontrollere informasjonsstrømmen. Denne innfallsvinkelen er da et argument for å hevde at *Post- och Inrikes Tidningar* var opinionskapende, fordi den i kraft av sin nærhet til myndighetene hadde god mulighet til å påvirke opinionen i Sverige.

Resonnementet forutsetter imidlertid at vi legger til grunn at opinionen faktisk lot seg påvirke av nyhetene den leste. Selv om graden av påvirkningskraft er umulig å måle, er det rimelig å hevde at opinionen brukte nyhetene som inngangsport til å danne seg en mening om hendelsene. Dette gjaldt enten de leste *Post- och Inrikes Tidningar* eller andre aviser som brukte den offisielle avisen som kilde for artiklene. Selv om opinionen ikke alltid adopterte myndighetenes framstilling, hadde avisen påvirkningskraft ut til det svenske samfunnet. Påvirkningskraften økte også ved hjelp av inndragingsmakten myndighetene hadde. Den gjorde at framstillinger som brøt med myndighetenes, stod i fare for å bli inndratt. Dette styrket myndighetenes framstilling ytterligere.

Noe som kan svekke en påstand om at *Post- och Inrikes Tidningar* hadde en opinionsdannende rolle, er at den ikke hadde ytringer fra opinionen, som for eksempel debatt- eller leserinnlegg. Avisens innhold bestod stort sett av offisielle kunngjøringer og nyheter. På den måten kan det hevdes at den ikke var opinionskapende, fordi den ikke forsøkte å påvirke leserne ved å trykke meninger som ville passet overens med de offisielle, men bare formidlet myndighetenes syn via kunngjøringer og offisielle taler. På den andre siden kan en hevde at avisen hadde påvirkningskraft i form av at den hadde lesere. *Post- och Inrikes Tidningar* kunne påvirke den svenske opinionen ved å informere om forholdet mellom de to nabostatene, og videre med stadig å vinkle sakene i den forsonende retningen dette kapittelet har vist at avisen gjorde. Som i 1818, da avisen hadde en bred dekning av kroningen av Carl Johan i Norge, mens stortingsforhandlingene og bondetogene som foregikk parallelt, fikk langt mindre oppmerksomhet i den svenske avisen. Slike vinklinger kunne påvirke opinionen til å tro at unionen var ensidig populær i Norge. Vi kan også si at *Post- och Inrikes Tidningar* la grunnen for at den svenske opinionen fikk kunnskap om Norge. I de neste kapitlene vil det

bli klart hvordan de uoffisielle avisene forholdt seg til unionen, og vi skal se at det er mulig å hevde at *Post- och Inrikes Tidningar*s dekning av saker om nordmenn og Norge etter hvert gjorde unionsforholdet til en del av opinionens horisont.

Post- och Inrikes Tidningar speilet myndighetenes syn på unionen. Selv om andre kilder vil vise at avismiljøet på 1820-tallet utviklet seg i to retninger, en regjeringsvennlig og en uavhengig, kom myndighetenes framstilling av unionen til å ligge til grunn for de uavhengige og lojale avisenes omtale av Norge. *Post- och Inrikes Tidningar*s stadige fokus på unionen måtte påvirke skribentene i de andre avisene. På den måten er det naturlig å konkludere med at den offisielle avisen var en opinionsdanner i det svenske samfunnet. Det blir interessant i forhold til Habermas framstilling av motsetningsforholdet mellom staten og det borgerlige samfunnet. I følge hans framstilling ville myndighetene miste påvirkningskraft til fordel for de uavhengige kreftene. I dette kapittelet har vi derimot sett at myndighetenes talerør *Post- och Inrikes Tidningar* spilte en viktig rolle i Stockholms mediesamfunn.

Oppsummering

Det skjedde en utvikling i *Post- och Inrikes Tidningar*s dekning av unionsakene og Norge i perioden 1814-1824. I forkant av unionen og den første tida etter inngåelsen var artiklene preget av forsonende retorikk og et ønske om å styrke foreningen overfor den svenske opinionen. Dette ga seg utslag blant annet ved at nordmennene ble framstilt i rosende ordelag, og at kongelige reiser til Norge fikk bred og positiv omtale i den svenske offisielle avisen. Nordmennene hadde en kontekstuell fordel ved at romantikken dominerte europeisk kulturliv, og den norske naturen og bondens rolle i hyllesten av de kongelige, ble gjerne framhevet i artiklene.

Sverige og Norge hadde ikke hatt noe tett forhold i forkant av unionen, så det tok tid å feste inntrykket av det nye samarbeidet i den svenske opinionen. De positivt ladede artiklene fortsatte derfor gjennom hele 1810-tallet. I 1818, da søkelyset stod sterkere på Norge enn det hadde gjort siden unionen ble inngått, fikk Carl Johans kroningsferd til Trondhjem mye spalteplass. Stortingsforhandlingene og bondetogene mot Kristiania ble så vidt nevnt i den svenske avisen. Dette bekrefter bildet Stråth har tegnet, og kan tyde på at *Inrikes Tidningar* ble brukt mer eller mindre bevisst av myndighetene i et forsøk på å etablere et positivt bilde av unionen i den svenske opinionens horisont.

Det skjedde en endring i det politiske landskapet i løpet av de neste årene, noe som særlig viste seg da Stortinget igjen var samlet i Christiania i 1821. Selv om endringen ikke var

tydeligst i *Post- och Inrikes Tidningar*, var tonen mer konfronterende enn den hadde vært i 1818. Stortingsforhandlingene fikk spalteplass i større grad enn de hadde fått tidligere, og Carl Johan offentliggjorde i løpet av året flere innlegg hvor han argumenterte for sitt syn i sakene. Dette året var viktige saker oppe til behandling, for eksempel ble det drøftet hvorvidt den norske staten skulle betale krigsgjelden til Danmark med eller uten støtte fra Sverige, om adelskapet fortsatt skulle være avskaffet i Norge og mot slutten av perioden foreslo Carl Johan visse endringer i grunnloven som kunne få innvirkning på maktbalansen i Norge dersom de ble godtatt.

Likevel ble de to statenes selvstendighet i unionen fortsatt understreket, noe som kan tyde på at myndighetene fortsatt ønsket å formidle bildet av to selvstendige stater i forfatningen ut til opinionen, selv om det uoffisielle klimaet kanskje var blitt litt kjøligere. Da Stortinget skulle behandle kongens forslag i 1824, fikk de politiske sidene ved unionen mindre spalteplass i *Post- och Inrikes Tidningar* dette året enn i 1821. Framfor å offentliggjøre arbeidet underveis for opinionen, satte avisen søkelyset på kronprinsparets norgesbesøk i forbindelse med utnevnelsen av kronprinsen til visekonge i Norge. Først da Stortinget skulle oppløses, ble kongens nederlag kommentert i avisen.

Post- och Inrikes Tidningars rolle som offisielt organ i et samfunn med sensur må ligge til grunn for vurderingen av innholdet i den. Den var et talerør for myndighetene, og heller enn å kringkaste alle nyheter, skulle den formidle de synspunktene styresmaktene ønsket offentliggjort. *Post- och Inrikes Tidningar* og stiftsavisene rundt i landets stadige fokus på forsoning og frivilligheten i unionen hadde en viktig funksjon i arbeidet med å etablere denne innstillingen blant opinionen. Avisene var offisielle kunngjøringsorganer for myndighetene, og var i flere tilfeller det eneste nyhetstilbudet som eksisterte i området.

Etter 1809 posisjonerte Sverige seg som et fredelig folk, etter å ha vært en krigernasjon i stormaktstiden noen hundre år tidligere. I unionen med Norge ble dette aspektet ytterligere utviklet, og det ble praktisert ved at myndighetene framholdt det forsonende budskapet og Norges selvstendighet overfor opinionen. På den måten fikk nordmenn forsonet seg med de politiske endringene unionen innebar. I tillegg ble unionen kjent for den svenske opinionen på den måten myndighetene ønsket. Det skjeve maktforholdet ble i stor grad undergravet, og brorsånden ble understreket. Krefter innad i staten ønsket ikke et dårlig forhold mellom partene, og den nye svenske identiteten var ikke forenlig med væpnede konflikter. I løpet av de 91 årene statene var i union, utviklet forholdet mellom svensker og nordmenn seg fra å være distansert til å bli tettere, og selv om en væpnet konflikt mellom Sverige og Norge var nært forestående i 1905, ble denne avverget, noe som var et ønsket

utfall fra begge parter. *Post- och Inrikes Tidningars* gjennomgående understreking av det gode forholdet mellom svensker og nordmenn i de ti første årene var med på å legge grunnlaget for dette forholdet.

Kapittel 3. Lojale aviser i Stockholm 1814-1824. En videreføring av den offisielle framstillingen

Norrige åtnjuter för det närvarande en så fullkomlig konstitutionel frihet, att ingen förnuftig samhälls-medlem lärer önska sig den större. I stället för att vara en Dansk Provins, underkastadt Danska Regeringslagarna, har detta af en tapper och ädel Nation bebodda Land i våra dagar sedt dess uråldriga frihet åter födas. Jag är lika så öfvertygad, att Norriges invånare värdera den lycka de njutit, att, nära besegrade af härsmakten sjelfve få uppgöra sin Statsförfattning och få den stadfästnad och antagen, som att under den älskade Monark, hvilken nu bär Skandinaviens Kronor, ingen ostraffad eller med framgång skall försöka någon inskränkning i Norriges fria former.¹⁰²

Sitatet over er hentet fra *Granskaren*, en regjeringsvennlig avis som ble startet i 1820. Den konstitusjonelle friheten Norge fikk i union med Sverige, ble understreket og satt opp som en kontrast mot den lave posisjonen landet hadde som en del av den dansk-norske konglomeratstaten. Utdraget er typisk for de svenske lojale avisene på begynnelsen av 1820-tallet, og understreket samhörigheten i unionen, samtidig som det skapte avstand mellom nordmenn og dansker. Vi skal se at avisene brukte samme framgangsmåte også når det gjaldt framstillingen av forholdet til Finland.

De lojale avisene i Stockholm dominerte mediebildet i 1814, sammen med *Post- och Inrikes Tidningar*. Etter at inndragningsmakten ble innført i 1812, fikk styresmaktene for en periode kontroll med hva som ble trykket. Noen opposisjonelle aviser ble lagt ned, andre uavhengige påla seg selvsensur for å unngå samme skjebne. Da unionen mellom Sverige og Norge ble inngått, var det altså først og fremst aviser som var lojale mot regimet som dekket de politiske begivenhetene. I forrige kapittel har vi sett at den offisielle avisen fungerte som et talerør for styresmaktene og formidlet et forsonende budskap, noe som støtter opp om Stråths framstilling av svenske myndigheter som foregangsfigurer for å etablere et unionsbegrep basert på to selvstendige parter.

Som en forlengelse av det forrige kapittelet vil jeg i dette undersøke de lojale avisene, for å se hvordan de dekket nyheter om unionen og Norge. Jeg vil analysere de lojale avisenes rolle i arbeidet med å gjøre unionen kjent blant opinionen. Hva slags syn formidlet de? Hva kan det si om forholdet mellom myndighetene og de lojale utgiverne? Og hvordan utviklet de lojale avisenes rolle seg i løpet av de ti årene? Jeg vil se i hvilken grad de lojale avisene

¹⁰² *Granskaren*, 29. august 1820

formidlet nyheter fra eller om Norge, og analysere hvordan disse ble framstilt i forhold til de *Inrikes Tidningars* framstilling. På den måten vil jeg kunne si noe om hvordan de lojale Stockholm-avisene støttet opp om myndighetenes prosjekt med å etablere unionen mellom Sverige og Norge som noe positivt blant opinionen. Det vil i neste omgang si noe om de lojale avisenes rolle i det svenske samfunnet på begynnelsen av 1800-tallet.

Lav interesse for unionen

Unionen mellom Sverige og Norge fikk liten oppmerksomhet i avisene i Stockholm i 1814. *Stockholms Posten*, som ble startet i 1878, var en etablert avis i datidens målestokk. Avisen utmerket seg særlig på kultursiden, men hadde også en del nyhetsstoff. Det var vanlig å trykke dikt i avisene på denne tida, og kvaliteten på lyrikken i *Stockholms Posten* var høy.¹⁰³ Avisen var lojal mot styresmaktene i 1814. I den kom enkelte artikler om den forestående unionen på trykk. Innholdet i artiklene lå tett opp til *Inrikes Tidningars*, som ofte må ha vært brukt som kilde for uoffisielle blader, særlig de lojale avisene. Avisen trykket også enkelte anekdoter og notiser om svenske innbyggere som hjalp de dårligere stilte nordmennene.¹⁰⁴ Utover året trykket avisen noen av de samme talene som var på trykk i *Inrikes Tidningar* også. Budskapet var begge steder forsonende og i tråd med myndighetenes offisielle innstilling.

Allmänna Journalen, som ble etablert i 1809, var en lojal avis som var sentral i formidlingen av unionen og nyheter fra Norge. Båndene til styresmaktene var tette, noe som kan illustreres ved at utgiveren også var Carl Johans lærer i svensk.¹⁰⁵ Artiklene om foreningen var preget av den romantiske konteksten, men innholdet skilte seg noe fra *Inrikes Tidningars*. Avisen støttet opp om styresmaktens føringer i 1814, og trykket tidlig i året en artikkelserie over flere numre, hvor Norge og nordmenn ble presentert for den svenske opinionen. Artiklene var informative og vitnet om stor avstand mellom innbyggerne i de to statene, og lite kunnskap om nordmennene blant den svenske opinionen som var målgruppen for artiklene. Bonderomantiske og eksotiske trekk ved nordmennene ble framhevet. Bekledningen deres var et eksempel på det. Forskjellene mellom Sverige og Norge var store, Norge var et langt fattigere land, og Stockholm hadde et sterkere urbant preg enn store deler av Norge. I følgende avsnitt beskrev forfatteren et bondemarked i Christiania:

¹⁰³ Gustafsson og Rydén 2000, s. 166

¹⁰⁴ *Stockholms Posten*, 21. april 1814

¹⁰⁵ Gustafsson og Rydén 2000, s. 228

Hwad Skapnader, som man förut aldrig såg på gatorna! Den starka och kraftfulla Guldbrands-dalarn i sin långa rock från nyss förslutna sekel, med sin lilla röda mössa på hufwudet springer bredwid den i jämförelse med honom nästan utfirade Waldersbonden, som i ansigtsdrag och klädesdrägt är honom så olik som om han kom från andra sidan af hafwet.¹⁰⁶

Elementene som ble trukket fram i artiklene var overfladiske i den forstand at de kunne observeres utenfra. Forfatterne var opptatt av synlige forskjeller, og leserne ble presentert for skikker som var ulike de svenske. Skrivestilen og innholdet i artiklene vitner om stor avstand mellom nordmenn og svensker, og lite kunnskap om Norge blant den svenske opinionen. Også på sommeren var det en artikkelserie på trykk i *Allmänna Journalen*, denne gangen var det utdrag fra den tyske geologen Leopold von Buchs reiser gjennom Norge i årene 1806-1808. Igjen innholdet topografisk og informativt. Det er grunn til å tro at begrunnelsene for å trykke denne serien av artikler i Stockholm-avisen var de samme som tidligere i året: Ønsket om å informere den svenske opinionen om Norge, forsøke å påvirke leserne til å fatte interesse for nabolandet og på den måten oppfylle styresmaktens ønsker.

Til tross for at utdragene viser at det fantes tendenser til interesse for unionen blant de lojale avisene, er det generelle inntrykket likevel at søkelyset på unionen og norske forhold var svakt. Det er rimelig å se det i sammenheng med Sveriges posisjon. Mens Finland hadde vært en del av den svenske staten siden middelalderen, og båndene østover fortsatt var tette, framstod unionen med Norge som et prosjekt med små umiddelbare planer om tettere kulturell forbindelse mellom svensker og nordmenn. Det var trolig med på å dempe interessen blant den svenske opinionen. I tillegg hadde Norge vært i union med Danmark i flere hundre år. Forholdet mellom Sverige og Danmark var preget av stadig kamp, noe som gir grunn til å tro at de svenske innbyggerne ikke hadde noen kunnskap om Norge og nordmenn, noe som også er nevnt i begynnelsen av dette kapittelet. Det tok tid å gjøre unionen og den norske staten til en del av den svenske opinionens horisont. Etter at nyhetens interesse omkring unionen hadde lagt seg, var det derfor naturlig at den ble henvist til bare i tilfeller hvor den hadde direkte interesse for den svenske opinionen, som for eksempel når Carl Johan eller andre medlemmer av den kongelige familien var på norgesbesøk. Selv om de lojale avisene fulgte *Inrikes Tidningars* føringer, og framstilte unionen som en sammenfatning av to selvstendige stater, tok det tid før de uoffisielle avisene for alvor fattet interesse for naboriket i vest. Artiklene speilet på den måten maktforholdet mellom statene bedre enn myndighetenes framstilling av unionen gjorde. Sverige var en sterkere stat enn Norge, og selv om unionen

¹⁰⁶ *Allmänna Journalen*, 9. februar 1814

offisielt ble en frivillig tilslutning fra nordmennes side, kom styrkeforholdet til uttrykk gjennom at norske aviser hadde sterkt fokus på unionen, mens den svenske framstod som likegyldig.

Den lave interessen for unionen kan også ha vært et utslag av de strenge restriksjonene knyttet til trykkegrensene for aviser og tidsskrifter i Sverige etter 1812. Faren for inndragninger kan ha vært en årsak til at uoffisielle aviser unngikk å trykke andre saker om unionen enn de forsonende artiklene som stod på trykk i *Inrikes Tidningar* og enkelte av de lojale avisene.

Heller ikke de følgende årene var det særlig fokus på Norge eller unionen mellom nabostatene i de lojale avisene. *Stockholms Posten* sluttet helt å skrive om unionen mellom de to landene etter 1814, mens *Allmänna Journalen* fortsatt hadde enkelte artikler hvor unionen ble nevnt, om det enn ikke var hovedtema. *Dagligt Allehanda* trykket enkelte artikler i løpet av de to årene, men dette var stort sett om kongefamiliens reiser i riket, og innholdet i artiklene lå tett opp til *Inrikes Tidningars*. De trykket også små anekdoter om ”återwunnen Fred och Konunga-Rikena Sweriges och Norriges lyckliga förening.”¹⁰⁷ På den måten opprettholdt avisen fokuset på Norge i noen grad, og opinionen ble minnet på unionen og de nye politiske forholdene. *Dagligt Allehanda* var primært en annonseavis, så artikler med nyhets interesse ble ikke trykket ved hver utgivelse. Når nyheter med antatt interesse, eller hva myndighetene ønsket skulle være av interesse for de stockholmske leserne, ble trykket, var de å finne på trykk også i de påfølgende utgavene. Dette kan være et signal om at leserne ikke kjøpte alle utgavene. I følge *Den svenska pressens historia* hadde ikke avisen noen opinionsmessig betydning.¹⁰⁸ Forfatterne har da først og fremst lagt dens betydning som annonseorgan til grunn for påstanden. Likevel mener jeg det går an hevde at avisen hadde verdi for opinionsdannelsen, fordi den hjalp med å spre det offisielle synet. Påstanden kan begrunnes ut fra de samme forholdene som gjør at *Post- och Inrikes Tidningar* hadde en opinionsdannende rolle i det svenske samfunnet: Ved å trykke artikler om unionen ble vissheten om den opprettholdt, og det er naturlig å anta at opinionen lot seg påvirke i noen grad. I kraft av å være et annonseorgan, spilte avisen en viktig rolle som opinionsdanner. Selv om den inneholdt nyheter i liten grad, var det et av de utgitte bladene med flest lesere. Dette kom nettopp av annonsene.

¹⁰⁷ *Dagligt Allehanda*, 11. juni 1815

¹⁰⁸ Gustafsson og Rydén 2000, s. 261

Et begivenhetsrikt år i unionell sammenheng

Dekningen av de stortingspolitiske hendelsene i Norge i 1818 var så godt som fraværende blant de lojale avisene i Stockholm. *Stockholms Posten* nevnte åpningen av Stortinget i en notis, men sakene som var oppe til debatt, ble ikke nevnt i den lojale delen av pressen.¹⁰⁹ Dette var i tråd med myndighetenes føringer. Kroningen av Carl Johan i Nidarosdomen og reisen ble derimot godt dekket av flere aviser. Kroningsreisen var en anledning til å knytte bånd i opinionens bevissthet. *Dagligt Allehanda* trykket ingen artikler om kroningen spesielt, men heller en reiseskildring fra da kongen og hans følge krysset grensen mellom Sverige og Norge. Artikkelen skildret forholdet mellom svensker og nordmenn, og i det kongen trådte i land på norsk jord ” återskallade luften af glädjehrop, der Svenska och Norrska språken, sammanblandade, i fullkomligaste öfwerensstämmelse uttryckte lika känslor.”¹¹⁰ Her formidlet man bildet av en lykkelig befolkning, både på svensk og norsk side. *Allmänna Journalen* trykket en artikkel om den store hyllesten som møtte kong Carl Johan da han ble kronet i Trondhjem,¹¹¹ og trykket også Leopold von Buchs skildring av sitt positive bilde av byen.¹¹² Innholdet i artikkelen om kroningen utfylte artiklene i *Inrikes Tidningar*, og artiklene passet fint inn i myndighetenes framstilling.

I likhet med *Inrikes Tidningar* fokuserte heller ikke de lojale avisene i særlig grad på misnøyen i Norge, og de hadde omtrent samme dekningsmengde som den offisielle avisen. *Allmänna Journalen* trykket to artikler om bondeoppstandene, én mens de pågikk, og én oppsummerende i etterkant. Der stod det at styresmaktene hadde forstått at ”dessa goda menniskor, förwillade af sin wälmening, icke haft någon elak afsigt: också hafwa de blifwit med skonsamhet behandlade.”¹¹³ Når styresmaktene valgte en forsonende manøver overfor de opprørte nordmennene, fikk de støtte av de lojale avisene, som *Allmänna Journalen*. Denne vinklingen kan skyldes at oppstanden ikke skyldtes unionen. Carl Johan høstet støtte fra de misfornøyde bøndene. Det passet styresmaktene både i Sverige og Norge godt å formidle den utstrakte hånden fra myndighetene.

1820-tallet. Gradvis politisering av unionsforholdet

Tendensen fortsatte på begynnelsen av 1820-tallet. Det var ikke noe tydelig brudd i hvordan de lojale avisene framstilte unionen. Den ble stadig beskrevet i tråd med de offisielle

¹⁰⁹ *Stockholms Posten*, 17. februar 1818

¹¹⁰ *Dagligt Allehanda*, 17. august 1818

¹¹¹ *Allmänna Journalen*, 21. september 1818

¹¹² *Allmänna Journalen*, 17. september 1818

¹¹³ *Allmänna Journalen*, 4. november 1818

føringene. Myndighetenes syn ble formidlet, men ellers var fokuset på Norge fortsatt lavt. Små anekdotiske artikler om Norge ble trykket, i tillegg til reisebeskrivelser liknende de i *Allmänna Journalen* i 1814, men det var ikke noe søkelys på politiske forhold i Norge eller ved unionen i overgangen mellom 1810- og 1820-tallet. Kongelige reiser rundt i riket var fortsatt et yndet tema, og bildet som ble tegnet for den svenske opinionen var like positivt som på 1810-tallet. Først da de opposisjonelle avisene begynte å bruke Norge som forbilde i politiske artikler, steg interessen også blant de lojale utgiverne. Fokuset på Stortingets forhandlinger økte i de lojale avisene, i tillegg til at artiklene endret karakter fra å være reisebeskrivelser med mål om å informere og formidle positive bilder av unionen, til å bli politisk motiverte artikler om unionen.

I 1821 var stortingsforhandlingene et tema. Dette året markerte en overgang når det gjaldt de lojale avisenes innhold, flere trykket artikler med uttalt politisk budskap. Den samme utviklingen så vi i *Post- och Inrikes Tidningar*. Adelskapet i Norge førte til debatt i de lojale avisene. I Stockholm delte presse miljøet seg i to, på en måte som skulle bli betegnende for politiske saker i årene framover. *Allmänna Journalen* formidlet myndighetenes syn overfor opinionen i Stockholm, og budskapet var at den unge nasjonen burde se til Europa, hvor så godt som alle statene opprettholdt adelskapet, og ikke gjøre noe overilet.

Men förutsatt, att det wore nödwändigt, bör man då icke wara ganska försiktig wid walet af tidpunkt, då man will förändra en Stats-innrättning, hwilken i Norrige, likasom i andra Europas Stater, äger bestånd sedan urminnes tider?¹¹⁴

Avisens budskap var i tråd med styresmaktens: Stortinget burde tenke seg om før de avskaffet denne formen for alltid. *Stockholms Posten* skrev også artikler om temaet, og tok i tillegg opp betalingen av krigsgjelden til Danmark etter freden i Kiel, en sak som vakte misnøye i Norge. Også *Stockholms Posten* førte myndighetenes sak, og hevdet lojalt at det var Norges oppgave å betale den danske statsgjelden.

Det er betegnende at også de lojale avisene utover på 1820-tallet problematiserte sider ved unionen, i motsetning til på 1810-tallet, da vinklingen gjennomgående var langt mer positiv og oppbyggende. Det var imidlertid først og fremst de opposisjonelle avisene som begynte å bruke Norge og unionen i politisk øyemed. Det lojale bidraget i debattene bestod stort sett av forsvar for myndighetenes framstilling.

¹¹⁴ *Allmänna Journalen*, 3. april 1821

Granskaren var et nytt skudd på stammen for de lojale avisene. Den så dagens lys i 1820, og allerede fra starten av markerte den seg med tette bånd til styresmaktene. Utgiveren hadde tidligere skrevet i *Anmärkaren*, en moderat, reformvennlig avis.¹¹⁵ Han hadde imidlertid latt seg kjøpe av Carl Johan, for å fremme myndighetenes budskap for et bredere publikum. *Granskaren* nådde aldri store salgstall, og ble holdt i live fordi det ble ansett som nødvendig for å møte opposisjonens angrep på de lojale avisene og på styresmaktene.¹¹⁶ Avisen hadde ikke oppmerksomheten rettet mot norske forhold i 1821, og levnet stortingsforhandlingene i Christiania liten oppmerksomhet. Avisens rolle i mediesamfunnet var først og fremst å støtte opp om myndighetenes beslutninger og forsvare de overfor opinionen.

På 1820-tallet trakk de lojale avisene også fram Sveriges fortrinn, ved å fokusere på elementer ved statsstyret hvor Norge lå etter Sverige, blant annet militært. I utraget under ble nettopp Sveriges militære styrke framhevet på bekostning av Norges:

Utan att förringa wärdet af Norriges national-arme, ett wärde, som har sin grund i nationens moraliska kraft och stridbarhet, kan man likwäl icke jemföra den med Sweriges indelta arme, hwars sammansättning, öfning och tjenstgöring, gifwit densamma en, af alla sakkännare högtidligt witsordad, förtjenst, endast jämförlig med de bäst disciplinerade troppars i Europa.¹¹⁷

Norge ble fortsatt framstilt i et forsonende lys, men mens artiklene på 1810-tallet var ensidig forsonende, ble de på 1820-tallet mer nasjonalistiske, noe som kom til uttrykk blant annet i artikkelen over. Dette vitner om en utvikling i framstillingen av unionsforholdet og av Norge.

Fortsatt liten interesse utover enkeltsaker som skapte debatt

I 1822 og 1823 sank nyhetsinteressen for Norge, etter at den hadde vært forholdsvis stor året før. Den samme tendensen så vi i *Post- och Inrikes Tidningar*. Stortinget var samlet i 1822 for å fullføre arbeidet fra året før, men dette vakte liten oppmerksomhet blant pressen i Stockholm. De store politiske debattene som de opposisjonelle avisene åpnet for i 1821, for eksempel debatten om trykkefrihet, uteble både i 1822 og 1823. I 1822 har jeg bare funnet artikler i to lojale aviser, *Allmänna Journalen* og *Granskaren*. Disse trykket både politiske innlegg og konstitusjonsbevarende artikler. *Allmänna Journalen* presenterte en

¹¹⁵ Avisen blir omtalt i neste kapittel.

¹¹⁶ Gustafsson og Rydén 2000, s 265

¹¹⁷ *Allmänna Journalen*, 2. mai 1821

vitenskapsmanns reiseskildring fra Lappland både i Sverige og Norge over flere numre.¹¹⁸ Den trykket også artikler om adelskapet i Norge. Disse videreførte debatten fra 1821. I artikkelen i *Allmänna Journalen* virket forfatteren oppgitt over Norges handlemåte i saken. Vinklingen ble snudd, og i artikkelen ble det hevdet at Sverige ville komme styrket ut av en avskaffelse av adelen i Norge.

Monarken behöfwer ju alldeles ingen Norrsk Adel, då han, i kraft af Swenska Kronan, kan gifwa den åt en hwar, när det sker utan förnärmande af alla Norrmäns jämlikhets-rättigheter. [...] De 1100 Swenska adelsslægter bland en folkmängd af 2,500,000 menniskor winna äfwen derwid, att den icke talrika Norrska Adelns prerogativer dö ut.¹¹⁹

Forfatteren konkluderte dermed med at Norge ikke ville oppnå noe med å avskaffe denne formen for belønning, fordi kongen kunne gi adelskap til nordmenn i Sverige. Også her var det tendenser til at Sverige gjorde Norges innflytelse mindre enn hva som hadde vært vanlig på 1810-tallet, i likhet med artikkelen om militærvesenet fra 1821.

Andre saker om Norge eller unionen, uten direkte politisk betydning, vakte en viss oppmerksomhet i de lojale avisene i årene Stortinget ikke satt samlet. *Allmänna Journalen* anmeldte et historieverk skrevet av hr. Cansli-Rådet Silfwerstolpe.¹²⁰ Anmelderen mislikte forfatterens fokus på tidlig norsk storhetstid, ”då dels han twiflar på trowärdigheten, dels händelserne äro alltför enformige, och sakna stort intresse.”¹²¹ Han mente Norge fikk for mye plass, både i forhold til de reelle forholdene, og i forhold til Sverige. Argumentasjonen var patriotisk, og i sitt svar vedkjente Silfwerstolpe at verket hadde mer vekt på norsk historie enn på svensk. Forklaringen var at svenske lesere burde ha stor nok kjennskap til sin egen historie, mens kunnskapen om den norske trolig var mindre.¹²² Forfatteren hadde et ønske om å øke den.

Silfwerstolpes framstilling kan ses som et uttrykk for det voksende fokuset på Norge i svensk presse. Gjentatte ganger var det eksempler i avisene hvor Norge ble omtalt som et tidligere sterkt land, og hvor dets fortid som stormakt i middelalderen ble trukket fram. Selv om omtalen gjaldt tidligere tider, var interessen fra den dominerende unionspartneren til stede, og det på samme tid som myndighetene ønsket å endre nordmennenes grunnlov fra

¹¹⁸ *Allmänna Journalen*, 19. november 1822 og flere numre framover.

¹¹⁹ *Allmänna Journalen*, 18. juli 1822

¹²⁰ Silfwerstolpe var embetsmann og skald. Han ble stadig mer radikal, og kjempet særlig for trykkefriheten.

¹²¹ *Allmänna Journalen*, 7. mars 1823

¹²² *Allmänna Journalen*, 12. april 1823

1814. Det var med på å understreke selvstendigheten i unionen, samtidig som det bekreftet myndighetenes ønske om unionen framstilt som en koalisjon av to selvstendige parter.

1824

Vi har sett at det skjedde en viss utvikling i pressens omtale av Norge og unionen på begynnelsen av 1820-tallet. De politiske artiklene overtok i større grad for de anekdotiske og informative, også i den lojale pressen. Når de lojale avisene skrev om norske politiske forhold, lå tema for artiklene oftest tett opp til stortingsforhandlingene, og innholdet samsvarte med myndighetenes. I 1824 eksploderte nærmest interessen for Stortingets forhandlinger blant deler av den lojale pressen. Særlig *Granskaren* dekket stortingsforhandlingene tett, og trykket i perioder av året utdrag fra forhandlingene flere ganger i uka. Dette fortrente i en periode solstrålefortellingene om det gode forholdet mellom partene eller mellom kongen og nordmennene som helt siden 1814 hadde preget de lojale avisenes framstilling av unionen.

Argus den IV var en lojal avis, opprettet av myndighetene i 1823 for å danne en front mot *Argus den tredje*, en av de mest framtrepende opposisjonelle avisene i Stockholm.¹²³ *Argus den IV* var opptatt av konstitusjonelle spørsmål i 1824, men artiklene var ikke alltid direkte knyttet til de norske stortingsforhandlingene. Det patriotiske budskapet i avisen var klarere uttrykt enn for eksempel i *Allmänna Journalen*. I en artikkel ble den svenske grunnloven hyllet, og forfatteren mente den hadde fortrinn framfor mange av de nye statene, blant annet Norges. Dette skyldtes at den hadde vokst fram fra *folket*. I motsetning til den svenske grunnloven stod det om den norske:

Den stöder sig på ingen egen erfarenhet, utan är hämtad från speculationens område, och den syftar derföre uppenbart til den Demokratiska principens öfverwigt. At den härigenom innebär fröet til sin egen upplösning, och at dess framtida bestånd endast kan försäkras genom sådana förändringar, som återställa jernwigten mellan de begge Statsmakterne, det hafwa redan alla tänkande Norrmän sjelfwa insett;¹²⁴

Det demokratiske prinsippet i den norske grunnloven ble atter trukket fram som en ulempe. Artikkelen argumenterte videre for absolutt veto for kongen, en av de viktigste sakene som skulle avgjøres av Stortinget dette året. Artikkelen var patriotisk på Sveriges vegne. Den støttet konstruksjonen av den nye svenske staten. I 1821 trykket den opposisjonelle avisen

¹²³ *Argus*-avisene vil bli nærmere omtalt i neste kapittel.

¹²⁴ *Argus den IV*, 8. mai 1824

Argus en artikkel under overskriften ” Är Sverige en konstitutionell Stat eller ej?”, hvor den svenske staten ikke var en del av en liste over konstitusjonelle stater, i motsetning til den norske, engelske, franske og flere andre europeiske.¹²⁵ Budskapet i artikkelen i *Argus den IV* står i kontrast til budskapet i en artikkel i *Argus* fra 1821. *Argus den IV* var konstitusjonsbevarende og støttet opp under den svenske statsforfatningen, mens utgiverne av *Argus* ønsket å modernisere deler av det politiske systemet, og de brukte artiklene til å spre kunnskap om utfordringene de mente var knyttet til det svenske statsapparatet. De to avisene ble på den måten et uttrykk for aviskriften som pågikk i Stockholm på begynnelsen av 1820-tallet.

I løpet av 1824 trykket *Argus den IV* en artikkelserie om Sveriges historie, hvor budskapet var at historien hadde vist at utakknemlighet mot store regenter ville slå tilbake på befolkningen. Forfatteren skrev i generelle ordelag om nasjoners utakknemlighet mot regenter. Norge hadde ikke noen rolle i serien, og eksemplene som ble brukt for å illustrere utakknemligheten var hentet fra Gustaf III. Konteksten artiklene ble trykket i, gjør det likevel naturlig å trekke tråder til Norge og Stortingets arbeid med Carl Johans grunnlovsforslag. Forslagene hadde blitt behandlet i Stortinget samme år, og kongens forslag til endringer var forkastet. I utdraget under blir den offentlige utakknemligheten beskrevet. I følge forfatteren viste historien gjentatte eksempler på at forsøk på å begrense regentenes lovlige makt fører til en gjenopprettelse av kongemaktens uinnskrenkede makt:

Deremot är det ännu et annat slag af offentlig otacksamhet, och hwaraf icke saknas exempel i våra tidsböcker, det är: Nationers otacksamhet mot sina Regenter.¹²⁶[...] Korteligen, hela vår historia utvisar, huru denna otacksamhet, som våra största Konunger erfarit, detta bemödande at inskränka deras lagliga magt, som alltid utmärkt Aristokratien, merendels ledt til sin egen bestraffning, i det följden blifwit den oinskränkta Konungamaktens återställande.¹²⁷

Særlig avslutningen kunne oppfattes som en advarsel fra lojalt hold, om at Stortingets avslag i neste omgang kunne lede til reaksjoner fra svenske myndigheter.

Budskapet i artiklene i *Granskaren* i første del av 1824 lå tett opp til budskapet i *Argus den IV*, men i *Granskaren* var artiklene i større grad knyttet til stortingsarbeidet enn i *Argus den IV*. I artiklene i *Granskaren* ble det absolutte og det suspensive vetoet drøftet. Den lojale avisen støttet Carl Johans forslag om absolutt veto for kongen, og i februar trykket avisen en

¹²⁵ *Argus*, 14. juli 1821. Artikkelen og avisen vil bli omtalt i neste kapittel.

¹²⁶ *Argus den IV*, 5. juni 1824

¹²⁷ *Argus den IV*, 6. oktober 1824

artikkel hvor Polen ble brukt som eksempel på en stat med for demokratisk lovgivning. Forfatteren var, i tråd med myndighetenes føringer, skeptisk til et for stort demokratisk element i grunnloven og statsstyret, og kom med følgende dom over forholdene i Polen:

Ibland dessa grundfel kan i synnerhet anföras den inskränkta, nästan blott skenbara makt, konungarne ägde, [...]Men mest af allt har väl ändå Polen att tacka det märkvärdiga *liberum veto* for sin politiska korrupsion och sitt politiska förfall.¹²⁸

I artikkelen ble kongenes innskrenkede makt trukket fram som årsak til statens fall, og hentydningen til den norske konstitusjonen var tydelig. Men den største årsaken til det politiske forfallet i Polen, var i følge forfatteren ”liberum veto”. Det innebar at ethvert medlem av den aristokratiske riksdagen hadde veto i sakene som var oppe. Det gjorde beslutningsprosessene vanskelige, og den polske riksdagen ble ofte trukket fram som et eksempel på en stat på vei mot undergang. Selv om de politiske forholdene var annerledes i Norge, var det en interessant sammenlikning fra avisens side. Kongene utsettende veto ga i følge de svenske lojale gruppene embetsmennene for stor makt. En artikkel i mai bekreftet dette synet. Forfatteren advarte tydelig mot å la den folkevalgte forsamlingen sitte med for mye makt på bekostning av monarken:

Ehuru den nu existerande Norrska konstitutionen i många fall är grundad på både kloka, enkla och lätt fattliga grundsatser; finner man likväl vid dess noga skärskådande, att den monarkiska principen deruti är för litet utvecklad, och den demokratiska ännu för mycket öfvervägande.¹²⁹

Forfatteren skrev at det var naturlig at nordmennene ønsket å verne om sin nyvunne frihet, men advarte mot faren ved å la kongen måtte styre over lover han ikke ønsket. *Granskarens* og *Argus den IVs* framstilling av de politiske forholdene i Norge lå tett opp til hverandre. Dette hadde sammenheng med at begge støttet opp under styresmaktens framstilling av sakene. *Allmänna Journalen* tok i 1824 i beskjeden grad del i den politiske debatten som foregikk i flere blader, og jeg har funnet få eksempler på verdiladede artikler om unionen eller nordmenn.

På 1820-tallet ble framstillingen av unionen mer politisk preget. Også i *Inrikes Tidningar* stod det av og til artikler med politisk brodd på trykk, men den konfronterende tonen var da et uttrykk for motsetningsforholdet mellom Carl Johan og det norske Stortinget.

¹²⁸ *Granskaren*, 3. februar 1824

¹²⁹ *Granskaren*, 6. mai 1824

De regjeringsvennlige avisene støttet myndighetenes framstilling av de politiske forholdene, og de argumenterte for Carl Johans forslag til grunnlovsendringer. Svensk nasjonalisme kom på den måten sterkere til uttrykk ved argumentasjonen. Norge hadde ikke utgjort noen politisk utfordring for de svenske styresmaktene de første årene de var i union, men på 1820-tallet ønsket de lojale avisene å verne om den svenske statens interesser, noe som førte til at innholdet i artiklene endret seg i nasjonalistisk retning. Denne endringen kom som et resultat av økt fokus på Norge fra opposisjonelle aviser.

Mot et tettere forhold? Amalgamasjon i avisene

Amalgamasjon var et tema blant deler av opinionen, helt fra 1814. Enkelte krefter ønsket et tettere forhold mellom unionspartnerne, med en sammensmelting som endelig mål. Et eksempel på det har jeg funnet i 1815, hvor en innsender uttrykte sin mening om kanalarbeidet som pågikk i Sverige. Han trakk også fram noen tanker omkring forholdet mellom de to landene i union, og skrev blant annet:

Hwad som skiljer min skildta mening frå dettas, är wisst icke utsträckningen af werket till närmare förening med Brödra-folket. Twertom will jag öppna det skötet af hela Syskon-landet. Jag önskar se Sweriges östra strand utan omwägar tilgängligt för hwarje Norrsk seglare, och då först anser jag det som ett land. Inbördes behofwer, inbördes försvar,¹³⁰

Innlegget viser at tanker om et tettere samarbeid mellom statene rørte seg i opinionen allerede i 1815. Det var imidlertid ikke mange artikler om temaet. Det kan enten tyde på at det ikke ble debattert i media, eller at interessen for det ikke var særlig stor. Fokuset på Norge var som nevnt lite de første årene av unionen. Amalgamasjon var likevel ett av temaene som opptok opinionen. Også i utdraget i *Dagligt Allehanda*, fra norgesbesøket i forbindelse med kroningen av Carl Johan i 1818, kan enkelte utdrag forstås som at forfatteren ønsket seg en sammensmelting av de to rikene. Dette kom til uttrykk blant annet der det stod at ”Swenska och Norriska språken, sammanblandade, i fullkomligaste öfwerensstämmelse uttryckte lika känslor.”¹³¹ I det eksemplet uttrykker forfatteren en drøm om en språklig amalgamasjon. Fra myndighetenes side virket en politisk amalgamasjon mer aktuell.

Tidlig på 1820-tallet trykket lojale aviser fortsatt enkelte artikler hvor amalgamasjon var budskapet. En innsender fra Värmland ergret seg over at nordmenn anså alle tegn på

¹³⁰ *Allmänna Journalen*, 21 Juni 1815

¹³¹ *Dagligt Allehanda*, 17. august 1818

forsvensking som sviikefullt. Den som tok opp svenske ord i språket ble sett på som en forræder mot fedrelandet. Lenger ute i artikkelen ble budskapet vendt til overbærenhet overfor nordmennene, hvis nye stat krevde vern:

denna uppoftning bör ej förefalla särdeles stor för en Nation, hwilken, som vår, sedan urminnes tider sjelf fri och ounderkufwad, alltid medwerkat till de andras frihet och till hela Europas emancipation undan Mörkrets och Despotismens ok, [...]och då Norrige ännu war en provins under Danmark;¹³²

De lojale kreftene brukte forholdet til Danmark for å understreke de positive sidene ved det svenske styresettet. Danmark illustrerte den negative enden av skalaen, mens det svenske systemet ble satt opp i den andre, positive enden. Norges erfaringer fra unionen med Danmark ble også brukt for å forklare misnøyen nordmenn følte med en påstått forsvensking av samfunnet.

En artikkel i *Granskaren* var en oppsummering av den politiske verden, hvor unionen på den skandinaviske halvøyen ble beskrevet på følgende måte:

Bebodt af tvenne förenade folkslag, som af en vis Styrelse icke allenast lärt högakta och älska hvarandra, utan äfven att i hvarandras fördelar finna en säker borgen för sina egna, är nu detta Land frihetens och sjelfständighetens egentliga hemvist.¹³³

Det gode forholdet ble igjen understreket, sammen med friheten og selvstendigheten som preget styret. Ønsket om amalgamasjon virket tydelig i artikkelen, i større grad enn hva jeg har funnet i de fleste andre artiklene på 1820-tallet. De to forente folkeslagene som hadde lært å elske hverandre, var et godt utgangspunkt for et tettere forhold.

I 1824 stod et innsendt bidrag på trykk i *Allmänna Journalen*. Forfatteren ønsket imidlertid, motsatt av hva som hadde vært tendensen tidligere, å ikke forhaste en sammensmelting av rikene. Begrunnelsen var at effekten kunne bli motsatt av hva forkjemperne for amalgamasjon ønsket; at unionen møtte motstand i befolkningen.

Det borde öfwerlemnas till utveckling åt en tid, då ett nytt slägte uppstår; ty det är en obestridlig sanning, att, ehuru vår tid, skyndsam i allt, tyckes, mer än man kunnat hoppas, förenat brödra-folken, måste dock den egentliga sammansmältningen öfwerlemnas åt de generationer, som uppwxet under samma spira.¹³⁴

¹³² *Allmänna Journalen*, 25. mai 1821

¹³³ *Granskaren*, 31. desember 1822

¹³⁴ *Allmänna Journalen*, 10. juni 1824

Øystein Sørensen skriver i en rapport til det nordiske historikermøtet i Stockholm i 2004 at Sverige ikke gjorde noen forsøk på å forsvenske Norge i kulturell forstand.¹³⁵ Aviskildene som ligger til grunn for denne oppgaven viser imidlertid at det er en sannhet med visse modifikasjoner. Rett nok var det ingen konkrete framstøt og det er ikke noe i kildene som tyder på at styresmaktene ønsket annet enn en politisk tettere union mellom statene. Men måten særlig sivilpersoner skrev om Norge på, tyder på at tanken om en kulturelt tettere fundert forening hadde festet seg i deler av opinionen. Det fantes ønsker om en norsk kulturell forsvensking i deler av opinionen. Amalgamasjonspolitikken var et eksempel på at styresmaktene på sikt ønsket et tettere forhold mellom de to unionspartnerne. Selv om styresmaktene flere steder understreket selvstendigheten i den norske staten, finnes også eksempler på en forsiktig begynnende agitasjon for en mer omfattende samling. Det er flere eksempler hvor innsendere uttrykker ønske om et tettere forhold mellom unionspartnerne i lojale aviser. Et eksempel er det innsendte bidraget til *Allmänna Journalen* 21. juni 1814, hvor forfatteren uttrykker ønske om en tettere forening, uten å utdype på hvilke områder, men uten å skille mellom politiske og kulturelle forhold. Et annet er hentet fra samme avis, 25. mai 1821, hvor innsenderen fra Värmland ergret seg over misnøyen nordmennene følte over alle tegn på forsvensking av det norske samfunnet. Fenomenet forsvant fra pressen mot slutten av perioden. Det kom imidlertid tilbake, og det er vanlig å se den senere skandinavismen som en utvikling av ønsket om amalgamasjonspolitik.

Synet på Danmark i pressen

Parallelt med at de svenske styresmaktene opprettholdt sin forsonende framstilling av unionen overfor den svenske opinionen, er det flere eksempler på at de lojale avisene understreket det kjølige forholdet til Danmark. Gjennom hele perioden var det eksempler på at de positive aspektene ved Norge ble understreket i avisene, mens Danmark fikk negativ omtale. Mens motsetningene mellom Sverige og Danmark gjerne ble begrunnet ut fra etniske forskjeller, ble forholdet mellom Sverige og Norge legitimert ut fra de samme likheter. Dette kom blant annet til uttrykk ved at nordmennene ble omtalt som ”brödrafolket i Wäst”.

Sett fra et maktaspekt var Danmark en mer likeverdig rival for Sverige enn den nye, fattige norske staten. Det hadde vært et motsetningsforhold mellom de to statene i flere hundre år, og fram til den store nordiske krigen i 1720 var det stadig uro mellom dem. Det

¹³⁵ Sørensen, Øystein, i Engman og Sandström 2004, 57-58

dårlige forholdet mellom Danmark og Sverige hadde hatt innvirkning på Norges forhold til Sverige før 1814, o dette var ei utfordring for styresmaktene.

Wi swara dertill att Nationella wanor och fördomar äga ett förundransvärdt wälde, i synnerhet öfwer ett okonstladt, inom sina berg innestängt folk, som tar föga del i seklets allmänna rörelser; att Norrige också delat det hat, som Danskarne sedan seklar tillbaka hysa emot sina grannar.¹³⁶

Det tradisjonelt dårlige forholdet mellom svensker og nordmenn ble forklart med at Norge var stengt inne av fjell, og at nordmenn ikke deltok i hva som rørte seg i resten av verden. Derfor adopterte de det danske hatet mot svenskene. Det antatt kjølige forholdet mellom nordmenn og svensker var trolig en av årsakene til at myndighetene fokuserte på de positive sidene av unionsforholdet i pressen.

Bildet av Danmark som en fiende i den svenske pressen var viktig for den svenske statens legitimitet. Eneveldet i Danmark var et moment som flere ganger ble trukket fram i artiklene. Det var også vanlig å trekke fram Danmarks dårlige behandling av Norge. Den dårlige behandlingen kunne begrunnes nettopp ut fra det politiske systemet. I *Allmänna Journalen* ble Kongeloven fra 1665 trukket fram for å understreke det despotiske i Danmarks styresett. Norges stilling som provins ble også nevnt:

Det är bekant att Dannemark är en Despotiskt Monarki, att dess enda grundlag, KongeLoven, berättigar Konungen att når som hälst afskaffa alla existerande lagar och påbjuda andra i deras ställe, efter sin nyck. Dessutom har Norrige alltid varit ansedt som en Provins, och de förnämsta Embeten hafwa der blifwit beklädda af Danskar.¹³⁷

Også senere trakk avisen fram av Danmark som en despotisk stat. I 1820 skrev den at:

Sverige deremot hade under medlet af förra århundradet en den mest demokratiska författning, någon af Europas Stater ägt att uppvisa;¹³⁸

Artikkelen ble innledet med motsetningen mellom Sverige og Danmark, men forfatteren tok senere i kapittelet til orde for at den svenske staten ikke alltid hadde vært så demokratisk som grunnloven hevdet. Ved å kritisere de tidligere systemene i Sverige overfor opinionen, ble Carl Johan og det *samtidige* kongehuset satt i et godt lys. Utdraget kan også ses som en del av konstruksjonen av den ”nye” svenske identiteten etter 1809.

¹³⁶ *Allmänna Journalen*, 11. juni 1814

¹³⁷ *Allmänna Journalen*, 10. juni 1814

¹³⁸ *Allmänna Journalen*, 16. juni 1820

Tidligere i kapittelet kommenterte jeg et innsendt utdrag fra Värmland, der forfatteren først klaget over problemene med forsvensking i Norge, og den norske motviljen mot dette. Utover i artikkelen endret imidlertid retorikken seg, og i utdraget kunne vi lese at svenske lesere måtte vise tålmodighet med nordmennene, fordi deres skepsis og mistenksomhet mot nye unionspartnere var naturlig, den tidligere unionen med Danmark tatt i betraktning. Dette kunne i følge forfatteren være vanskelig for svenske innbyggere å forstå, siden de selv i lang tid hadde vært et fritt folkeslag. Vi ser igjen at unionsforholdet med Norge ble brukt som eksempel på at den svenske staten var representant for den nye demokratiske tidsånden. Den svenske statens kvaliteter ble framhevet ved å bruke Danmark som negativt eksempel. Samtidig ble Danmarks dårlige behandling av Norge i unionstiden, og kritikken mot Danmark ble tydelig nettopp ved å bruke behandlingen av Norge som eksempel:

Att Norrige under de senare århundradena af sin förening med Danmark endast varit betraktadt såsom en Dansk provins, wore löjligt att neka, då Norrige under denna tiden endast lydde Danska lagar, och alla i Norrige förefallande mål slutligen i Danmark afgjordes;¹³⁹.

Gjennom hele perioden var det de lojale avisene som stod for kritikken av Danmark. Det gjentatte fokuset på motsetningsforholdet til Danmark hadde en tredelt funksjon. For det første formidlet det et bilde av den nye unionen. For det andre legitimerte det Sveriges styreform og underbygget det demokratiske elementet i denne. Til slutt bidro det til å skape avstand mellom de gamle unionspartnerne Danmark og Norge, noe som var med på å skape ytterligere legitimitet til den nye unionen. I de opposisjonelle avisene var derimot fokuset rettet mot utfordringer ved det svenske styresettet, for på den måten å oppnå endringer i samfunnet. De uavhengige avisene som dukket opp fra 1820 og utover brukte ikke plass på nedsettende artikler om Danmark.

Synet på Finland i pressen

I 1809 mistet Sverige Finland til Russland. Tapet av landet i øst la grunnlaget for ønsket om en unionspartner i vest, nemlig Norge. Unionen med Norge leget imidlertid ikke sårene fra tapet av Finland. Landet hadde vært en del av Sverige siden høymiddelalderen, og båndene var tette. Mange svensker var bosatt i Finland, så bruddet ble merkbart for store deler av befolkningen. Den svenske staten reagerte med å bryte all nyhetskommunikasjon med

¹³⁹ *Allmänna Journalen*, 18. juni 1821

Finland, og fokuset var etter 1814 minimalt.¹⁴⁰ Kun små nyhetsnotiser kom på trykk ved spesielle hendelser på 1810-tallet.

På begynnelsen av 1820-tallet kom det enkelte nyheter om Finland i aviser fra Stockholm. Det var hovedsakelig lojale aviser som ryddet spalteplass til finske nyheter, men spalteplass var ikke ensbetydende med at sårene var leget. Det gjennomgående budskapet i artiklene var påtatt bekymring over problemene den finske befolkningen ville møte i den nye unionen med Russland. Unionen mellom Sverige og Norge ble satt opp som motsetning. De samme mekanismene som hadde vært styrende i pressens omtale av Danmark, kom til uttrykk også i omtalen av Finland.

I en artikkel i *Allmänna Journalen* uttrykte forfatteren nettopp slike følelser. Mange fordeler med unionen med Norge ble hentet fram,

och man finner genast, att Swerige nu äger en wida större kust än då Finland tilhörde oss, och att Nordiska halfön innefattas af en kuststräcka, som är nära 400 Swenska mil, öfwerallt försedd med de säkraste hamnar och de bästa inomskärs segelleder, en belägenhet, hwars gynnande egenskap för handel och sjöfart wäl icke lär kunna sättas i fråga.¹⁴¹

Budskapet var et tydelig stikk til finnene. Det var også en måte å understreke fordelene med unionen med Norge på. Via den fikk Sverige en ”naturlig” grense mot vest, og Sverige-Norge ville være vanskeligere å angripe utenfra.

Argus den IV trykket også artikler om Finland. Den første tok utgangspunkt i en uttalelse fra friherre Anckarswärd fra 1818, hvor han hevdet at den skandinaviske halvøyen lå dårlig til, at Sverige hadde mistet mye med tapet av Finland. Den radikale friherren skrev at Sverige-Norge: ”aldrig anses annorlunda än som en swag och fattig Stat, hwars hela syftning bör inskränka sig til et sorgfälligt undwikande af all stridighet med andra Stater;”¹⁴². Den svensk-norske staten ville i følge Anckarswärd alltid være svak og i strid med andre stater. Artikkelen var et uttrykk for opposisjonelle holdninger. Den går i mot den gjennomgående tendensen i kildematerialet, men viser at opinionen ikke var samstemt i disse sakene. *Argus den IV* var en lojal avis med tette bånd til de svenske myndighetene. Artikkelen ble dermed motsagt i avisen, og forfatteren la vekt på at grensespørsmålet mellom Sverige og Norge nå endelig var ute av verden.¹⁴³

¹⁴⁰ På grunn av tidsavgrensningen har jeg ikke undersøkt årene før, men det er grunn til å tro at det var det samme da.

¹⁴¹ *Allmänna Journalen*, 1. april 1823

¹⁴² *Argus den IV*, 24. september 1823

¹⁴³ *Argus den IV*, 24. september 1823

En annen artikkel i samme avis handlet om handelen med finnene, som fortsatte, selv etter at Finland ble en del av Russland. Igjen understreket svenske aviser hvor godt utfallet hadde blitt for den svenske staten. I artikkelen står det at handelen nok var:

förmånlig, kanske nödwändig, för Finnarne, hwilka swåriligen torde finna någon afsättning annorstädes för sina waror. Wi medgifwa äfwen, at denna handel kan wara i wissa afseenden förmånlig, fastän nogolunda nödwändig, för Stockholm. Deremot är den högst menlig och förfördelande för alla Swenska provinser, hwilkas upkomst och productions-kraft tilbakahållas genom saknaden af det tilfälle til afsättning på hufwudstaden, som genom de Finska producternas ymniga tilförsel blifwit dessa provinser hittils betaget.¹⁴⁴

Det var, i følge artikkelen, finnene som tjente på å handle med svenskene, ikke omvendt. Ingen andre land ville kjøpe finske varer. Stockholm tjente muligens på denne handelen, mente forfatteren, men den gikk på bekostning av alle andre svenske provinser.

Det er interessant at det i hovedsak var de lojale avisene som trykket artikler med finskfiendtlig innhold på samme måte som det stort sett var de samme avisene som trykket artikler hvor Danmark ble framstilt som det siste eneveldet. På samme måte som i artiklene om Danmark kan de ha vært en måte å gjøre unionen mellom Sverige og Norge kjent på. Vinklingen på artiklene var uttrykk for svensk nasjonalisme, patriotisme og lojalitet til myndighetenes framstilling av de politiske forholdene. I dag er det vanlig å oppfatte utelukkingen av Finland i samtidige historiske tekster som en del av en ny identitetsoppbygging, hvor Norge skulle være en del av den svenske opinionens horisont på bekostning av Finland.¹⁴⁵

Hvor tett knyttet var de lojale avisene til *Inrikes Tidningar* i framstillingen av Norge og unionsforholdet?

Gjennom hele 1810-tallet var det tydelige likheter mellom *Inrikes Tidningar* og de lojale avisenes dekning av norske forhold. Som dette kapittelet og det forrige har vist, fokuserte både den offisielle avisen og de lojale bladene på positive aspekter knyttet til unionen. Forskjellen mellom *Inrikes Tidningar* og de andre avisene hadde hovedsakelig sammenheng med at *Inrikes Tidningar* i lys av sin offisielle posisjon trykket langt flere statlige kunngjøringer enn de andre avisene. Unionen ble trukket inn i flere av disse kunngjøringene, noe som trolig var med på å gi inntrykk av at *Inrikes Tidningar* hadde større fokus på Norge

¹⁴⁴ *Argus den IV*, 15 October 1823

¹⁴⁵ Sandström, Åke, i Engman og Sandström 2004, s. 146, og Edgren, 2005, s. 112

enn de andre avisene. Men de lojale avisene var vel så viktige informasjonskanaler mellom myndighetene og leserne. Særlig *Allmänna Journalen* var sentral helt fra 1814, og dekningen av saker om Norge var tilnærmet parallell i 1818. Både *Inrikes Tidningar* og de lojale avisene dekket kroningsreisen til Carl Johan bredt, mens søkelyset på opprørstendensene i Norge var svakt.

På 1820-tallet var det fortsatt store likhetstrekk mellom innholdet i artiklene i *Inrikes Tidningar* og de lojale avisene. Framstillingene ble i denne perioden mer politiske, som vist tidligere i kapittelet. Det hadde sammenheng med de opposisjonelle avisenes bruk av Norge som brekkstang, som vil bli nærmere omtalt i neste kapittel. De lojale avisene fikk i denne perioden en mer framtrædende rolle, da disse avisene tok inn leserbrev fra opinionen, mens *Post- och Inrikes Tidningar* fortsatt måtte trykke offisielle resolusjoner. De lojale avisene utfylte den offisielle avisens framstilling av unionsforholdet, og ga det mer bredde enn det ville fått gjennom de offisielle talene som ble trykket i *Post- och Inrikes Tidningar*. De lojale avisene ble mer synlige i ”aviskrigen” mellom de lojale kreftene og de opposisjonelle enn den offisielle avisen hadde mulighet til. De lojale avisenes dekning av Stortingets arbeid i 1824 var veldig bred, særlig gjaldt dette *Granskaren*. *Post- och Inrikes Tidningar* fokuserte derimot i liten grad på det politiske arbeidet dette året. Det kan skyldes et ønske om ikke å rette søkelyset mot politiske utfordringer i unionen, i tråd med den forsonende vinklingen som hadde vært styrende siden 1814, men det kan også skyldes opprettelsen av flere uoffisielle, lojale aviser, som *Granskaren* og *Argus den IV*. Dekningsbredden ble dermed utvidet, og avisene kunne i større grad enn tidligere fordele ulike temaer mellom seg.

Oppsummering

De lojale avisene i Stockholm støttet helt fra 1814 opp om styresmaktens framstilling av unionen mellom Sverige og Norge: Sammenfatningen av to frie stater ble understreket. De sentrale avisene fra 1814 var *Allmänna Journalen*, *Stockholms Posten* og *Dagligt Allehanda*. De spredte kunnskap om Norge og nordmenn, i artikler som formidlet det samme forsonende budskapet *Inrikes Tidningar*. De lojale avisene dominerte mediebildet i Stockholm i første del av perioden på grunn av innskrenkningene i trykkefriheten. Det innebar at bildet av unionen som ble presentert for den stockholmske opinionen, i stor grad ble formet av lojale krefter.

Til tross for at de overnevnte avisene skrev serier av artikler om Norge og nordmenn, er hovedinntrykket fra kildene at interessen for unionen mellom Sverige og Norge var liten i Stockholm. Som nevnt kan det ha sammenheng med at unionen var et eliteprosjekt, der folket

hadde tettere bånd til Finland, mens styresmaktene ønsket å konstruere en ny svensk identitet, og Norge overtok deler av Finlands rolle. Dette arbeidet tok imidlertid tid. Unionen hadde en viss nyhets interesse i 1814, men i årene etter var fokuset på andre områder av svenske interesser. I 1818 ble oppmerksomheten igjen rettet mot unionspartneren, men avisene dekket hovedsakelig kong Carl Johans kroning, ikke stortingsforhandlingene i Christiania eller de samtidige bondeopprørene. De lojale avisene fulgte *Inrikes Tidningars* vinkling, både i valg av saker og innhold. På den måten ble opinionen i Stockholm presentert for norske forhold hovedsakelig ut fra kongens reiser i riket og andre positive begivenheter.

Det skjedde en endring i pressemiljøets dekning av unionen og Norge på begynnelsen av 1820-tallet. Endringen hadde trolig sammenheng med at kjennskapen til unionen var i ferd med å feste seg blant opinionen i Stockholm og resten av Sverige. Selv om de lojale avisene fortsatt trykket reiseskildringer fra kongens turer til Norge, fikk særlig stortingsforhandlingene i Christiania større plass i avisene disse årene. Dette kan ses i sammenheng med de prinsipielle spørsmålene som var oppe til drøfting, spørsmål som var interessante også for deler av den svenske opinionen. De lojale avisene støttet det offisielle svenske synet i politiske saker, og de forsvarte kongens forslag om endringer i den norske grunnloven. Fortsatt ble artiklene i de lojale avisene skrevet i forsonende vendinger, i tråd med styresmaktens framstilling, men i disse årene forsvant en del av de anekdotiske artiklene til fordel for politiske diskusjoner. Dermed ser man en tendens til at bildet av unionen mellom Sverige og Norge endret karakter. Tidligere ble unionen presentert som en lykkelig forening av to selvstendige stater, hvor forsoning og frihet for nordmennene var sentrale elementer. På 1820-tallet begynte avisene å bruke Norge som eksempel i artikler som handlet om det svenske statsapparatet. De lojale avisene støttet styresmaktens arbeid med å konstruere en ny svensk identitet, hvor unionen med Norge fortrenget tapet av Finland.

Framstillingen av forholdet til både Finland og Danmark var viktig i de lojale avisenes formidling av unionen mellom Sverige og Norge. De politiske forholdene i Danmark ble gjentatte ganger trukket fram som et negativt ytterpunkt. Det ble framhevet hvor heldige nordmennene hadde vært som slapp unna unionen med Danmark, og på den måten fikk oppleve friheten som unionen med Sverige ga. Dette var en måte å skape avstand til Danmark på, samtidig som de politiske forholdene i den svenske staten ble satt i et positivt lys. Framstillingen av Finland i de lojale avisene var også en del av den svenske konstruksjonen. Finland ble lenge holdt utenfor den svenske pressen. Forholdet til den tidligere delen av den svenske staten var et åpent sår som styresmaktene forsøkte å overse. Unionen med Norge ble et verktøy i dette arbeidet fordi den skulle være en erstatning for tapet av Finland. På 1820-

tallet begynte avisene å trykke enkelte artikler om Finland igjen, men disse satte den finske regionen i et dårlig lys etter 1809. At Finland fikk så lite omtale i avisene skyldes dels faren for inndragninger. På grunn av forholdet til Russland var det viktig å kontrollere hva avisene skrev om dette temaet. Dersom hoffkansleren mente at innholdet stred mot bestemmelsene for hva som var lov å trykke, risikerte avisen å bli inndratt. De samme vilkårene gjaldt i forhold til andre stater.

Kapittel 4. Uavhengige aviser i Stockholm 1814-1824.

Opposisjonelle aviser utfordret trykkesensuren

Ju mer bekantskapen med våra Riksdagars beskaffenhet samt uppträderna derwid, å ena sidan, utwidga sig, och ju mera, å den andra och såsom en följd af föreningen, kunskapen om Brödrafolkets Storting tilltager hos Svenska Allmänheten, ju sannolikare är det ock att Allmänheten skall börja anställa jemförelser och reflexioner, ej blott öfwer de olika representationssätten, öfwer formerna för öfwerläggningarne, Representationernas skiljaktiga arbetsätt, o.s.w.; utan – hwad som är wigtigare, öfwer insigter, grundsatser, konsekvens, handlingsfält, karakter och dylik,¹⁴⁶

Utdraget over er hentet fra *Argus den tredje*, en av de mest framtreddende opposisjonelle avisene i Stockholm på 1820-tallet. Det er vanlig å hevde at opposisjonspressen ble etablert med *Aftonbladet* i 1830. *Argus* kan regnes som forløperen til denne pressen og var avisen som la grunnlaget for en senere opposisjonspresse. I utdraget framgår det blant annet at kunnskapen om Norge og dets storting åpnet for refleksjon blant opinionen.

Da Gustaf IV Adolf ble styrtet i 1809, resulterte det i en liberalisering av det svenske samfunnet. Trykkefrihet ble nedfelt i grunnloven, og utsiktene til en friere presse var til stede. Som nevnt kom inndragningsloven i 1812, og ga myndighetene lov til å inndra numre av aviser og blader som ikke var i overensstemmelse med gjeldende trykkelover. Forfatterne og utgiverne ble holdt ansvarlig i stedet for boktrykkeren. Bestemmelsene for den nye loven overlot i stor grad vurderingen av hvilke skrifter som skulle dras inn, til hoffkansleren. Dersom han fant at artikler i et blad ikke egnet seg for publikum, kunne han øyeblikkelig legge det ned. Dette førte til at opposisjonelle aviser ble lagt ned og at gjenblivende blader påla seg selvsensur for å unngå den samme skjebnen. Etter hvert vokste det likevel fram en uavhengig presse i Stockholm. Dette kan ses i sammenheng med ideer om en uavhengig presse som var i ferd med å etablere seg blant deler av leserne. Den uavhengige pressen var i varierende grad opposisjonell, men kan likevel regnes som et uttrykk for meningsmangfold blant opinionen. Den var ikke ulovlig, men hadde tradisjonelt vært i myndighetenes søkelys, og blitt kontrollert av inndragningsmakten.

I det forrige kapittelet har jeg analysert de lojale avisenes framstilling av unionen mellom Sverige og Norge. Der så vi at disse bladenes formidling av Norge og unionen lå tett opp mot den offisielle framstillingen. I dette kapittelet vil jeg analysere de uavhengige

¹⁴⁶ *Argus den tredje*, 14. juli 1824

avisenes rolle, særlig i forhold til å gjøre unionen kjent blant opinionen. Jeg vil se i hvilken grad de formidlet nyheter fra eller om Norge, og analysere hvordan disse ble framstilt i forhold til de offisielle og lojale avisenes vinkling. Jeg vil videre se på hvordan og i hvilken grad framveksten av uavhengige aviser i det sensurerte Sverige kunne påvirke opinionens bilde av Norge, nordmenn og unionen. Jeg vil se etter utviklingstrekk fra dannelsen av unionen gjennom de første ti årene, på samme måte som i de andre kapitlene. Det er interessant for å se hva slags krefter i det svenske samfunnet som påvirket opinionen til å danne seg et bilde av unionen mellom Sverige og Norge, og for å kunne si noe om hva slags framstilling opinionen fikk av de politiske forholdene og nordmenn. For å gi et best mulig bilde av hvordan unionen ble framstilt, er det nødvendig å si noe både om de europeiske samfunnene etter napoleonskrigene, og om de opposisjonelle avisenes rolle i det svenske samfunnet på 1820-tallet. Dette vil komme fram i sammenheng med hvordan Norge ble framstilt.

Unionen blir dannet

På grunn av begrensningene på trykkefriheten i 1812, var det få politisk opposisjonelle blader i Stockholm da unionen mellom Sverige og Norge ble inngått i 1814. Styresmaktene kunne i stor grad kontrollere den trykte informasjonen som gikk ut til opinionen. Som vist i forrige kapittel begrenset interessen for unionsinngåelsen blant de lojale avisene i 1814 seg til opplysende artikler om den nye unionspartneren, i tråd med myndighetenes ønske om å utbre bildet av to selvstendige stater som hadde dannet en union. Det uavhengige avismiljøet begynte først å røre på seg igjen i 1816, da *Föreningen. skandinaviskt Folkblad* ble etablert. *Föreningens* profil var etnisk nasjonalistisk, og gikk på den måten mot den offisielle statsborgerlige holdningen som var gjennomgående for framstillingen i de lojale avisene på 1810-tallet. Avisen etablerte seg som moderat reformistisk i det politiske landskapet.¹⁴⁷ I Sverige hadde en begynnende nasjonalistisk interesse blant opinionen ført til diskusjoner i avisene, blant annet om forfallet blant svenske innbyggere, samt bøndernes rolle i samfunnet.¹⁴⁸ *Föreningens* profil var innrettet mot det skandinaviske, og dermed også mot Norge og unionen. En egen rubrikk ble opprettet i bladet, hvor nyheter fra Norge skulle få plass.

¹⁴⁷ Edgren 2005, s. 114-120

¹⁴⁸ Edgren 2005, s. 110-120

Under denna rubrik ämna Utgifvarna dels ur Norrska Rikstidningen och dels från andra trovärdiga källor, meddela underrättelser från Norrige. Utom det, att wi anse sådane icke böra saknas i ett Skandinaviskt Folkblad, tro wi dem ej kunna wara utan intresse.¹⁴⁹

Til tross for at avisen eksplisitt understreket interessen også for naboriket, ble søkelyset i liten grad rettet vestover i artiklene, og hovedfokuset var på svenske forhold. Det kan tyde på at interessen for unionen var lav blant opinionen. Vinklingen på artiklene bygget snarere opp under den svenske nasjonalismen enn skandinavismen, som man kunne anta ut fra tittelen på bladet. I en artikkel om det norske flagget var budskapet at nordmennene burde bruke det svenske flagget, fordi Olav den hellige hadde hatt et gult kors i slaget på Stiklestad. Forfatteren resonnererte videre at det norske flagget trolig også hadde blå bunn, fordi den blå fargen symboliserte havet og himmelen, og dessuten var forfedrenes favorittfarge.¹⁵⁰ At flagget dermed ville se ut som det svenske, må ses som forfatterens underliggende ønske, men argumentet ble ikke trukket fram i artikkelen. *Föreningen* ble inndratt av myndighetene i 1817, etter at en artikkel som kunne tolkes i retning av at kronprinsen burde ha vært svensk, kom på trykk.¹⁵¹ Utgiveren startet imidlertid opp en ny avis med samme profil som *Föreningen*. *Skandinaviskt Folkblad* etter nedleggelsen.

Det nye bladet het *Svenskt National-Blad*. Det var en naturlig fortsettelse av det forrige bladet, med samme utgiver, selv om tittelen antydde at nasjonalismen var mer direkte i bladet. *Svenskt National-Blad* trykket ofte nyhetsnotiser hentet fra Norge. På den måten kan vi si at også de uavhengige avisene trykket informasjon om Norge og bidro til at unionen gradvis ble en del av opinionens bevissthet. Det var imidlertid lav interesse for nabolandet. Det var ingen innsendte bidrag og heller ingen debatt blant artiklene i bladet, bare de små nyhetsnotisene om hendelser fra naboriket. Slike hendelser kunne være beretninger om dårlig vær, branner, mord eller andre hendelser utenom det vanlige. Mangelen på artikler om unionen kan tyde på at det ikke var nok sprengstoff i foreningen til å interessere utgiverne eller opinionen. Tidligere har jeg skrevet at mangelen på interesse kan skyldes at unionen ikke hadde noen plass i opinionens bevissthet midt på 1810-tallet. Det ser heller ikke ut til at unionen hadde noen naturlig plass i bevisstheten til leserne av nasjonalistiske aviser.

Det er interessant at unionen ble framstilt i tråd med myndighetenes framstilling, også i de uavhengige avisene. Det kan tyde på at motsetningene mellom lojale og uavhengige aviser ikke var så store på 1810-tallet. Det kan også tyde på at de uavhengige avisene brukte

¹⁴⁹ *Föreningen, Skandinaviskt Folkblad*, 3. august 1816

¹⁵⁰ *Föreningen, Skandinaviskt Folkblad*, 19. desember 1816

¹⁵¹ Gustafsson og Rydén 2000, s. 252

den offisielle eller de lojale som kilder, som tidligere antydte, samt at den uavhengige delen av pressen ikke hadde begynt å bruke Norge i politisk øyemed. Et eksempel på at de uavhengige avisene bygget opp under det offisielle bildet på 1810-tallet, var en notis hentet fra Norge i *Svenskt National-Blad*:

En Bonde, vid namn Poul Estensen Sæter, i Tolgens pastorat i Österdalen, har den sällsamma olycka träffat, att af hans 4 barn hafva de 3 äldsta, änskönt födda friska och sunda, på en gång blifvit blinda vid uppnåendet af en viss ålder. Knappast blef H. K. H. Kronprinsen härom underrättad, förrän han gaf hvarterdera af de blinda barnen en betydlig lifstidspension.¹⁵²

I utdraget over ble Carl Johan framstilt som en konge med omsorg for sine undersåtter. Artikkelen passet inn i det bildet myndighetene ønsket å skape, både av kongehuset og av unionen mellom Sverige og Norge. Det ville vært naturlig at uavhengige aviser var de første til å stille spørsmål ved styresmaktens framstilling av unionen. Når dette ikke skjedde, kan det tyde på at opinionen og avissamfunnet var forholdsvis likegyldige til unionen og norske forhold de første årene den eksisterte. Også *Svenskt National-Blad* ble inndratt etter et års levetid, men det opposisjonelle aspektet i bladet var ikke knyttet til spørsmål ved myndighetenes framstilling unionen.

De nasjonale bladene i Stockholm var tilsynelatende lojale mot styresmaktene, mens *Det Norske Nationalblad* i Norge var i stadig opposisjon. *Föreningen* tok tidlig avstand fra *Nationalbladet*, i motsetning til hva de senere etablerte opposisjonelle avisene *Argus* og *Stockholms Courier* kom til å gjøre. Disse støttet det norske bladets kamp for trykkefriheten blant annet ved å starte en debatt om emnet blant Stockholms opinion. I en artikkel i *Föreningen* tok forfatteren avstand fra *Nationalbladets* kritikk av løytnantstanden, mot de ”sårande personliga utfall mot denna klass af Norrska medborgare.”¹⁵³ Også i utdraget på forrige side står det at utgiverne vil hente stoff fra Norge ”dels ur Norrska Rikstidningen och dels från andra trovärdiga källor.”¹⁵⁴ Ut fra utdraget over ser det ut til at forfatteren henviste til *Den Norske Rigtidende* som en troverdig kilde for norske nyheter. Det sier noe om at nasjonalismen i Norge var knyttet til opposisjon, mens den i Sverige var et mindre opposisjonelt uttrykk. Det kan ses i sammenheng med Sveriges historie som stormakt og Norges historie som del av den større konglomeratstaten Danmark. Lojaliteten i de svenske nasjonalbladene var knyttet til nasjonens og statens framgang og makt. Målet for

¹⁵² *Svenskt National-Blad*, 25. august 1817

¹⁵³ *Föreningen. Skandinaviskt Folkblad*, 19. desember 1816

¹⁵⁴ *Föreningen. Skandinaviskt Folkblad*, 3. august 1816

nasjonalismen ble dermed å knytte det nasjonalt norske til det nasjonalt svenske. Også Stråth legger den statlige forankringen til grunn for den svenske nasjonalismen. Han trekker fram kontinuiteten i den svenske staten, og ser utspringet til svensk nasjonalisme under gøtismen på 1600-tallet og opplysningstida på 1700-tallet. Finland var lenge en del av svensk nasjonalisme, noe som ga den trekk av statsborgerlig nasjonalisme, hvor det politiske aspektet dominerte over det etniske.¹⁵⁵

En ny tid i emning

1818 varslet om en ny tid, også for de uavhengige avisene. Pressen var i ferd med å etablere seg som en samfunnsfaktor med påvirkningskraft ut til den svenske offentligheten. En av budbringerne om endringen var avisen *Anmärkaren*. Den ble grunnlagt i 1816. Artikkelen var mer tidsskriftpreget enn i de tidligere nevnte avisene. Avisen hadde føljetonger og litterære innslag, i tillegg til nyheter av mer tematisk art. Profilen var liberal, utgivelsen av *Anmärkaren* vitnet om at en ny "statsmakt" var på vei i Stockholm. Avisen utviklet seg senere i retning av det opposisjonelle presse miljøet i Stockholm, men allerede i 1818 framstod avisen som en del av et uavhengig avismiljø.¹⁵⁶

Heller ikke i denne avisen ble unionen mellom Sverige og Norge gitt noen særlig spalteplass. I 1818 stod imidlertid to artikler på trykk som omhandlet forholdet mellom unionspartnerne. Budskapet tyder på at det var en viss bredde i meningsinnholdet blant opinionen i Stockholm. Tittelen på den første artikkelen, "Om Nationalhatet emellan Swenskar och Norrmän.", ga et signal om innholdet som fulgte. Budskapet var at svenskene ikke nærte noe hat mot nordmennene, som de så på som ekte skandinaver. Mot danskene derimot, nærte de

ett slags förakt; och det ligger i sakens natur att Danskarne skola återgälda detta med hat; ty hatet är den swagares enda tillflykt, i synnerhet då han wet sin swaghet hånad, och ej kan hämnas.¹⁵⁷

I artikkelen ble nordmennenes positive egenskaper trukket fram, og artikkelforfatteren fant flere likheter mellom svensker og nordmenn, blant annet språket. I tillegg ble avstanden til Danmark markert tydelig, i tråd med identitetsoppbyggingen. Vi har sett det samme budskapet gjentatte ganger i lojale aviser, framstilt i forrige kapittel, og budskapet i

¹⁵⁵ Stråth 2005, s. 181-182

¹⁵⁶ Gustafsson og Rydén 2000, s. 254

¹⁵⁷ *Anmärkaren*, 29. juli 1818

Anmärkaren føyde seg inn i rekken av artikler med ønske om et tettere forhold til nordmennene. Dette kan vise at amalgamasjon var et tema som opptok også deler av den mer uavhengige opinionen. Tittelen på artikkelen kan være et signal om en viss misnøye med unionsforholdet fra norsk hold, men dersom det stemmer, var ikke det et syn de svenske avisene spredte.¹⁵⁸

I *Anmärkaren* stod også en annen interessant artikkel på trykk, om Swea og Nore. Disse mytiske figurene ble regnet som opphavet til de to landene Sverige og Norge. Vi har tidligere sett at de ble brukt i lyriske innslag i *Inrikes Tidningar*. Forfatteren av artikkelen i *Anmärkaren* fant det problematisk at Nore var sønn av (den svenske) Thor, mens Svea var en allegorisk figur, og kvinne. Overført til virkeligheten ville det i følge forfatteren bety at Nore var en svak helt, siden han var svakere enn kvinnen Svea. Løsningen for forfatteren var å la Nore være opprinnelsen til Norge, som i fortellingen, men heller annektere Nores far, Thor, til skaperen av Sverige. Dette ville i følge han stemme bedre overens med virkeligheten.

Thor war Svensk: så äro wi; Han war en man: så hoppas jag att wi få anses; han war trollens och Jotarnas besegrare, huru önskanswärdt wore det ej, att wi om oss en dag kunde säga detsamma! – Nore åter war Thors son och Norrige är en Svensk koloni – Allt, historisk sanning så wäl som Nationell wärdighet, bjuder oss således att antaga Thor till Sweriges symbol;¹⁵⁹

Omtalen av Norge som en koloni kan være et tegn på at det fantes en viss spredning i opinionens oppfatning av unionen. Det overnevnte ”storsvenske” synet virker imidlertid ikke utbredt, da det ikke kom til uttrykk i andre artikler, men det viser at det var et spenn i oppfatningen blant den svenske opinionen.¹⁶⁰ I de foregående kapitlene har vi sett at styresmaktene ikke ønsket å spre et slikt bilde av unionen, og forsøkte å hindre det i å etablere seg blant opinionen. De to artiklene fra *Anmärkaren* viser at det likevel eksisterte slike tanker om forskjeller i maktfordelingen mellom Sverige og Norge allerede tidlig i unionsperioden.

Som det har framgått, var interessen for unionen blant pressesamfunnet i Stockholm forholdsvis liten på 1810-tallet. Artiklene som jeg baserer kapitlene i oppgaven på, utgjør stort sett det som ble trykt i perioden, og eksemplene jeg har brukt i kapitlene utgjør igjen en stor andel av de som ble trykket om unionen i de uavhengige bladene i Stockholm de første årene etter unionen. Fokusset var med andre ord minimalt, og i den grad noe ble trykket, var det stort

¹⁵⁸ Imidlertid kan det være en slik misnøye Steen henviser til i tittelen på andre bind av serien *Det frie Norge: På fallitens rand*, det han omtaler som den første krisen i unionsforholdet.

¹⁵⁹ *Anmärkaren*, 29. juli 1818

¹⁶⁰ Stråth 2005, s. 102

sett små informative nyhetsnotiser. Det var ingen diskusjon om maktforholdene i unionen, ei heller om synet på nordmennene, ut over de sist nevnte artiklene i *Anmärkaren*. Likegyldighet til unionen preget de uavhengige avisene. Den labre interessen kan skyldes frykt for inndragning, men kan også ses som et uttrykk for manglende interesse. Fra en norsk synsvinkel kan det hevdes at det burde være sprengstoff i *Anmärkarens* artikler, men det var ikke tegn til reaksjon i etterkant av disse. Som nevnt i forrige kapittel var det heller ingen omtale av stortingsforhandlingene i den offisielle og lojale pressen i 1818. Dette gjaldt også for den uavhengige pressen. Heller ikke de uavhengige, begynnende opposisjonelle avisene viet Stortingets samling i Christiania noen oppmerksomhet.

Økende politisk innhold i artiklene ved overgangen til 1820-tallet

Endringen i pressens rolle i samfunnet, som etableringen av *Anmärkaren* bebudet, ble mer synlig fra 1820. Det dannet seg en kultur for å stille spørsmål ved det svenske statsapparatet, og embetsmennesenes rolle tilknyttet dette. De kritiske røstene var begynnelsen på en oppvåkning blant deler av det uavhengige avismiljøet i Stockholm. Årene med restaurasjon og moderasjon på 1810-tallet skulle bli avløst av en periode hvor artiklene hadde en mer konfronterende tone enn tidligere. Utgivere og forfattere kritiserte ulike forhold langt mer åpenlyst enn hva som hadde vært tilfelle på 1810-tallet. Opposisjonen i Sverige brukte avisene som verktøy for å formidle opposisjonelle synspunkter. Saker knyttet til politikk, opposisjon og parti ble presentert i de opposisjonelle avisene, og forfatterne stilte spørsmål for eksempel ved standsinndelingen, adelskapet, det svenske lovverket og byråkratiet.¹⁶¹

Utviklingen av en lovlig kritisk presse i Sverige på begynnelsen av 1820-tallet stod i motsetning til den politiske utviklingen i flere sentrale europeiske land. Jeg vil kort illustrere det ved å bruke Frankrike, Tyskland, Polen og Storbritannia som eksempler. Den politiske radikalismen som hadde vært styrende for den franske revolusjonen, ble bekjempet i napoleonskrigene, og flere europeiske stater var preget av restaurasjon og moderasjon i årene etter. Regjeringene fryktet en gjentakelse av de revolusjonære ideene, og satte inn ressurser for å bekjempe dette. I Frankrike var det flere eksempler på ”hvit terror”, hvor medlemmer av den tidligere overklassen myrdet republikanere og tidligere tilhengere av Napoleon. I 1824 ble Karl X konge. Han hadde vært leder for de siste 30 års motrevolusjon. De reaksjonære kreftene styrte Frankrike i årene etter 1815.

¹⁶¹ Edgren 2005, s. 148-149

Polen var styrt av tsar Aleksander gjennom en personalunion mellom Polen og Russland, men dette fungerte ikke særlig bra. Den moderne polske konstitusjonen møtte motbør hos den russiske tsaren som hadde innflytelse på nabostatene, og de folkevalgte organene fikk liten makt til å styre. Misnøyen ulmet under overflaten i Polen, og studenter ved universitetet i Vilna dannet hemmelige grupper for å gjenopprette den polske staten fra før den første delingen i 1772. Reaksjonene mot tegn til opprør var imidlertid harde. Utviklingen i Tyskland kunne minne om den polske. Der grep østerrikske fyrst Metternich inn i 1819 etter tilløp til revolusjonære opptøyer blant tyske studenter. Nasjonalistiske studentgrupper ble forbudt. Bøker, aviser og tidsskrifter ble kontrollert. Denne sensuren kontrollerte framveksten av liberale og nasjonalistiske ideer i Tyskland i lang tid.

Også i Storbritannia førte slutten på napoleonskrigene til en reaksjonær periode. Landeierne, som kontrollerte parlamentet, innførte en ny lov som gjorde import vanskelig. De fryktet import som konsekvens av krigene. Resultatet ble høyere priser, som falt sammen med nedgang i industrien. Lønningene falt og mange i den voksende arbeiderklassen mistet jobben. Dette førte til at radikalisme bredte seg blant enkelte grupper, og ble møtt av reaksjonære tiltak. Regjeringen innførte seks punkter som skulle kontrollere informasjonen til befolkningen. Blant annet ble høye portoavgifter innført på aviser, og det ble lagt strenge restriksjoner på folkemøter.¹⁶² Til tross for de harde kårene vokste liberalismen fram i Europa, men den slo ikke gjennom før rundt 1830.¹⁶³ Stagnasjon og moderasjon preget de fleste europeiske statene etter 1815.

Det ville vært naturlig å anta at de samme utviklingstrekkene ville vise seg særlig i Sverige, men også til en viss grad i Norge. Slik var det ikke. Så lenge Carl Johan var kronprins, ble det ikke gjort forsøk på å endre den norske grunnloven, som var den mest moderne i Europa. Da han overtok kongemakten, kan det se ut til at frykten blant de opposisjonelle i Sverige vokste. Carl Johan viste seg som en konservativ monark. Han var mer preget av sin tid i hæren til Napoleon enn av revolusjonen i forkant. Han gjorde stadige forsøk på å ha personlig kontroll med makten i landet, men Stråth skriver at den radikale samfunnskritikken i Sverige var for sterk til at landet ble noen ordentlig politistat.¹⁶⁴ Det er rimelig å anta at de opposisjonelle fulgte med på hendelsene i andre europeiske stater hvor reaksjonære krefter fikk makt, og prøvde å hindre den samme utviklingen i Sverige. Carl Johan blir beskrevet som gjennomført konservativ i styret av Sverige, og sensurordningene fra

¹⁶² Palmer, R. R. , Colton, Joel, Kramer, Lloyd, *A History of the Modern World*, McGrawHill, 2007, s. 457-461

¹⁶³ Palmer, Colton, Kramer 2007, s.468

¹⁶⁴ Stråth 2005, s. 247-254

1812 blir forklart med hans overhengende frykt for å bli styrtet, noe som igjen var en konsekvens av de urolige forholdene fra hans tid i den franske hæren. Carl Johan førte en utpreget konservativ konsolideringspolitikk uten å ta utenrikspolitiske sjanser gjennom hele regjeringsperioden. Samtidig trekkes godkjenningen av Eidsvoll-grunnloven og norgespolitikken fram som et liberalt trekk ved styret hans.¹⁶⁵

Sensuren i både Sverige og Norge var trekk som også fantes i de overnevnte europeiske statene. De var utslag av restaurasjonspolitikken i etterkant av Wienerkongressen. Utviklingen i det svenske samfunnet var imidlertid forskjellig fra andre europeiske lands, hvor de reaksjonære kreftene styrte og klarte å hindre framveksten av liberale krefter. Henrik Edgren og Jarl Torbacke registrerer begge en mer opposisjonell utvikling i Sverige enn i resten av Europa. Torbacke skriver at det ble innledet en planlagt politisk opinionsbygging i pressen i Sverige fra omkring år 1820.¹⁶⁶ Edgren utfyller dette med at den politiske diskusjonen fra begynnelsen av 1820-tallet ble mer intensivert og polemisert enn den noen sinne hadde vært tidligere. Motsetningen mellom radikale og korporasjonsbevarende ble mer synlig i avisene.¹⁶⁷ Torbacke beskriver endringen som en spiral, hvor regjeringslojale krefter stadig kjempet mot den liberale opposisjonen. Forskjellen fra tidligere var at inndragninger og andre midler styresmaktene tok i bruk, bare intensiverte opposisjonens kritikk. Dette førte til flere inndragninger, og slik fortsatte spiralen. På den måten ble inndragningene en forsterkning av de opposisjonelle ytringene. I følge Torbacke handlet striden i avisene om hvor grensene mellom det offentlige og det private skulle gå. Det betyr at de opposisjonelle ønsket å endre loven om trykkefrihet.

Edgren og Rosengrens verk er begge i større grad teoretisk forankret, og som nevnt legger de Habermas teori om borgerlig offentlighet til grunn for framstillingene. Med utgangspunkt i denne teorien beskriver de brytningstiden i Sverige, hvor det gamle stod mot det nye, hvor middelklassen var på framvekst og stilte nye krav om offentlighet. De bruker teorien for å forstå hvorfor denne endringen skjedde når den skjedde, og mener de kan se begynnelsen til et offentlig samfunn styrt av opinionen på begynnelsen av 1820-tallet. Tonefallendringen som fant sted i avisene i Stockholm rundt år 1820 kan forstås på bakgrunn av kampen mellom restaurasjon, som i Europa, og brytningstiden, som ligger til grunn for Habermas teori. Det er vanskelig å se bort fra den voksende middelklassen som kan knyttes til

¹⁶⁵ Stråth 2005, s. 247-254

¹⁶⁶ Gustafsson og Rydén 2000, s. 256

¹⁶⁷ Edgren 2005, s. 148

industrialiseringen i flere europeiske land. Men vi må heller ikke glemme konkrete, utslagsgivende hendelser.

Carl Johan hadde overtatt kongemakten. Mens han som kronprins hadde inntatt en mer liberal holdning, har Stråth beskrevet en konge som i stadig større grad ønsket å herske alene.¹⁶⁸ Avisenes opposisjon kan dermed ses som en motvilje, og kamp, mot en slik utvikling. Motviljen mot kongens ønske om sterkere personlig makt kan knyttes til hvordan trykkefriheten hadde blitt innskrenket i flere europeiske land. Carl Johans rolle var delt mellom ønsket om sterkere personlig makt og plikten til å gjøre de øvrige europeiske statene til lags. Selv om kongen ønsket å styre på egen hånd, hadde han helt siden han ble kronprins i Sverige, og siden Kiel-freden, inntatt en diplomatisk innstilling til spørsmål knyttet til unionen og til Norge. Dette kan ha vært et trekk for å hindre uro, og på den måten unngå at stormaktenes øyne ble rettet mot Norden. Det er ikke noe som tyder på at Carl Johan hadde legitimitetsproblemer som konge av Norge og konge av Sverige. Men sett fra andre europeiske lands side, manglet Carl Johan legitimitet dersom det oppstod uro. Han hadde ingen direkte bånd til Sverige før han ble kronprins, og på den måten kan vi forstå at han var bekymret for opptøyer. Det kan også ha vært en oppfatning om at unionen var av betydning for Sveriges nye identitetsoppbygging. En union med Norge, hvor begge partene hadde egne konstitusjoner, kan ha vært et bilde myndighetene ønsket å formidle utad. I tillegg hadde unionen en viktig funksjon i forhold til geografisk politikk. Med Sverige og Norge i union, og Finland som en del av Russland, var det rolig i Nord-Europa. Unionen med Norge fungerte som en buffer mot uroligheter med Russland. Da kan det ha vært en løsning å foreta pragmatiske valg.

***Stockholms Courier* baner vei for opposisjonelle krefter**

I 1820 ble avisen *Stockholms Courier* etablert i Stockholm. Det var et opposisjonelt blad som gjentatte ganger ble utsatt for inndragningsloven, første gang i 1821. Allerede i 1822 ble avisen lagt ned for godt, og utgiverne fikk forbud mot å starte nye aviser.¹⁶⁹ Det som skilte *Stockholms Courier* fra de tidligere stockholmske avisene, var først og fremst at artiklene hadde tydeligere politisk brodd. Mens opposisjonelle aviser som *Anmärkaren* hadde en mer essayistisk vinkling på artiklene og forkledde kritikken i artiklene, var innholdet i *Stockholms Courier* mer spisset politisk. Kritikken mot statsmakten var også tydelig. Etableringen av

¹⁶⁸ Stråth 2005, s. 252

¹⁶⁹ Gustafsson og Rydén, 2000 s. 254 og s. 256-257.

Stockholms Courier illustrerer for alvor endringen i pressesamfunnet i Stockholm i overgangen mellom 1810- og 1820-tallet, hvor mer opposisjonelle aviser kom på banen og trykket politiske artikler med samfunnskritisk brodd. Både kongen og myndighetene ble tidvis utsatt for hardhendt gransking fra avisenes side. De svarte med inndragninger og bøter.¹⁷⁰ Den polemiske tonen var i seg selv et diskusjonstema i pressen på 1820-tallet. Lojale aktører så en sammenheng mellom tonefallsendringen og framveksten av opposisjonelle holdninger. Det ble hevdet at det fantes for mange aviser i Stockholm. På den måten ble det rom for utgivelser som ikke tjente fedrelandets interesser. Argus var det bladet som oftest ble utsatt for den overnevnte kritikken. Imidlertid lot avisen som regel være å svare på den, og begrunnet det med at kritikken mot bladet som regel holdt for lavt nivå til at den var verdt å kommentere. Den innstillingen vakte ytterligere misnøye og påfølgende debatt.¹⁷¹

I de to foregående kapitlene har vi sett at det kan virke som om styresmaktene brukte de lojale avisene og *Post- och Inrikes Tidningar* til å gjøre den offisielle unionsforestillingen kjent overfor opinionen. De uavhengige avisene som ble toneangivende omtrent fra år 1820 fokuserte på andre sider av det svenske samfunnet enn hva de lojale avisene gjorde. Et resultat av det var at det informasjonsmotiverte søkelyset på Norge var lavere i de uavhengige avisene enn i de lojale de første årene på 1820-tallet. I artiklene ble søkelyset heller rettet mot problemer med det svenske embetsverket og byråkratiet, i tillegg til at interessen for utenrikspolitikk var stor. Men selv om disse avisene tilsynelatende var mindre interessert i unionen og norske forhold enn de lojale avisene, skulle Norge komme til å spille en rolle også for de opposisjonelle i samfunnet. Vi skal se at de uavhengige utgiverne brukte unionsforestillingen som de lojale kreftene hadde etablert blant opinionen til å fremme politiske saker. Det er likevel viktig å understreke at hovedmålet for de uavhengige avisene var å rette søkelyset mot problemer i det svenske samfunnet. Norge var et verktøy i den sammenhengen, men forfatterne kan ha ment det ville gagne sakene deres å vise til hvordan forholdene var i Norge.

Forståelsen av opposisjon i sammenheng med avisene i Stockholm på begynnelsen av 1800-tallet må ses i lys av samfunnet de ble gitt ut i. Jeg har i innledningen beskrevet det svenske brytningssamfunnet, hvor deler av den ikke-adelige samfunnseliten var i ferd med å tilegne seg et annet samfunnssyn enn det som hadde vært styrende de siste hundre årene. De var inspirert av den franske revolusjonen, og kjempet for konstitusjonelle og demokratiske rettigheter. Samtidig var de en del av eliten de var i opposisjon til. Opposisjonen hadde vokst

¹⁷⁰ Gustafsson og Rydén 2000, s. 247

¹⁷¹ Edgren 2005, s. 167-169

fram fra en ledende samfunnsgruppe i landet, og utgjorde den marginale andelen som leste aviser og utgjorde opinionen. De fleste var embetsmenn, om enn ikke av yrke, så av stand. Sakene de kjempet for var grunnleggende i et konstitusjonelt demokrati, og trass i det lille miljøet pressen var, var temperaturen høy og motsetningene mellom opposisjonelle og lojale stor. Det formet også avisenes roller i debattene. De uavhengige avisene bidro til å politisere forholdet til Norge overfor opinionen. Mens de lojale avisene hadde trykket artikler som var i tråd med det offisielle bildet fra myndighetene, og forfatterne hadde brukt artiklene til å gjøre Norge kjent som unionspartner overfor opinionen, brukte *Stockholms Courier*, som en av de første avisene, eksempler fra Norges statsapparat. Avisen var en av de første som illustrerte utfordringene i det svenske embetsverket ved å vise til det norske, og bruke dette som et eksempel til etterfølgelse. Kjennskapen til Norge og det norske samfunnet, som den offisielle og lojale delen av pressemiljøet i Stockholm hadde etablert blant opinionen, ble etter hvert brukt av de opposisjonelle avisene til å peke på problemer ved det svenske samfunnet. Her lå endringen i bruken av Norge som poeng i den stockholmske pressen. Dette påvirket sannsynligvis i neste omgang opinionens syn på ”brödrariket”.

På 1820-tallet kan det se ut til at styresmaktene var i ferd med å miste kontrollen over hva som kom på trykk i avisene. Pressemiljøet var ikke like ydmykt som det hadde vært på 1810-tallet. Den konfronterende tonen som ble nevnt over, illustrerer det. Den opposisjonelle delen av pressen ønsket endringer i det svenske samfunnet, og var villige til å løpe risikoen ved å bli utsatt for inndragningsmakten. Allerede tidlig i 1820 hadde *Stockholms Courier* en artikkel om riksretten, og hvordan denne var ulikt bygd opp i Sverige og Norge. Artikkelen viste ikke nye holdninger, men den var likevel med på å underbygge bildet av at den svenske opinionen i større grad fattet interesse for de politiske aktivitetene i Norge. Imidlertid var ikke denne artikkelen positiv til riksrettens oppbygging i Norge. Forfatteren anså Norges riksrett som enda mindre hensiktsmessig enn den svenske, noe som skyldtes at de lot de misfornøyde dømme selv.¹⁷²

Om det är af yttersta vigt, at en man, beklädd med et i sin natur så äfventyrligt och så ansvarsfullt embete, som en Ministers, må vara trygg vid lagen mot et missnöje, på hvars anledningar et folk alltid så lätt kan vara bedraget; måste också ingen ting vara mera angeläget, än at detta missnöje icke sjelft för til fället får utse et parti at dömma öfver den förhatliga Ministern. Vi anse derföre Norriges Riks-Rätt vara ännu mindre tjenlig än vår.¹⁷³

¹⁷² Den norske riksretten består av lagtinget og høyesterettsdommere. Representanter for folket (lovgivende makt) kan dermed dømme statsrådene (utøvende makt).

¹⁷³ *Stockholms Courier*, 24. januar 1820

Forfatteren mente at den norske løsningen var urettferdig og kunne føre til subjektive vurderinger. Han ønsket en tredje vei, som han gjorde rede for i artikkelen. Denne veien innebar at stendene og kongen i fellesskap utpekte en person, slik at den ene parten foreslo og den andre parten valgte. I følge avisen ville dette føre til at det ikke kunne oppstå misnøye fra noen av partene. Selv om *Stockholms Courier* i dette eksemplet ikke fant en bedre oppbygning i det norske systemet, var kritikken mot det eksisterende svenske statsapparatet fortsatt til stede. Og Norge ble gjenstand for oppmerksomhet på en annen måte enn i artiklene i de lojale avisene. I 1820 var ikke Stortinget samlet i Norge, men likevel kunne leserne av *Stockholms Courier* lese om ”norske” politiske saker, som for eksempel mulighetene for felles kriminallov. Det vitnet om at en utvikling var på gang, når den svenske uavhengige pressen fattet interesse for politiske sider ved Norge, noe som var nytt i seg selv, og i tillegg i en periode hvor Stortinget ikke var samlet, og den offisielle pressen ikke hadde søkelyset rettet mot Norge. Fortsatt var interessen for norske forhold liten. Det var imidlertid i ferd med å forandre seg. De opposisjonelle avisenes inntreden på avismarkedet var med på å øke interessen for Norge og norske forhold, både blant uavhengige og lojale aviser.

På 1810-tallet hadde nyhetene fra Norge vært styrt av *Inrikes Tidningar* og de lojale avisene. Artiklene om nordmenn og Norge var da forsonende og preget av den lykkelige foreningen. På 1820-tallet føyde de uavhengige avisene politiske aspekter til unionsbegrepet. På den måten var de opposisjonelle avisene med på å endre unionsoppfatningen blant opinionen. Innholdet i artikler om Norge endret seg med etableringen av flere uavhengige aviser. Norge ble ikke lenger bare gjort til gjenstand for refererende artikler fra kongebesøk og norgesreiser. I stadig større grad ble den norske staten brukt i artikler hvor forfatteren ønsket nye impulser og politiske endringer i Sverige. *Stockholms Courier* var med på å skape interesse for naboriket blant den stockholmske opinionen, nettopp ved å sette fokus på politiske ordninger i Norge.¹⁷⁴ Også den opposisjonelle avisen *Argus* ble etablert i 1820, men hadde ikke tatt i bruk Norge som politisk virkemiddel overfor opinionen dette året; det var ingen artikler om unionen.

¹⁷⁴ For eksempel *Stockholms Courier*, 1. mai 1820, om vekselundervisningen i Norge eller *Stockholms Courier*, 22. februar 1821, om de overflødige tollebetsmennene i Stockholm.

1821. Stortingets arbeid skapte uro

De opposisjonelle avisene *Argus* og *Stockholms Courier* preget den uavhengige pressen i Stockholm i 1821. De forsøkte å flytte grensene for hva som var lov å sette på trykk i svenske aviser. Dette førte til at bladene flere ganger ble inndratt, men gitt ut igjen kort tid etter, under nye, men lett gjenkjennelige navn. 1821 var et urolig år i unionsammenheng. Grev Herman Wedel Jarlsberg, finansminister i Norge og unionsforkjemper siden før 1814, måtte forlate embetet. Året etter mistet Peder Anker statsministerjobben. Begge beslutningene kan ses som tegn på uro i unionsforholdet. Uroen ble forsterket av Carl Johans maktdemonstrasjon i 1821, da han samlet norske og svenske militære tropper på Etterstad samtidig som det norske Stortinget satt sammen i Christiania.

Interessen for norske forhold var langt større i 1821 enn året før. Som nevnt i de tidligere kapitlene kan det ses i sammenheng med Stortingets arbeid og de viktige spørsmålene som var oppe til debatt. Dette var en klar forskjell fra 1818. Som vi har sett, viste de uavhengige avisene da liten interesse for Norge, mens de lojale hadde søkelyset rettet mot Carl Johans kroning i Nidarosdomen. Det er grunn til å se denne utviklingen som en endring i synet på unionen blant avisutgiverne, og i neste omgang, kanskje blant opinionen. Denne endringen viste seg blant annet ved at en sentral uavhengig avis som *Argus* begynte med egne spalter med nyheter fra Norge. Disse inneholdt nøytrale nyheter og notiser hentet fra norske aviser, og var på den måten ikke direkte opinionsdannende. De var likevel med på å gjøre fokuset på unionsforholdet sterkere og øke opinionens interesse for det norske, i tråd med resonnementet i kapittel to. Og det er mulig å hevde at de var med på å påvirke innholdet i unionsforestillingen. Ordningen med egne spalter fra Norge var ikke ny. Som vi har sett hadde også andre aviser spalter fra Norge på 1810-tallet. Det er likevel en utviklingstendens at en så sentral opposisjonell avis som *Argus* innlemmet nyheter fra Norge i utgivelsene. I tillegg brukte de opposisjonelle avisene Norge som forbilde i flere av artiklene dette året, og flere av sakene som ble drøftet i den stockholmske pressen fikk aktualitet gjennom stortingsforhandlingene i Norge. Det kan se ut som om bildet av Norge som en stat i union med Sverige var i ferd med å feste seg blant opinionen.

I stortingsforhandlingene i Christiania skulle blant annet spørsmålet om adelskap behandles for tredje gang, etter at kongen to ganger hadde nedlagt veto mot å avvikle det. Carl Johan hadde truet med at en avvikling av adelskapet i Norge ville bety en belastning for unionens forhold til europeiske stater og det var noe av begrunnelsen for troppesamlingen på Etterstad. Han påstod at faren for krig mot europeiske stater var overhengende dersom Norge opprettholdt nedleggelsen av adelskapet, men faren var trolig større for et militært kupp fra

kongens side.¹⁷⁵ I avisene var artiklene i minimal grad rettet mot den såkalte lystleiren på Etterstad.¹⁷⁶ Det kan tyde på at myndighetene ikke ønsket å fokusere på dette momentet i unionsforholdet.

De opposisjonelle avisene agiterte mot adelskapet som en nødvendig innretning i samfunnet. Standen ble framstilt i historisk kontekst, hvor den fra begynnelsen hadde spilt en viktig rolle i statsdannelsen. Etter hvert hadde den vokst til å bli en maktfaktor som ofte kjempet for egne privilegier og mot statens interesser. Opposisjonen uttrykte skepsis til at noen mennesker ble født til fordeler framfor andre. Også prestestandens representasjon ble kritisert i mediene.¹⁷⁷ I en artikkel i *Stockholms Courier* var budskapet negativt mot adelsinnretningen slik den fungerte i de nordiske landene. Forfatteren avviste imidlertid ikke alle former for adelskap kategorisk. England ble brukt som eksempel på et fungerende adelssystem. Der hadde de lens-adel framfor eiendomsadel, men forfatteren stilte likevel spørsmål om hvorvidt adelen var nødvendig for statene.¹⁷⁸ England var et forbilde for de liberale opposisjonelle kreftene i Stockholm.

Maktdemonstrasjonen til Carl Johan i forbindelse med Stortingets arbeid kan ha hatt effekt. Kongen fikk blant annet framsatt forslaget om å endre § 79 i grunnloven: Han ønsket et absolutt veto framfor et utsettende.¹⁷⁹

Trykkefrihet og konstitusjonelle spørsmål vakte debatt

I 1821 ble *Det Norske Nationalblad* lagt ned for godt i Norge. Bladet hadde siden oppstarten i 1815 vært i opposisjon mot myndighetene, og kjempet for utvidet trykkefrihet samt andre konstitusjonelle friheter. Selv om trykkefrihet var nedfelt i grunnloven, gjaldt fortsatt de restriktive trykkelovene fra 1799. Nedleggelsen av *Nationalbladet* vakte interesse særlig blant de uavhengige avisene i Stockholm. I samme periode som den norske avisen ble lagt ned, pågikk en debatt om trykkefrihet i Stockholm, blant annet i *Argus*. Debatten pågikk i flere år, og i perioder deltok også lojale aviser i den. *Granskaren* og *Argus den IV*, de to avisene som var tettest knyttet til styresmaktene bortsett fra *Post- och Inrikes Tidningar*, argumenterte for at begrensingene på trykkefriheten var med på å formidle sannheten på den måten opinionen forstod den. De hevdet også at begrensingene som fantes på trykkefriheten i Sverige var de mest hensiktsmessige for hva som var lov å trykke og ikke. Lojale krefter mente at

¹⁷⁵ Steen 1954, s. 131-135, og s. 226

¹⁷⁶ Stråth 2005, s. 250

¹⁷⁷ Edgren 2005, s. 185-190

¹⁷⁸ *Stockholms Courier*, 1. mars 1821

¹⁷⁹ Stråth 2005, s. 109-110

ytringsfriheten krenket fedrelandets verdighet, og dermed regjeringen som ønsket å legge forholdene til rette nettopp ved å fjerne misbruk av friheten. En trykkefrihet uten begrensninger var med på å spre løgner, var budskapet i *Granskaren* og *Argus den IV*. Ingen andre politiske aviser i Stockholm delte disse avisenes tilnærming til loven om trykkefrihet.

Argumenter som ble brukt for å utvide trykkefriheten, var at det måtte være frihet til å trykke for å oppnå fullverdig konkurranse mellom avisene. Dette ville styrke bladene. De opposisjonelle mente at begrensninger på trykkefriheten førte til despoti og en mindre opplyst opinion, i tillegg til vold, uro og pøbelvelde, og i neste omgang enevelde. De opposisjonelle avisene skrev at opinionen selv burde få styre hvor grensene for publisitet skulle gå.¹⁸⁰ Selv om debatten foregikk med utgangspunkt i Sverige, ble det ved flere anledninger henvist til norske forhold. Det tyder på at interessen for naboriket var økende blant den opposisjonelle delen av avismiljøet. Det er derfor naturlig å se debatten i Sverige som et element i en bevisstgjøring om Norge. Den viser også de uavhengige avisenes rolle for å bedre trykkeforholdene i Sverige. Senere i debatten sammenlignet *Anmärkaren* den økonomiske hjelpen støttespillere til *Nationalbladet* hadde ytt for å betale bøtene de ble pålagt, med de franske liberale i forbindelse med revolusjonen i Frankrike. Sammenligningen var preget av beundring.¹⁸¹

De opposisjonelle avisene var gjennom hele perioden politisk motivert. Redaksjonene ønsket å oppnå endringer i samfunnet ved å gjøre opinionen oppmerksom på problematiske forhold, mens de lojale avisene ønsket å bevare samfunnet slik det var, og brukte avisene til å formidle dette synet. Det ga artiklene i de uavhengige avisene en annen brodd enn i de regjeringssvennlige. Konstitusjonelle spørsmål vakte interesse blant den uavhengige delen av pressen. Gjentatte ganger var det lange artikkelserier om konstitusjoner i ulike land i Europa. Det var et aktuelt tema, da flere land utarbeidet grunnlover i denne perioden. I *Stockholms Courier* var det en artikkel om den spanske konstitusjonen, som på det daværende tidspunktet hadde blitt oversatt til svensk.¹⁸² Det understreker interessen for temaet.

Selv om den svenske konstitusjonen hadde mangler, ble den regnet som en av de fremste i Europa. Fordelene med den ble framhevet ved å sammenligne den med andre statsskikker. Særlig lojale aviser framhevet fordelene. I den forbindelse var det naturlig å trekke inn det danske eneveldet, som ble satt opp som en motsetning til det svenske systemet. Kjennetegnet på konstitusjonell statsskikk var at ingen stod over loven, ikke engang regenten.

¹⁸⁰ Edgren 2005, s. 161-165

¹⁸¹ *Anmärkaren*, 13. august 1823, og Edgren 2005, s. 221

¹⁸² *Stockholms Courier*, 12. mars 1821

Likevel argumenterte Carl Johan ved flere anledninger på en måte som tilsa at hans rolle som konge plasserte han over resten av befolkningen. Dette kom til uttrykk blant annet i avisdiskusjonen om forslagene til grunnlovsendringer. Diskusjonene i svenske aviser handlet blant annet om kongens posisjon. Radikale reformistiske krefter mente kongen i større grad måtte ansvarliggjøres overfor regjeringens avgjørelser. Han måtte i større grad uttrykke meningene sine, slik at opinionen fikk kunnskap om hva han mente. Denne diskusjonen hadde sammenheng med en annen stor debatt som foregikk i avisene flere år på 1820-tallet, hvor det ble drøftet i hvilken grad Carl Johans statsråder skulle være ansvarlige overfor riksdagen. Opposisjonen ønsket mer makt og ansvarlighet til ministrene. Disse var igjen styrt av lover og domstoler. Carl Johans tilhengere hevdet imidlertid at ministrenes oppgave gikk ut på å gi monarken råd, ikke å utstede egne lover sammen med han.¹⁸³

En annen debatt med konstitusjonelle forgreninger dreide seg om hvordan riksdagen i Sverige skulle bygges opp. Skulle den fortsette å være standsriksdag, som den var, eller skulle den bli en mer moderne nasjonalrepresentasjon? I opposisjonelle bidrag i avisene ble det argumentert for at standsriksdagen burde ha blitt modernisert og omorganisert langt tidligere. Motstanderne av den mente en standsdelt ordning ikke var i tråd med de konstitusjonelle idealene, og ikke oppfylte kravene til at representantene skulle handle til nasjonens beste. De ønsket en bredere representasjon som speilet det svenske samfunnet på begynnelsen av 1800-tallet. De lojale svarte at middelklassen ikke behøvde å være representert fordi riksdagens oppgave hovedsakelig var å bevare det bestående statsapparatet. I denne saken argumenterte *Argus* overraskende nok mot en moderne nasjonalrepresentasjon. Begrunnelsen var at "nasjonalånden" ikke var nok utviklet på det daværende tidspunktet, og de mente at det var bedre å forbedre det systemet som allerede eksisterte. Det betydde ikke at de ønsket å beholde standsinndelingen lenger enn nødvendig. De som argumenterte for dette synet mente bare ikke at tiden var inne til å endre. De fikk støtte fra lojale aviser, som også ønsket å beholde det daværende systemet. I tillegg til den overnevnte diskusjonen ble lengden på riksdagen diskutert i lys av høye kostnader.¹⁸⁴

Argus lesere ble også kjent med andre konstitusjonelle forhold. Som nevnt trykket avisen en artikkelserie under overskriften "Är Sverige en konstitutionell Stat eller ej?".¹⁸⁵ Artikkelen startet med at forfatteren hadde lest et oversatt skrift av Herr de Pradt, hvor han

¹⁸³ Edgren 2005, s. 180-184

¹⁸⁴ Edgren 2005, s. 185-190

¹⁸⁵ *Argus*, 14. juli 1821

blant konstitusjonelle stater nevnte flere europeiske, blant dem Norge, men ikke Sverige.¹⁸⁶
Forfatteren konkluderte tidlig i artikkelen med at

Det kan omöjligen wara Herr de Pradt obekant, att vårt Fädernesland äfwen äger en Konstitution, men likwäl finner han ej för godt att erkänna det; twertom: han tillkännager tydligt, att han icke anser Swerige förtjena namnet af en konstitutionell Stat.¹⁸⁷

Artikkelen var kritisk i forhold til den svenske konstitusjonen. Budskapet fra *Argus* var å gjøre opinionen oppmerksom på hva den liberale opposisjonen mente var konstitusjonelle utfordringer i den svenske staten. Disse utfordringene står i kontrast til Sveriges rolle som en av de fremste konstitusjonelle statene i Europa.

Det overflødige byråkratiet

Mens de lojale avisenes fokus på politiske saker var knyttet tett opp til riksdagens arbeid i Stockholm eller Stortingets samling i Norge, utvidet de opposisjonelle grensene for hva slags saker avisene trykket fordi de innholdsmessig fjernet seg fra den offisielle og de lojale avisene. De fokuserte på problemer ved byråkratiet og ved statsapparatet, i tillegg til at de brukte andre land som forbilde for å foreslå løsninger på utfordringene. På 1810-tallet hadde *Post- och Inrikes Tidningars* artikler vært utgangspunktet for hva slags informasjon opinionen fikk. Dette gjaldt også i omtalen av Norge, og som nevnt var det myndighetenes organer som først etablerte innholdet i unionsforestillingen. Som vist i dette og forrige kapittel var interessen for unionen fra både de lojale og de mer uavhengige avisene fraværende.

På 1820-tallet fulgte de lojale avisene etter de uavhengiges endring i framstillingen av unionen. Også de lojale avisene politiserte etter hvert artiklene ved å rette søkelyset mot stortingsforhandlingene i Christiania. Fortsatt var interessen for unionen og Norge størst i de lojale avisene, men de opposisjonelle avisene bidro til å endre framstillingen av Norge utover på 1820-tallet, og dermed også innholdet i unionsbegrepet, slik det ble formidlet til leserne. Selv om fokuset på Norge var størst i 1821 og 1824, da deler av stortingsforhandlingene ble trykket i Stockholms-avisene, ble Norge brukt som eksempel for byråkratisk oppbygging gjennom hele perioden jeg har undersøkt på 1820-tallet. I saker hvor forfatterne trakk inn det norske statsapparatet, var det en tendens til at den norske staten ble stilt i bedre lys enn den

¹⁸⁶ Her de Pradt var sannsynligvis Abbé Dominique G. F. de Rion de Prohliac Dufour, fransk ambassadør.

¹⁸⁶ *Argus*, 14. juli 1821

¹⁸⁷ *Argus*, 14. juli 1821

svenske. Norge ble trukket inn for å oppnå endringer i den byråkratiske oppbyggingen i den svenske staten. Både *Stockholms Courier* og *Argus* trykket artikkelføljetonger om det svenske byråkratiet hvor Norge ble sett som foregangsland. Målet var også i denne forbindelse å modernisere deler av det svenske statsapparatet, og norske forhold ble i stadig sterkere grad fram mot 1824 brukt som en brekkstang for å oppnå dette.

I *Stockholms Courier* var det i februar 1821 en innsendt artikkel om overflødige tollembetsmenn som arbeidet i den svenske staten, og hvordan de best mulig kunne utnyttes for å effektivisere systemet. Forfatteren hadde forslag til hvordan man kunne effektivisere systemet – og viste til hvordan det var i Norge.¹⁸⁸ På den måten formidlet avisen budskapet om en ønsket endring av embetsverket på dette området.

Saken om de overflødige tollembetsmennene kan ses i sammenheng med en pågående debatt i svenske aviser. Embetsmennenes antall, rolle og lønn ble drøftet. Det var et paradoks at skribentene, som regel med embetsmannsbakgrunn selv, nå gransket og kritiserte embetsmannsrollen, og det vakte interesse i samtiden. Opposisjonen kritiserte det de mente var dannelsen av en egen samfunnsgruppe av embetsmenn, som førte til et ”embetsmannsaristokrati”, som i praksis supplerte seg selv i det svenske samfunnet i første del av 1800-tallet. Dette miljøet utgjorde en motsetning til det allmenne og nasjonale som opposisjonen stadig etterspurte. Samtidig som de kritiserte denne elite-grupperingen blant embetsmennene, ønsket opposisjonen ikke å opprette flere slike embeter. Dette kan ses som en forlengelse av utdraget over, om overflødige byråkrater. Antallet embeter ble kritisert i avisene, både fordi det var kostbart, men også fordi det gjorde systemet enda mer tungrodd og umoderne. Tungroddheten ble forsterket av den konservative holdningen til forandringer mange embetsmenn hadde, noe opposisjonen mente preget hele det svenske statsapparatet.¹⁸⁹ Som en forlengelse av diskusjonen omkring kostnader ved for mange embetsmenn, var lønn også et diskusjonstema. Norge ble i flere tilfeller trukket fram som foregangsland i denne debatten, noe som ble sett i sammenheng med statens lille byråkrati.

Kritikken mot deler av det svenske byråkratiet og embetsverket var til stede også i *Anmärkaren*. Mens avisen på 1810-tallet hadde vist liten interesse for Norge, fikk den større interesse for norske politiske forhold på 1820-tallet. I 1823 var det en sak over flere numre, om ordningen med forlikskommisjoner i Norge. Dette var en forløper for dagens ordning med forliksråd. Forlikskommisjonene hadde blitt opprettet i kjøpstedene i Norge i 1795 og i resten av landet i 1797. Kommisjonene skulle avlaste domstolene ved at alle sivile tvistemål skulle

¹⁸⁸ *Stockholms Courier*, 22. februar 1821

¹⁸⁹ Edgren 2005, s. 191-193

opp i forlikningskommisjonene først. På den måten ble en del saker holdt utenfor rettsvesenet, noe som førte til fortløpende i sakene og lavere kostnader. Dersom partene ikke kom til enighet, kunne saken ankes videre til byretten.¹⁹⁰ Ordningen med forliksdomstoler fungerte i Norge, og forfatteren ønsket å adoptere den til Sverige.

Allmänna öfvertygelsen sammanstämmer likwäl deri, att wid Förliknings-Domstolarne, kunde största delen af Rättegångar i civila mål, som alltid äro både langvariga och kostsamma, parterna emellan, i godo biläggas, derest walet af Förliknings-Domare fölle på sådane män, som äga bepröfwad och godkänd Lag-kunskap och redbarhet, samt hade eller finge förtroende i orten, och noga kända folk-lynnnet.¹⁹¹

Gjennom slike saker ble Norge kjent for opinionen i Stockholm, profilert som et foregangsland for effektivt byråkrati, og brukt som pressmiddel overfor den svenske staten.

Argus den tredje var sentral i arbeidet med å gjøre Norge kjent for den svenske opinionen. Også denne avisen var opptatt av det byråkratiske systemet i Sverige, og brukte Norge som forbilde for et mer effektivt system. I forbindelse med en artikkel om Stortingets arbeid skrev *Argus* at:

Norrnska Budgeten är utaf en helt annan natur än den framställning ”om Statsverkets tillstånd och behof” som Svenska Ständerna wid början af hwarje Riksdag erhålla ifrån Regeringen, och utan twifwel skulle det wara en af de nyttigaste förbättringar i vårt representativa samhällsskick, om det bruket anfördes att en ordentlig Budget framställdes och blefwe föremål för diskussion wid hwarje Riksmöte.¹⁹²

Artikkelen handlet om norske budsjetter som skulle diskuteres av stortings- og riksdagsrepresentantene. Budskapet var også her at opposisjonen ønsket effektivitet og oversiktighet, noe de liberale kreftene mente det norske embetsverket behersket langt bedre enn det svenske. Igjen var det et eksempel på at det norske byråkratiet ble brukt som modell for det svenske av opposisjonelle aviser om var misfornøyd med den svenske statens arbeid. *Argus den tredje* gjorde også en annen sammenligning av Sveriges og Norges byråkrati – igjen til Norges fordel. Artikkelen sammenlignet embetsverket i de tre nabolandene, og naturlig nok var Norges mindre enn både Sveriges og Danmarks. De opposisjonelle avisene fokuserte gjennomgående på Sveriges tungroddede byråkratiske system i artikler om

¹⁹⁰ [Webredaksjonen ved Det juridiske fakultetsbibliotek](http://www.ub.uio.no/ujur/publikasjoner/skriftserie/16/domsmateriale/prosessens_historie.html) (red), http://www.ub.uio.no/ujur/publikasjoner/skriftserie/16/domsmateriale/prosessens_historie.html, 21. 10. 2008

¹⁹¹ *Anmärkaren*, 23. april 1823

¹⁹² *Argus den tredje*, 3. april 1824

embetsverket, og de ønsket effektivisering. I den sammenhengen fungerte det norske systemet som forbilde:

Eller tror man verkligen, att Norrska Folket länge skulle kunna fortfara att wara i besittning af dess institutioner, så beundringsvärda för sin enkelhet och enfald och för det ringa antal Embets- och Tjenstemän de behöfwa för att hållas i gång, om i Norrige finnes en ofantligt talrik medborgareklass, omfattande nästan hela den bildade delen af Nationen,¹⁹³

Vekselundervisning og universitetsjurisdiksjon

Innholdet i undervisningen i den svenske skolen ble diskutert i avisene i løpet av flere år. Tradisjonelt hadde undervisningen kretset om det religiøse innholdet. Dette var i ferd med å endre seg i tråd med de nye sekulære ideene. Svenske patrioter ønsket en nasjonalistisk tilnærming til stoffet, i tråd med nasjonalismens høye status i samtida. På den måten kunne skolen være et verktøy for å bygge opp nasjonalfølelsen blant befolkningen. Det var først og fremst opposisjonen som var kritisk til skoleordningen av 1820. De lojale kreftene trakk fram positive aspekter ved den. En annen kritikk gikk ut på at det fantes for få allmenne undervisningssteder. Det var for lite ressurser på skoler rundt om i landet. Den svenske liberale opposisjonen var også interessert i norske skolesystemer.¹⁹⁴ I forbindelse med innføringen av en ny skolereform i 1820 argumenterte *Stockholms Courier* for vekselundervisningen, en undervisningsmodell som var tatt i bruk i den norske skolen. Det innebar at de større barna fungerte som hjelpelærere for de minste og på den måten avlastet læreren. Denne metoden førte til oppsiktsvekkende gode resultater, noe som vakte interessen i de uavhengige avisene.¹⁹⁵ *Stockholms Courier* trykket en artikkel om denne læringsmetoden, som også ble kalt Bull-Lancaster-metoden. Artikkelen gir en grundig innføring i metodens prinsipper, og er hentet som et innsendt bidrag fra *Den norske Rigstidende*. Den svenske forfatteren avsluttet artikkelen på følgende måte:

Man har skäl att fråga: hvarföre skall Sverige komma efter i detta, såsom i många andra ting, dem tiden och bildningen tilbjudat? Då vi se nästan alla folk omkring oss redan hafva med ifver omfattat den store ideen, då vi höra den berömmas af alla, som försökt; så återstår oss ej mer den utnötta och alltid använda ursäkten: det gamla är godt; våra fäder funno sig väl deraf: det nya känner ju ingen.¹⁹⁶

¹⁹³ *Argus den tredjes*, 20. november 1824

¹⁹⁴ Edgren 2005, s. 207-215

¹⁹⁵ Edgren 2005, s. 222

¹⁹⁶ *Stockholms Courier*, 1. mai 1820

Artiklene om vekselundervisning var et av de første eksemplene på at Norge ble trukket fram som et foregangsland for de opposisjonelle avisene i Sverige. Misnøyen med det tungrodde systemet i Sverige kom tydelig til uttrykk i artikkelen.

Høyere opp i undervisningssystemet vokste det også fram en forskjell mellom Sverige og Norge. *Argus* trykket en artikkel hvor det gikk fram at Det Kongelige Frederiks Universitet i Christiania ikke lenger ønsket en egen jurisdiksjon eller politimakt, slik universitetet i Uppsala hadde. Universitetet i Norge ble videre reformert og effektivisert slik liberale krefter i Stockholm også ønsket å fornye universitetet i Uppsala.

Norriska Representantena ha i sitt förslag till Författning för Universitetet befriat Universitetets ide från alla de tillsatser af föräldrade skråformer, som för närvarande kunnat afskaffas.¹⁹⁷

Artikkelen var et ledd i en debatt i svenske aviser om hvorvidt universitetene fortsatt skulle ha en egen jurisdiksjon, en ordning som hadde fungert siden de ble opprettet. En komité konkluderte i 1820 med at det ikke var noen grunn til en slik særordning, noe de radikale avisene skrev seg enige i. De lojale avisene støttet akademikerne, som ønsket en fortsatt egen jurisdiksjon, som også prestene hadde.¹⁹⁸

Stortingets arbeid i 1824

Carl Johans forslag til endringer i grunnloven ble behandlet på Stortinget i 1824, og utover året skulle opinionen i Stockholm få godt innsyn i de ulike sakene som ble behandlet. I begynnelsen var interessen laber blant de opposisjonelle kreftene, og *Argus* skrev at: ”Underrättelserna från Norriska Stortinget äro, med få undantag, af föga interessa utom Norrige”.¹⁹⁹ Etter hvert økte imidlertid søkelyset, og artiklene om det norske Stortingets arbeid kom ofte på trykk i de ulike avisene. *Argus* mente at stortingsdebattene i Norge vakte større interesse blant opinionen enn spørsmål til riksdagen pleide å gjøre.

Utvecklingen och utgången af åtskilliga utaf dessa förslag, såsom t.ex. de rörande veto, adelsskapet, m.fl., har äfwen här hos oss blifwit afwaktad med spänd uppmärksamhet, och det will nästan synas oss, som få Riksdagsfrågor hos oss sjelfwe

¹⁹⁷ *Argus den tredje*, 14. juli 1824

¹⁹⁸ Edgren 2005, s. 207-215

¹⁹⁹ *Argus den tredje*, s. 5. mai 1824

skulle utaf Allmänheten blifwit omfattade med så lifligt interesse, som dessa, hwilkas afgörande nu sysselsätter Brödrafolkets Representanter.²⁰⁰

Tidligere samme år hadde avisen skrevet om den norske avisen *Morgenbladet* som fikk fri tilgang til Stortingets protokoller, fordi avisen hadde fått tillatelse til å gjøre Stortingets diskusjoner kjent for opinionen.²⁰¹ Det politiske arbeidet i Norge kunne dermed bli kjent også i Stockholm. Den samme ordningen var ikke vanlig når riksdagen var samlet, noe *Argus* trolig siktet til i utdraget over. Artikkelen kan dermed også ses som et ledd i debatten om trykkefrihet.

De uavhengige avisene mente at det demokratiske prinsippet kom sterkere til uttrykk i Stortingets arbeid enn når den svenske riksdagen var samlet. Det demokratiske elementet fikk sitt uttrykk blant annet gjennom at avisene fungerte som informasjonskanal ut til opinionen.²⁰² De lojale kreftene i samfunnet så det demokratiske i grunnloven som et problem ved den norske konstitusjonen. Både de lojale og de uavhengige avisene viet Stortingets arbeid oppmerksomhet i 1824. Motsetningene mellom avisene kom til uttrykk også i disse sakene, blant annet ved at de lojale avisene argumenterte for absolutt veto til kongen, mens de uavhengige avisene framhevet den moderne norske grunnloven, for på den måten å kunne åpne for politiske endringer i Sverige. Debatten om Carl Johans forslag til endringer av grunnloven vakte stor interesse blant avisutgiverne i Stockholm. Det understreker også Edgren i sin avhandling.²⁰³ De lojale avisene fulgte imidlertid selve forhandlingene tettere enn de opposisjonelle, som brukte mer plass på de demokratiske prinsippene, og i neste omgang på saker som kunne påvirke det svenske statsapparatet. Det var derfor flere eksempler på debatt om diskusjonsakene i de lojale avisene enn i de opposisjonelle. Artiklene i de uavhengige bladene var mer informative enn drøftende og kritiske. De uavhengige avisene brukte forhandlingene i Norge for å spre informasjon til den svenske opinionen, for at oppmerksomheten i neste omgang kunne rettes mot politiske forhold i Sverige.

De liberale i Sverige gjorde nordmennene til sine allierte i politiske spørsmål. Norges embetsverk og byråkrati ble også i neste omgang knyttet til det demokratiske ved Stortingets arbeid. Stortingets representanter bestod på den tida av 70 menn. Inndelingen i lag- og odelsting, samt at representantene var produkter av grunnlovsarbeidet i 1814 gjorde Norges storting interessant for den svenske opinionen.²⁰⁴

²⁰⁰ *Argus den tredje*, 29. mai 1824

²⁰¹ *Argus den tredje*, 13. mars 1824

²⁰² *Argus den tredje*, 13. mars 1824

²⁰³ Edgren 2005, s. 221

²⁰⁴ Edgren 2005, s. 221

Om också någon skulle bli ond öfwer att wi talat fördelaktigt om Norrmännen, för det de, i jemförelse med våra Riksdagsmän, lemnat en så stor uppmärksamhet åt frågorna om det kommande Slägtets uppofran och sin Nations allmänna bildning, eller deröfwer att wi genom ett oftare återkommande på ifrågawarande ämnen, måhända i tidernas längd lyckas att väcka något deltagande för enahanda föremål äfwen i Sverige; om, saga wi, någon skulle bli ond på oss för allt detta, så kunna wi beklagligen ej förekomma det,²⁰⁵

Pressen utviklet seg i denne perioden til å bli et viktig medium for å spre informasjon til opinionen. Misnøyen kom til uttrykk i de uavhengige avisene i denne perioden. Det var dermed ingen overraskelse at de opposisjonelle avisene fokuserte på problemer i det svenske statsapparatet. Tidligere hadde andre informasjonskanaler, for eksempel kirken, hatt hegemoni på å formidle nyheter til befolkningen. Kirken var imidlertid lojal mot kongen, og opinionen fikk dermed ingen uavhengig informasjon utover pamfletter som ble spredd. Den opposisjonelle pressen var et produkt av opplysningstanker fra Europa som fikk grobunn i en voksende ikke-adelig overklasse. Opinionen var imidlertid ikke like stor i Sverige som i land som Frankrike, Tyskland og Storbritannia. Det er noe av bakgrunnen for at det kan være problematisk å omtale utviklingen i Sverige som framveksten av en borgerlig offentlighet, slik Rosengren og Edgren gjør. Det var imidlertid i ferd med å danne seg et miljø av mektige, ikke-adelige borgere uten en iboende lojalitet mot styresmaktene, og som i denne perioden fikk tilgang på nyheter fra andre, uavhengige kanaler, som de liberale, opposisjonelle avisene.

Oppsummering

De uavhengige avisenes interesse for Norge var, i likhet med de lojales, påfallende liten på 1810-tallet. I 1814 var det lite politisk opposisjon å spore blant avisutgiverne i Stockholm. Det var en konsekvens av at myndighetenes kneblet opposisjonelle tendenser ved å innføre inndragningsmakten i 1812. Allerede i 1816 ble imidlertid *Föreningen. Skandinaviskt Folkblad* etablert. Interessen for Norge og unionen var ikke stor i dette bladet heller, noe som tyder på at de uavhengige avisene ikke var mer opptatt av unionen enn de lojale. De uavhengige avisene bidro heller ikke til å etablere unionsforestillingen på samme måte som de lojale avisene: På 1810-tallet var interessen for Norge og unionen enda lavere blant de uavhengige avisene enn blant de lojale. *Anmärkaren* hadde i 1818 et nummer hvor foreningen var tema, men der ble Norge framstilt som et lydrike til Sverige, et syn som stred mot det

²⁰⁵ *Argus den tredje*, 14. juli 1824

offisielle. De uavhengige avisene viste i motsetning til de lojale ingen interesse for amalgamasjon, verken på 1810- eller 1820-tallet.

Det er rimelig å anta at det lave fokuset skyldtes lav interesse kombinert med liten kunnskap fra pressemiljøets og opinionens side. Bruddet med Finland i 1809 tok tid å komme over, og den nye unionen var et resultat av myndighetenes strategiske mål og en identitetskonstruksjon som hadde begynt ovenfra, mer enn av opinionens ønsker om å knytte seg til nabostaten Norge. *Inrikes Tidningars* og de lojale avisenes tilnærmede ene-interesse for unionen på 1810-tallet kan dermed ses som et utslag av den nye identitetskonstruksjonen.

I 1821 økte fokuset på Norge i den uavhengige pressen i Stockholm, noe som hadde sammenheng med at Stortingets saker hadde interesse for opposisjonelle svenske aviser. I større grad enn tidligere ble den norske staten nevnt i politiske sammenhenger, som konstitusjonelt forbilde for Sverige. Endringen fra 1818 var tydelig. Interessen for norske forhold var langt større i 1821 enn tre år tidligere. I 1824 var interessen for norske politiske forhold ordentlig etablert, og både lojale og uavhengige aviser fulgte stortingsforhandlingene tett.

Endringen i avisenes framstilling av Norge på begynnelsen av 1820-tallet var et resultat av at uavhengige aviser stilte spørsmål ved Sveriges politiske og byråkratiske struktur, og ønsket endringer i denne. Avisene ble forumer for debatt, og speilet i stor grad misnøyen i samfunnet. De opposisjonelle avisenes agenda var å forbedre sider ved det svenske statsapparatet. Som et ledd i dette arbeidet offentliggjorde gjorde de manglene overfor opinionen. De første tegnene på at unionen og den norske staten skulle bli et virkemiddel for disse sakene i den uavhengige stockholmske pressen, kom til syne tidlig etter at *Stockholms Courier* ble etablert i 1820. Denne avisen fokuserte på problemer med Sveriges embetsverk og byråkrati, og fant ved flere tilfeller et bedre system i det norske. Dette ble gjort kjent overfor opinionen. Etter hvert tok andre uavhengige aviser, som for eksempel *Argus*, opp denne tråden, og en endring i opinionens bilde av unionspartneren i vest var i ferd med å etablere seg. Inndragningene førte ikke lenger til at den trykte opposisjonen ble lagt død. Som vist startet utgiverne opp avisene igjen, under nye, men gjenkjennelige navn. Forskjellen fra 1810-tallet var at mens slike tilløp til opposisjon da hadde blitt slått ned for godt, førte inndragninger på 1820-tallet til at enkelte utgivere trosset frykten for ny inndragning, og etablerte en ny avis, for på den måten å kunne fortsette å spre opposisjonell informasjon. De uavhengige avisene henvendte seg til opinionen for å offentliggjøre utfordringene de så i det svenske statsapparatet. Avisenes agenda hadde ikke noen direkte tilknytning til Norge. Unionsforestillingen ble imidlertid noe endret på grunn av denne agendaen. For første gang

ble opinionen presentert for framstillinger som vek fra hverandre med hensyn til innhold og budskap, og på den måten er det grunn til å tro at større meningsforskjeller etablerte seg blant flere lesere. Dette gjaldt også i synet på unionen. Med unntak av trykkefrihetsperioden fra 1766 til 1771 var det sensur på aviser og blader i Sverige, og stort sett var framstillingene som opinionen fikk lese i tråd med det offisielle bildet.²⁰⁶

I perioden på 1820-tallet ble Norge brukt som brekkstang for å oppnå politiske endringer i Sverige. Norge ble dermed trukket inn i politiske debatter i Stockholm. Det dannet seg to blokker i avismiljøet i Stockholm i denne perioden. De lojale støttet opp om det offisielle synet, formidlet av *Post & Inrikes Tidningen*, mens de uavhengige avisene i større grad brukte Norge og unionen til sitt eget formål. Kildene viser at de lojale og de opposisjonelle avisene sjelden var enige i politiske saker. I debatter kom oftest skillet mellom lojale og opposisjonelle aviser til syne. Det hadde skjedd en klar utvikling fra likegyldigheten begge sidene hadde vist overfor unionssaker på 1810-tallet. Motsetningsforholdet kan også forstås som et uttrykk for generell opposisjon fra de uavhengige avisenes side. Myndighetenes arbeid med å kontrollere innholdet i unionsbildet som etablerte seg i den svenske opinionen møtte utfordringer på 1820-tallet. Det virker som om styresmaktene begynte å miste kontrollen med hva slags forestilling som ble formidlet. *Post- och Inrikes Tidningars* begrensninger synliggjorde utviklingen av unionsbegrepet og avstanden mellom den offisielle avisens vinkling og de øvrige uoffisielle avisenes.

De opposisjonelle avisene brukte oppbyggingen av den norske staten for å bedre innenrikspolitiske forhold. Dette var nytt på 1820-tallet, men det er ikke noe som tyder på at styresmaktene forutså denne utviklingen da de i 1814 startet opplysningsarbeidet om Norge og den svensk-norske unionen.

²⁰⁶ Gustafsson og Rydén 2000, s. 140-155

Kapittel 5. Sammenfattende drøfting. Konklusjon

Undersøkelsen i denne oppgaven har vist at avisene framstilte unionen i et forsonlig lys på 1810-tallet, og at unionsbegrepet fikk et tydeligere politisk innhold på 1820-tallet. Det har imidlertid vært få tegn i kildene som underbygger Erling Ramnefjells tanker fra innledningen til oppgaven. Han skriver at svenskene ikke bryr seg om hva som skjer i Norge uansett hvor ”oljerike og viktige vi har blitt”, noe han mener kan gi hvem som helst et nasjonalt mindreverdighetskompleks. Ved denne kronikken bygger Ramnefjell opp under et bilde som lenge har vært en del av den norske identiteten: Følelsen av å aldri oppnå beundring fra naboen i øst.

I de foregående kapitlene har vi sett at noen aviser spilte en viktigere rolle enn andre når det gjaldt å formidle bildet av unionen til opinionen. I dette avsluttende kapittelet vil jeg først diskutere hvorvidt styresmaktene lyktes med å formidle en bestemt unionsoppfatning i det offentlige samfunnet. I neste omgang vil jeg drøfte maktforholdet mellom de to statene og gi et svar på hvorfor den svenske staten valgte å understreke likestillingen mellom de to statene i unionen, maktforholdet tatt i betraktning. Dette kan lede til svar på det siste hovedspørsmålet: Hva kan vi si om den svenske opinionens syn på Norge, nordmenn og unionen? Opinionsdannelse er et vanskelig felt, og i innledningen har jeg beskrevet noen av utfordringene knyttet til det. Jeg vil likevel prøve å trekke noen slutninger om opinionen på bakgrunn av kildene jeg har brukt i framstillingen. Til slutt vil slutningene danne grunnlaget for å svare på hovedproblemstillingen i oppgaven: Hvordan ble unionen framstilt, og hvordan utviklet framstillingene seg i løpet av de ti årene?

Lyktes styresmaktene med å etablere en bestemt framstilling i det offentlige samfunnet?

I kapittel to har vi sett at *Post- och Inrikes Tidningar* flere ganger understreket Norges selvstendighet i unionen i løpet av de ti årene jeg har undersøkt. Forsikringene om Norges selvstendighet begynte før unionen var et faktum i 1814, og kan ha vært et middel for å berolige nordmenn som var opptatt av å verne om den nyvunne grunnloven. Også etter krigen, da Stortinget godkjente unionen, fortsatte den forsonende tilnærmingen fra de svenske styresmaktene. Gjennom hele 1810-tallet satte *Post- och Inrikes Tidningar* søkelyset på de positive aspektene ved unionen. I den sammenhengen er kongebesøkene til Norge et naturlig

eksempel å trekke fram. Avisen fikk til en viss grad støtte i påvirkningen fra de lojale avisene. *Allmänna Journalen* trykket flere artikkelserier hvor Norge ble satt inn i en romantisk kontekst, mens *Stockholms Posten* og *Dagligt Allehandas* artikler lå tettere opp mot *Post- och Inrikes Tidningar*. De trykket flere ganger samme taler og proposisjoner som den offisielle avisen. Dikt og andre innsendte bidrag bidro også til å understreke Carl Johans rolle som leder av begge statene, samt frivilligheten som preget unionsinngåelsen. Ved hjelp av de uoffisielle avisene er det grunn til å tro at det offisielle synet gradvis nådde ut til en større del av opinionen enn hva som ville vært tilfelle dersom det bare ble formidlet gjennom den offisielle kanalen. På grunn av den restriktive inndragningspolitikken vant de lojale framstillingene ytterligere fram. Det var få opposisjonelle aviser på markedet de første årene etter 1814.

Den offisielle framstillingen ble framført gjennom hele perioden. Tonen ble imidlertid mer anstrengt på 1820-tallet, da politiske saker dominerte når de ulike avisene skrev om unionen. I denne perioden hadde de offisielle og lojale organene i tillegg fått konkurranse fra uavhengige aviser, hvis agenda var å oppnå politiske endringer i Sverige. Selv om dette målet ikke stred direkte mot den offisielle tilnærmingen til unionen, forandret det innholdet i unionsbegrepet som ble formidlet til opinionen. Også de regjeringsvennlige avisene begynte i større grad å trykke saker med politisk innhold. Det er tegn som tyder på at unionsbegrepet som ble formidlet på 1820-tallet hadde mer politisk ”sprengstoff” i seg enn det som ble kjent på 1810-tallet. Med det mener jeg at opposisjonelle krefter forstod at Norge kunne brukes som brekkstang i politiske saker. Dette førte til at politiske og byråkratiske forhold i Norge kom i søkelyset i svenske aviser, en utvikling som kan illustreres ved at flere av de lojale avisene begynte å fokusere på stortingsforhandlingene i Christiania på 1820-tallet, på bekostning av de tidligere informative artiklene og anekdotene som trolig var en del av arbeidet med å øke kunnskapsnivået om Norge og nordmenn. De uavhengige avisene tok i bruk unionsbegrepet som de regjeringsvennlige organene hadde etablert blant opinionen, og utviklet begrepsinnholdet ved å bruke Norge som et forbilde i konstitusjonelle spørsmål, samt i debatter om trykkefrihet, adelskap, maktfordeling og andre. Dette var med på å gjøre unionsbegrepet mer politisk enn det hadde vært på 1810-tallet. Selv om *Post- och Inrikes Tidningar* ble mer politisk i sin omtale, trykket avisen fortsatt anekdotiske framstillinger og reisebeskrivelser parallelt med politiske proposisjoner.

Til tross for de opposisjonelle avisenes inntog på 1820-tallet, må vi kunne si at styresmaktene lyktes med å etablere den offisielle framstillingen av unionen. Det ser ut til at styresmaktene klarte å etablere innholdet i begrepet, før de uavhengige avisene tok begrepet i bruk til egne formål. Den offisielle framstillingen av unionen må ses i lys av konstruksjonen

av en ny svensk identitet, hvor Sverige og Norge var i personalunion, og Finland ikke lenger var en del av det svenske riket. *Post- och Inrikes Tidningar* opprettholdelse av den forsonlige framstillingen av unionen gjennom hele perioden, var viktig for at unionsforestillingen ble kjent.

Synet på Norge og unionen var et lite tema i svensk offentlighet i årene etter 1814. Det vil derfor være vanskelig å trekke helt sikre slutninger om den borgerlige offentligheten i Stockholm basert på dette. Imidlertid gir eksemplene fra min undersøkelse en mulighet til å antyde noen trekk ved det svenske pressesamfunnet og offentligheten. Vi har sett at *Post- och Inrikes Tidningar* formidlet et unionsbegrep som i løpet av de ti årene jeg har undersøkt, satte sitt preg på opinionen. Vi har sett at de lojale avisene støttet opp om denne framstillingen, og at de uavhengige avisene på 1820-tallet i noen grad endret innholdet. Dette skjedde imidlertid etter at de hadde akseptert likestillingen mellom statene. Uten en formell likestilling ville det ha vært lite hensiktsmessig å bruke elementer ved den norske staten som eksempel til etterfølgelse overfor den svenske. I forhold til utbredelsen av unionsbegrepet til offentligheten kan vi dermed konkludere med at det ble utarbeidet og utbredt av de offisielle og lojale kreftene, og deretter tatt i bruk til nye formål av de uavhengige utgiverne. Dette tyder på at etableringen av unionsbegrepet blant opinionen i Stockholm skjedde som et samspill mellom de regjeringsvennlige og de opposisjonelle kreftene. Men dermed blir også Havermas teori om borgerlig offentlighet for lite nyansert i denne sammenhengen.

Hvordan ble maktforholdet mellom Sverige og Norge framstilt?

Styresmaktene understreket Norges selvstendighet og frivilligheten i unionen flere ganger, men styrkeforholdet hellet klart i Sveriges retning. For det første var det reelle forskjeller mellom de to statene når det kom til økonomi, befolkning, geografisk størrelse og ikke minst deres historie som selvstendige stater. Mens Norge hadde vært i union med Danmark siden 1380, hadde Sverige vært en selvstendig stat siden Gustav Vasa brøt ut av unionen med Danmark og Norge i 1523. Sverige hadde også framstått som en stormakt i tida etter. Disse forskjellene var åpenbare for samtiden. Som en forlengelse av det kom unionen i stand etter ønske fra Sverige, med hjelp fra Europas stormakter. Den norske statens nyvunne selvstendighet ga den ikke noe styrke, og krigen mot Sverige viste at den ikke kunne stå seg mot overmakten. Norge var en brikke i et stormaktsspill. Skjevheten i styrkeforholdet var åpen fra begynnelsen. Enkelte faktorer ved artiklene i avisene kan trekkes fram som et uttrykk for maktbruk fra den svenske statens side. I forbindelse med lystleiren på Etterstad i 1821 ble

det klart at Carl Johan utnyttet den svenske militære overlegenheten i unionspolitikken, selv om Norges selvstendighet stadig ble understreket. Han truet nordmennene med europeisk krig dersom de ikke gjeninnførte adelskapet. Imidlertid ble ikke styrkeforskjellen understreket i avisene i den forbindelsen. I pressen ble troppesamlingen lite omtalt, og når den ble det, framstod ikke truslene ved den som åpenbare for leserne. Det lave fokuset på en slik maktdemonstrasjon bekrefter dermed Stråths synspunkter.

Kildene har heller ikke vist tegn til at Norge ble oppfattet som noe lydrike til Sverige, bortsett fra det ene eksemplet i *Anmärkaren* i 1818. Den ”storsvenske oppfatningen” som Stråth setter opp mot den offisielle, ser dermed ikke ut til å ha vært utbredt i pressen i Stockholm i løpet av de ti første årene unionen eksisterte. Det var lite uenighet om den offisielle framstillingen av unionen i den svenske pressen på 1810-20-tallet. Som oppgaven har vist, rådet den forsonende tilnærmingen blant styresmaktene og de lojale avisene. Heller ikke de uavhengige eller opposisjonelle prøvde å framstille Norges plass i unionen som et lydrikes. Men hvordan kan vi forstå Sveriges understreking av det likeverdige aspektet i unionen, når maktforholdet hellet så tydelig i svensk favør?

I innledningen til oppgaven skrev jeg at Norge ble utelatt fra svenske historieskriving etter 1905. Jeg knyttet dette til Sveriges storebror-holdning og svensk nasjonalisme etter unionsbruddet. Stråth skrev at svenske styresmakter brukte de samme midlene etter tapet av Finland i 1809, da denne den tidligere delen av Sverige ble utelatt fra svensk offentlighet i lang tid. Tapet av Finland understreket at Sverige stod som en fallert stormakt i Europa. Endringen åpnet imidlertid for å skape en ny svensk identitet, noe det er grunn til å tro at det var stemning for etter at det gustavianske styret. Den svenske staten fikk mulighet til å framstille seg som et konstitusjonelt demokrati, i tråd med datidens mål. I stedet for å være kjent som en fallert stormakt overfor de andre statene i Europa, fikk Sverige muligheten til å revitalisere seg innad og fjerne seg fra det gamle bildet av den svenske staten. Det nye bildet var i større grad forenlig med opplysningstidens idealer enn det gamle. Valget av Carl Johan som tronfølger kan knyttes til denne endringen av den svenske identiteten. Det er vanlig å regne det som et taktisk valg for å beholde et godt forhold til Frankrike i en turbulent periode. I lys av resonnementet over ble det også et taktisk valg i forbindelse med oppbyggingen av den nye identiteten.

Også unionen med Norge kan ses som et ledd i det samme ”prosjektet”, gjenoppbyggingen av bildet av Sverige som et foregangsland i Europa. Den ga Sverige en mulighet til å posisjonere seg i en ny rolle, hvor landet framstod som en velmenende storebror overfor Norge. Sverige fikk muligheten til å hjelpe nordmennene, og spille helterollen på en

ny måte, i tråd med de nye samfunnsnormene som vokste fram. Unionen fikk dermed en konstruktiv, forsonende funksjon, også for Sverige. Foreningen med Norge gjorde den skandinaviske halvøya nærmest til en geopolitisk buffermakt. Det svensk-norske riket hadde naturlige grenser, og det kan se ut som om sammenfatningen mellom Sverige og Norge utgjorde et stabilt element i den politiske geografien, fordi kampen om Finland kunne legges ned når Sverige hadde fått Norge som erstatning for tapet. Sverige prøvde å etablere inntrykket av at staten tilbød Norge ei utstrakt hånd.

Den svenske staten hadde denne muligheten i kraft av det skjeve styrkeforholdet mellom de to unionspartnerne. Vilkårene for Norge i unionen var bra, og blir gjerne tilegnet den norske grunnloven, samt forholdene i 1814. Det er imidlertid lett å se bort fra fordelene Sverige oppnådde ved en sammenstilling med Norge, og med en så løs union. Gjennom den likestilte behandlingen av Norge fikk unionen betydning for Sverige på en måte de ikke var seg selv bevisst. Fra å ha framstått som en fallert stormakt oppnådde staten etter hvert en anseelse i tråd med de nye samfunnsnormene.

Ved å se på begivenhetene på denne måten blir det lettere å forstå styresmaktens ønske om å formidle bildet av Norges selvstendighet i unionen, og det likestilte forholdet mellom partene ut til opinionen. Det ”nye” Sverige ble kjent utenfra, men også innad i landet, blant opinionen. Det blir da også lettere å forstå Sveriges senere irritasjon over Norges ønske om å styre selvstendig og ikke i tråd med de svenske formaningerne: Den norske staten motarbeidet dermed bildet av den rause, fredsskapende svenske staten.

Sverige beholdt imidlertid fortsatt storebrorposisjonen i lang tid, også etter unionsoppløsningen, i kraft av den tydelige maktforskjellen. Den rollen kan ha blitt underbygget i historieskrivningen i etterkant av 1905, og kan i neste omgang ha ført til den manglende interessen for Norge som Ramnefjell påpeker over hundre år etter unionsoppløsningen.

Hva kan vi anta om den svenske opinionens syn på Norge, nordmenn og unionen?

På bakgrunn av de forbeholdene som er gjort i innledningen til oppgaven og opplysningene som har kommet fram i løpet av undersøkelsen resonnerer vi som er gjort i dette kapitlet, burde man kunne gjøre en del kvalifiserte antagelser om opinionen i Stockholm og dens tilnærming til unionen mellom Sverige og Norge.

Opinionen bestod av en elite blant Stockholms innbyggere. Dette er et moment som er gjort rede for i innledningen til oppgaven. Antagelsen har sammenheng med hvor mange man antar bodde i byene og hvor lave opplagstall vi regner med. Informasjonen må legges som et premiss for å kunne si noe videre om opinionen i unionen. Det er vanlig å anta at avisleserne på begynnelsen av 1800-tallet i stor grad var embetsmenn. Flertallet av de sentrale utgiverne i Stockholm tilhørte også embetsmannsklassen. Det var dermed en sammenheng mellom utgivere og lesere, og utgiverne skrev for sin egen samfunnsgruppe, sine likesinnede. De opposisjonelle avisene i Stockholm ble dermed gitt ut og lest av embetsmannsklassen, klassen som tradisjonelt hadde tette bånd til staten. Dette momentet utgjør en utfordring med å bruke teorien om borgerlig offentlighet på det svenske kildematerialet. Størrelsen på opinionen var i følge Edgren på ti prosent ved begynnelsen av 1800-tallet. Det var heller ikke stor grad av leser- og debattinnlegg i avisene i denne perioden. Det tyder, sammen med at myndighetene i stor grad kontrollerte unionsbegrepet på 1810-tallet, tyder på at teorien til Habermas er for lite nyansert i framstillingen til at den kan brukes til å si noe om hvordan synet på Norge og unionen ble formidlet i Stockholm de første årene fra unionen ble inngått.

Opinionen hadde liten kunnskap om unionen da den ble inngått i 1814. Dette kan virke som en motsetning til det foregående momentet om opinionen som en elite. Det ville vært naturlig å anta at denne gruppen hadde kunnskap om nabostaten, men det virker ikke som om kunnskapsnivået var særlig høyt innenfor opinionen i Stockholm. Som jeg har nevnt skyldtes den lave kunnskapen trolig det tradisjonelt dårlige forholdet mellom Sverige og Danmark-Norge, som hadde ført til liten informasjonsflyt mellom Sverige og Norge. Det kan ha vært en del av bakgrunnen for de informative artikkelseriene vi så i *Allmänna Journalen* i 1814. Ved å øke kunnskapen om Norge og i tillegg sette landet inn i en romantisk kontekst, er det grunn til å tro at styresmaktene håpet at interessen skulle øke i pressemiljøet. Med økt interesse ville den nye unionen raskere bli en del av den svenske opinionens horisont. Det ser imidlertid ikke ut til at endringen skjedde med det samme. Som oppgaven har illustrert tok det tid å etablere unionsbegrepet blant befolkningen.

Opinionen hadde liten interesse for unionen da den ble inngått. Dette momentet kan ses i sammenheng med momentet over, og begrunnelsene ligger tett opp til hverandre. På grunn av det tradisjonelt dårlige forholdet til Danmark hadde en union med Norge heller ikke noen basis i opinionen. Den lave interessen og kunnskapen kan også ses som et aspekt i tilknytning til maktforholdet. Sveriges overlegne posisjon i forhold til Norge gjorde at den tilsynelatende materielle gevinsten som følge av unionen var liten. Det er rimelig å bruke det som forklaring på den lave interessen ved unionsinngåelsen.

Unionsforestillingen var skapt ovenfra og ble overført til opinionen blant annet gjennom avisene. Momentet kan knyttes til det tidligere resonnementet om at den svenske staten gjennom unionen fikk legitimitet som en fredsskapende, raus og rettferdig stat i tråd med datidens opplysningsorienterte idealer. Staten hadde *mulighet* til å konstruere innholdet i unionsforestillingen og overføre den til opinionen, blant annet ved hjelp av sensuren. Ut fra den lave interessen som er registrert i kildene samt mangelen på kunnskap om unionspartneren, kan vi hevde at innholdet i unionsbegrepet ble formet av styresmaktene gjennom opplysningsarbeidet om unionen fra 1814. Og på bakgrunn av kildematerialet er det rimelig å hevde at avisene var et forum for å spre informasjonen til opinionen.

Kunnskapsnivået, og til en viss grad interessen, endret seg i løpet av den tiårsperioden jeg har undersøkt. Undersøkelsen har vist at formidlingen av unionen til opinionen endret seg fra 1814-1824. Som nevnt i første kapittel er det ikke mulig å måle hvor stor del av opinionen som lot seg påvirke av hva som ble skrevet i avisene. Det er likevel grunn til å tro at oppfatningen blant deler av opinionen var formet av avisenes framstillinger. På det grunnlaget kan vi gå ut fra at kunnskapsnivået om Norge og unionen vokste etter som søkelyset oftere ble satt på saker som kunne knyttes til unionen. Leserinnleggene som kom på trykk i løpet av perioden bekrefter denne påstanden. I tillegg støttes den av innholdet i artiklene som omhandlet Norge og unionen. Vi har sett at søkelyset på Norge ble sterkere da de opposisjonelle avisene kom på banen på 1820-tallet, og innholdsmessig forutsatte artiklene større kunnskap om Norge og unionen enn de hadde gjort i begynnelsen av perioden.

Søkelyset på unionen i pressen i Stockholm var høyt i 1821 og 1824, men lavt årene i mellom. Det må ha hatt sammenheng med at Stortingets samling i 1821 og 1824. Det er likevel rimelig å anta at interessen for unionen og norske forhold steg i løpet av de ti årene, i takt med kunnskapen. Særlig de uavhengige avisene trykket saker som hadde appell i opinionen. Når søkelyset ble satt på Norge i perioder hvor viktige saker ble diskutert, økte også interessen. Her vil det være naturlig å sette et skille rundt 1820. Selv om skillet er vanskelig å måle, gir endringen av innholdet i artiklene om Norge og den økende politiseringen grunn til å tro at oppfatningen av unionen også ble mer politisert enn den hadde vært da *Post- och Inrikes Tidningar* og de lojale avisene kontrollerte informasjonsstrømmen om unionen på 1810-tallet.

Unionsforestillingen ble etablert blant opinionen i løpet av de ti årene, fra 1814-1824. Det siste punktet bygger på de foregående. Hvis vi legger til grunn at kunnskapsnivået om unionen og Norge økte de første årene av unionen, og at interessen også steg blant deler av opinionen, er det rimelig å hevde at unionsforestillingen som styresmaktene ønsket å etablere

i opinionen, festet seg blant deler av leserne, og trolig først og fremst blant lojale embetsmenn som leste den offisielle og de lojale avisene. Videre kan man slå fast at kunnskapen om unionen hadde steget blant utgiverne av uavhengige aviser, for fra ca 1820 begynte de å bygge videre på den unionsforestillingen som de lojale kreftene i samfunnet hadde etablert. På den måten ble kunnskapen og interessen for unionen utvidet også til andre deler av opinionen. På dette grunnlaget må man kunne si at styresmaktene lyktes i ønsket om å etablere et begrepsinnhold om unionen, tuftet på selvstendigheten til begge statene. Det er likevel tvilsomt om de offisielle kreftene i samfunnet så for seg en utvikling hvor unionen mellom de to statene skulle bli en brekkstang for de opposisjonelle kreftene i samfunnet.

Hvordan ble unionen framstilt, og hvordan utviklet framstillingene seg i løpet av de ti årene?

Bo Stråth skrev i *Union og demokrati* at det i den offisielle oppfatningen av unionen ble lagt vekt på den prinsipielle likestillingen mellom Sverige og Norge. Undersøkelsen av hva avisene i Stockholm skrev om unionen de første ti årene, bekrefter hans syn. I oppgaven har vi sett at *Post- och Inrikes Tidningar* ledet an i arbeidet med å etablere en unionsforestilling overfor en opinion som ikke hadde særlig kunnskap om den nye unionen eller unionspartneren. Den offisielle avisen trykket kommunikasjon med Norge samt taler fra Carl Johan til ulike svenske grupper. Kommunikasjonen var preget av forsoning. Trass i nordmennenes motvilje mot den nye unionen med Sverige opprettholdt de svenske styresmaktene den tålmodige retorikken i kommunikasjonen. De lojale avisene fulgte opp *Post- och Inrikes Tidningars* tilnærming til unionsstoffet, enten ved å trykke likelydende artikler som den offisielle avisen, eller som i *Allmänna Journalens* tilfelle, å trykke informative artikkelserier om Norge og nordmenn hvor unionspartneren ble presentert i en romantisk kontekst og bildet av den norske bonden ble skjønnet. De uavhengige avisene eksisterte ikke i 1814. Som nevnt hadde de pålagt seg selvsensur eller blitt inndratt etter innskjerpingene på trykkefrihetene i 1812.

Selv om de lojale avisene støttet opp om den forsonende retorikken som *Post- och Inrikes Tidningar* førte i unionssaker, har undersøkelsen vist at interessen for Norge og nordmenn tilsynelatende var liten blant utgiverne. Dette har jeg satt i sammenheng med det tradisjonelt dårlige forholdet mellom Sverige og Danmark-Norge samt det skjeve maktforholdet. Unionen var i liten grad en del av den svenske opinionens horisont, og norske forhold var en del av de svenske avisene bare ved særskilte hendelser. Etter hvert innførte

noen aviser egne spalter hvor nyheter fra Norge kunne innføres. På den måten ble den nasjonale forskjellen mellom de to folkeslagene opprettholdt, og unionen ble ikke framstilt som en nasjonal forening. De første uavhengige avisene som ble opprettet, viste i likhet med de lojale liten interesse for norske forhold og for unionen. Interessen fra de lojale avisene har blitt knyttet til det offisielle prosjektet, noe de uavhengige avisene ikke var noen nødvendig del av. Det er dermed grunn til å tro at den lave interessen blant utgiverne gjenspeilte den lave interessen blant opinionen.

Kildene viser at *Post- och Inrikes Tidningar* fortsatte arbeidet med å etablere unionen som et begrep overfor den svenske befolkningen. Hendelser som kunne sette unionen i et positivt lys, ble framhevet, for eksempel fikk kongelige reiser til Norge stor oppmerksomhet. De lojale avisene fulgte opp dette i sine artikler, men det var den offisielle avisen som kontrollerte informasjonen ut til opinionen. De uavhengige avisene fokuserte mindre på slike unionsamlende hendelser. I 1818 ble den offisielle tilnærmingen til unionen svært tydelig. Dette året ble Carl Johan kronet, samtidig som misnøyen ulmet på Østlandet, og Stortinget var samlet i Christiania. *Post- och Inrikes Tidningar*, støttet av andre lojale aviser, konsentrerte oppmerksomheten mot den kongelige reisen i forbindelse med kroningen, og både stortingsforhandlingene og bondetogene ble nedprioritert. Bondetogene ble i etterkant oppsummert i den lojale pressen, mens stortingsforhandlingene stort sett forble ukjente for opinionen i Stockholm. Dette til tross for at viktige saker som avskaffingen av den norske adelen igjen ble vedtatt, et av vedtakene som la grunnen for Carl Johans forslag til endringer av grunnloven i 1821. Denne vinklingen av artiklene om Norge bekrefter at innholdet i unionsbegrepet ble formet av offisielle krefter. Den forsonende framstillingen som understreket det gode unionsforholdet, var i samsvar med dette ønsket. Det var fortsatt få uavhengige aviser i det stockholmske avismarkedet, og av de som eksisterte, var det ingen som rettet oppmerksomheten vestover mot Norge.

Endring i unionsbegrepet omtrent ved år 1820

Rundt 1820 ble flere opposisjonelle aviser etablert, og blant de mest sentrale var *Argus* og *Stockholms Courier*. De satte søkelyset på utfordringer i den svenske staten, og i den forbindelsen ble Norge trukket inn som positivt eksempel. Dette var med på å endre innholdet i unionsforestillingen som ble formidlet. De lojale avisene fortsatte den forsonende tilnærmingen, men også i disse avisene ble innholdet mer direkte politisk. Det var tendenser til en ordkrig mellom lojale og opposisjonelle krefter i avismiljøet. Som en del av denne

etablerte styresmaktene flere nye, lojale utgivelser for å demme opp mot de opposisjonelle kreftene i samfunnet. Temperaturen steg i pressesamfunnet. *Post-och Inrikes Tidningar* opprettholdt imidlertid den offisielle tilnærmingen til unionsdekningen gjennom hele perioden. Avisen trykket kommunikasjon mellom Carl Johan og Stortinget parallelt med artikler hvor unionen ble framstilt i et forsonende lys. Det bekrefter det offisielle prosjektet ytterligere, og gjør at det er grunn til å tro at den offisielle framstillingen av unionen stod sterkt også på 1820-tallet, særlig i områder utenfor Stockholm som bare hadde tilgang på stiftsaviser og andre offisielle kunngjøringer.

På begynnelsen av 1820-tallet ser vi en endring i framstillingen av unionen: Den ble brukt som en brekkstang for de opposisjonelle utgiverne. Mens den på 1810-tallet hadde blitt brukt som en del av det offisielle prosjektet, ble den på 1820-tallet i større grad trukket inn i politisk øyemed. På denne måten kom også unionen til å bli mer sentral for opinionen i Stockholm. Min undersøkelse viser at informasjonsoverføringen skjedde som et samspill fra offisielt, lojalt og uavhengig hold.

Forholdet til Danmark og Finland, samt amalgamasjonspolitikken

I oppgaven har jeg knyttet framstillingen av Sveriges forhold til Danmark og Finland til etableringen av den nye svenske identiteten. Den danske staten ble i de lojale avisene framhevet som en motsetning til den konstitusjonelle svenske. Det ser ut til at svenske styresmakter brukte Danmark for å framheve fordelene med den svenske staten. I tillegg kunne det negative fokuset på Danmark bidra til å skape avstand mellom nordmenn og dansker i den svenske opinionens øyne. Som en del av den samme konstruksjonen ble forholdet til Finland nærmest lagt dødt i den svenske pressen i løpet av perioden jeg har undersøkt. Informasjonsstrømmen ble kuttet etter 1809. På 1820-tallet ser man eksempler på at Finland ble omtalt, men da konsekvent i negative vendinger, og som i omtalen av Danmark var det de lojale kreftene som ledet an i denne framstillingen. På samme måte som vi har illustrert byggingen av en ”ny” svensk nasjon, kan vi også forstå Sveriges handlinger etter tapet av Finland. Tausheten og den markerte avstanden ble en måte å bygge opp det ”nye” Sverige på.

Det har vært vanlig å anta at styresmaktene etter hvert ønsket mer samarbeid mellom Sverige og Norge, og at amalgamasjonspolitikken var et symptom på det. I undersøkelsen har vi sett eksempler på at innsendere ønsket et tettere forhold til nordmennene, mens vi ikke har sett den samme tendensen i uavhengige aviser. Dette ønsket kom dessuten i mindre grad til

uttrykk på 1820-tallet. I 1824 så vi et eksempel fra *Allmänna Journalen*, hvor en innsender argumenterte for at et ønsket om amalgamasjon mellom statene burde tones ned fordi konsekvensen kunne bli at avstanden vokste. Kombinasjonen av den prinsipielle likestillingen og en amalgamasjonspolitik som tilsynelatende var ønsket av myndighetene, synes å svekke Stråths argumentasjon noe. Dersom forholdet mellom statene skulle bli tettere, er det naturlig å tenke at det ville gå ut over selvstendigheten og selvstyret i de to statene. De innsendte bidragene kan tyde på at deler av opinionen også ønsket å påvirke deler av den norske kulturen.

På den andre siden kan amalgamasjonspolitikken også ses som et uttrykk for det bildet jeg tegnet over; av det ”nye” Sverige. Amalgamasjonspolitik behøver ikke å være ensbetydende med at den ene siden tilpasser seg den andre: Begrepet kan også forstås som at begge sidene skulle ha en del felles funksjoner, og det kan knyttes til identitetsdannelsen, som et trinn to, hvor begge parter måtte tilpasse seg hverandre. Vi har sett få eksempler på at svenske styresmakter prøvde å påvirke det norske kulturlivet. Det som kan ses som amalgamasjonsforsøk i avisene var heller politiske aspekter, som for eksempel spørsmålet om adelskap. Svenske styresmakter så det som uheldig at Norge skulle avstå fra adelskapet mens Sverige skulle opprettholde det. Det kunne føre til skjevheter i forholdet mellom de to statene og kan være et uttrykk for frykt for at Norge skulle markere stadig større avstand til Sverige. Fra myndighetenes side kan det også ses som et uttrykk for ønsket om likebehandling av de to statene.

Oppsummering og konklusjon

Vi kan oppsummere perioden ved å se hvordan samfunnet hadde utviklet seg i løpet av de ti årene. Jeg vil trekke fram tre utviklingstrekk i det svenske offentlige samfunnet fra 1814 til 1824. For det første hadde det vokst fram en opposisjonell presse i Stockholm, som i motsetning til på 1810-tallet ikke lot seg kontrollere av myndighetenes kontrollmekanismer. Denne vokste fram som et resultat av brytningen mellom det gamle standssamfunnet og det nye borgerlige samfunnet. Den samme utviklingen viste seg i andre europeiske stater. For det andre var innholdet i artiklene om unionen langt mer politisk enn i 1814. Dette hang sammen med framveksten av den opposisjonelle pressen. Fra unionen ble inngått, var det den offisielle avisen som ledet an i arbeidet med å forme innholdet i unionsbegrepet og formidle dette til opinionen. Få av de uoffisielle avisene viste særlig interesse for den nye norske grunnloven før på 1820-tallet. I 1824 fikk stortingsforhandlingene i Christiania stor oppmerksomhet i de

svenske avisene, og bare *Post- och Inrikes Tidningar* brukte spalteplass på kronprinsens besøk i Norge under forhandlingene. En tredje utvikling var knyttet til unionsbegrepet. De to foregående utviklingstrekkene må legges til grunn for å forstå denne endringen. I 1814 var opinionens kunnskap og interesse for unionen tilsynelatende liten. Vi har sett at unionsbegrepet hadde utviklet seg fra å bli brukt av *Post- och Inrikes Tidningar* og enkelte av de lojale avisene til å bli en del av opinionens felles horisont i 1824. Denne unionsforestillingen hadde blitt etablert i løpet av de ti første årene av unionen.

Som jeg har skrevet tidligere, har det vært lite forskning på unionen sett fra andre perspektiver enn det norske. Denne framstillingen har tatt for seg én ny vinkling på unionsspørsmålet, ved å undersøke oppfatningen av unionen fra svensk side. Framstillingen kan forhåpentlig spore andre til å undersøke andre perspektiver knyttet til oppfatningen av unionen, både i Norge og i nabolandene. Unionsoppfatningen kan for eksempel undersøkes i et komparativt lys. I gjennomgangen av de norske kildene så det ut til at det var geografiske forskjeller i den norske oppfatningen av unionen med Sverige. For eksempel ser det ut til at det liberale avismiljøet i Trondhjem vinklet artikler slik at de inneholdt skjult kritikk av regimet. Dekningen i Christiania var mer i tråd med de offisielle framstillingene. Noen liknende geografiske forskjeller kunne ha kommet til syne ved å undersøke andre områder i Sverige, for eksempel områder nærmere grensen til Norge, eller Uppsala. I følge Rosengren var avismiljøet her i stadig kamp mot det stockholmske avismiljøet om den sanne forståelsen av offentlighetens natur.²⁰⁷ I en sammenlignende undersøkelse kunne det vært interessant å se om denne uenigheten ga seg utslag i en ulik framstilling og oppfatning av unionen. En komparativ studie av norske og svenske aviser har heller ikke blitt gjort med samme målsetting som denne oppgaven. En slik framstilling ville krevd mer arbeid enn det er rom for i et masterstudium. Men en interessant komparativ vinkling kunne være å sammenligne norske og finske aviser i årene etter 1814 og 1809, eller danske og svenske aviser i de samme årene. På den måten ville man kunne få et bedre bilde av land som stod i samme forhold til hverandre: Norge og Finland som deler av de større rikene Sverige og Danmark.

Min oppgave slik den foreligger, kan imidlertid fortsatt være med på å nyansere bildet av forholdet mellom nordmenn og svensker. Vi har sett at interessen for og kunnskapen om Norge var lav da unionen ble inngått i 1814, men vi har også sett at både kunnskap og interesse for unionspartneren økte i løpet av de ti årene, og at deler av det svenske samfunnet brukte norske politiske og byråkratiske modeller som forbilder for statsapparatet i Sverige.

²⁰⁷ Rosengren, 1999, s. 16

Det er utenfor oppgavens ramme å si noe om utviklingen videre, men i følge Stråth hersket det tidvis en oppfatning av at Norge var et lydrike til Sverige. Oppgaven har vist at dette lydrikebildet var langt fra det bildet som preget svenske framstillinger i det første tiåret av unionen – kanskje noe overraskende?

Kilder

Svenske kilder

Allmänna Journalen, 1814-1824

Anmärkaren, 1816-1824

Anmärkarne, 1820

Argus, 1820-1822

Argus den andre, 1822

Argus den tredje, 1823-1824

Argus den IV, 1823-1824

Courieren, 1821

Courieren från Stockholm, 1822

Dagligt Allehanda, 1814-1824

Föreningen Skandinaviskt Folkblad, 1816-1817

Frihetsvännen, 1820

Granskaren, 1820-1824

Inrikes Tidningar, 1814-1820

Lifvet och Döden, 1815-1816

Lycurgus, 1822

Memnon, 1815

Post- och Inrikes Tidningar, 1821-1824

Nya Extra Posten, 1819-1821

Stockholms Posten, 1814-1824

Stockholms Courier, 1820-1821

Stockholmska Courieren, 1822

Svenskt National-Blad, 1817-1818

Tiden, 1815

Tidens Anda, 1816

Norske kilder

Blandede Efterretninger Fædrelandet betreffende

Den Lille Trondhjemske Tilskuer, 1815-1817

Den Norske Nationalven, 1821-1823

Den Norske Rigstidende, 1815-1824

Det Norske Nationalblad, 1815-1821

Drammens Tidende, 1816-1824 (ikke alle utgaver fantes)

Kongelig Allene Privileg. Trondhiems Adresse-Contoires Efterretninger, 1814-1824

Morgenbladet, 1819-1824

Norske Intelligenz-Seddeler, 1814-1824

Patrioten, 1824

Patrullen, 1824

Tiden, 1814

Litteratur

Andersen, Per Thomas, *Norsk litteraturhistorie*, Universitetsforlaget, 2001, 2. opplag, 2003

Bjørnsen, Bjørn, *Norsk presse i historisk lys*, Avdeling for kultur og samfunnsfag, Høgskolesenteret i Rogaland, 1992

Bjørnskau, Erik, *Carl XIV Johan: En franskmann på Nordens trone*, Cappelen, Oslo, 1999

Carlsson, Sten, og Höjer, Torvald, *den svenska utrikespolitiska historia, III: 1-2, 1792-1844*, P.A.Norstedt & söners förlag, Stockholm, 1954

Carlsson, Sten, og Rosén, Jerker, *Svensk historia*, Engman og Sandström Scandinavian university books, Stockholm, 1978-1980, bind 2, *Tiden efter 1718*, 1980

Clausen, H. P., *Aviser som historisk kilde*, institut for presseforskning og samtidshistorie, århus, 1962

Dyrvik, Ståle, *Norsk historie 1625-1814. Vegar til sjølvstende*, Det Norske Samlaget, Oslo, 1999

Dyrvik, Ståle, *Året 1814*, Det Norske Samlaget, Oslo, 2005

Edgren, Henrik, *Publicitet för medborgsmannavett. Det nationellt svenska i Stockholmsstidningar 1810-1831*, Uppsala universitet, 2005

Eide, Martin, *provinsredaktøren*, kap. 8 i *Den redigerende makt. Redaktørrollens norske historie*, høyskoleforlaget, 2000. s. 163-192

Engman, Max og Sandström, Åke (red.), *Det nya Norden efter Napoleon*, 25:e Nordiska historikermötet, Stockholm den 4-8 augusti 2004, Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2004

Fet, Jostein, *Prenteverket på Egset 1809-39*, kap. 4 i *Lesande bønder. Litterær kultur i norske allmugesamfunn før 1840*, Universitetsforlaget, 1995

Giverholt, Helge, *Norsk dagspresse i emning 1807-1815*, Norsk Pressemuseums skrifter nr. 2, Institutt for Journalistikk, Fredrikstad, 1984

Gustafsson, Karl Erik og Rydén, Per (red), *Den svenska pressens historia 1*, Ekerlids Förlag, Stockholm, 2000, bind 1, *I begynnelsen (tiden före 1830)*, av Holmberg, Claes Göran, Oscarsson, Ingemar og Torbacke, Jarl.

Gustafsson, Karl Erik og Rydén, Per (red), *Världens äldsta – Post- & Inrikes Tidningar, under 1600-, 1700-, 1800-, 1900- och 2000-talen*, Atlantis, Stockholm, 2005

Habermas, Jürgen, *Borgerlig offentlighet – dens fremvekst og forfall. Henimot en teori om det borgerlige samfunn*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1991

Haugland, Karen Mathilde, *Periodiske publikasjoner og politisk debatt: norske allmennkulturelle tidsskrifter 1760 – 1850*, Hovedoppgave i idehistorie, Universitetet i Oslo, 1988

Holmberg, Claes Göran, Oscarsson, Ingemar og Rydén, Per, *En svensk presshistoria*, Norstedts Tryckeri, Stockholm, 1983

Laache, Rolv, *Nordmenn og svensker efter 1814: spredte trekk som bidrag til Unionens historie*, Aschehoug, Oslo, 1941

Laheld, Sissel Hvam, *Synet på 1814 og det politiske system som da ble etablert, slik det kommer til uttrykk i litteraturen, i tiden frem til ca 1870.*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, Våren 1980.

Lippmann, Walter, *Public Opinion*, Transaction Publishers, New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), New York, 1998 [1922]

Melton, James Van Horn, *The Rise of the Public in Enlightenment Europe*, Cambridge University Press, 2001

Mork, Anne Helene Høyland, *Unionen i historieundervisningen. Synet på den svensk-norske unioen (1814-1905) i svenske og norske lærebøker i perioden 1860-1920*, Hovedoppgave i historie, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier, Universitetet i Oslo, Våren 2005

Munch-Petersen, Valfrid Palmgren og Hartmann, Ellen, *Svensk-dansk ordbog*, Gyldendal, København, 1970

Mykland, Knut, *Omkring 1814: En antologi av Knut Mykland*, Gyldendal, Oslo, 1967

Ottosen, Rune, Røssland, Lars Arve & østbye, Helge, *Norsk pressehistorie*, Det Norske Samlaget, Oslo, 2002

Palmer, R. R., Colton, Joel, Kramer, Lloyd, *A History of the Modern World*, McGrawHill, 2007

Pryser, Tore, *Norsk historie 1814-1860. Frå standssamfunn mot klassesamfunn*, Det Norske Samlaget, Oslo, 1999

Rosengren, Cecilia, *Tidevarvets bättre genius, Föreställningar om offentlighet och publicitet i Karl Johanstidens Sverige*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm/Stehag 1999

Seip, Jens Arup, *Utsikt over Norges historie. Tidsrommet 1814-ca 1860. Tidsrommet ca 1850-1884*, [1974] Gyldendal, Oslo 2002

Sejersted, Francis, *Den vanskelige frihet. Norge 1814-1850*, Pax Forlag A/S, Oslo, 2001

Skjæveland, Yngve, *Nasjonal retorikk i Det Norske Nationalblad 1815-1821*, KULTs skriftserie nr. 62, Norges forskingsråd, Oslo 1996

Spørck, Nina, *Carl Johan sett med samtidens øyne*, Solum, Oslo, 1998

Steen, Sverre, *Det frie Norge*, Cappelen, Oslo, 1951-1973, bind 2, *På fallittens rand*, 1953

Steen, Sverre, *Det frie Norge*, Cappelen, Oslo, 1951-1973, bind 3, *Krise og avspenning*, 1954

Stråth, Bo, og Sejersted, Francis, *Norge og Sverige gjennom 200 år*, Pax forlag A/S, Oslo 2005, bind 1, Stråth, Bo, *Union og demokrati: dei sameinte rika Noreg-Sverige 1814-1905*.

Svendal, Sigrid Øvreås, *Amerikansk påvirkning på norsk scene- og populærdans i perioden 1945 til 1975*, masteroppgave i historie, Universitetet i Oslo, 2006

Torbacke, *Allehanda skepnader : (Nya) dagligt allehanda 1767-1944*, NORDICOM-Sverige, Göteborg, 2005

Waldahl, Ragnar, *Opinion og demokrati*, Universitetsforlaget, Oslo, 2007

Nettsider:

Storsveen, Odd Arvid, <http://www.nb.no/baser/1814/histori.html>, lastet ned 24.10.2006

Dagbladets papirutgave, 2. februar 2007, leder. Forfatter: Erling Ramnefjell. Lastet ned fra <http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/artikkel.php?id=5001070037229&tag=tit&words>, 09.09.2008

Red: [Webredaksjonen ved Det juridiske fakultetsbibliotek](#), http://www.ub.uio.no/ujur/publikasjoner/skriftserie/16/domsmateriale/prosessens_historie.html, 21. 10. 2008

Vedlegg 1. Oversikt over det svenske kildematerialet

Navn på avis	Årstall	Hvor ofte kom avisen ut	Antall sider pr utgave	Politisk vinkling
Allmänna Journalen	1814-1824	6 dager pr uke	4 sider	Lojal avis
Anmärkaren	1816-1924	2 dager pr uke	4 sider	Uavhengig, reformvennlig avis
Anmärkarne ²⁰⁸	1820	2 dager pr uke	4-8 sider	Uavhengig, opposisjonell avis
Argus ²⁰⁹	1820-1824	2 dager pr uke	4 sider	Uavhengig, opposisjonell avis
Argus den IV	1823-1824	1 dag pr uke	4 sider	Lojal, regjeringsstøttet avis
Dagligt Allehanda	1814-1824	6 dager pr uke	4 sider	Annonseavis, lojal
Föreningen. Skandinavisk Folkblad	1816-1817	2 dager pr uke	4 sider	Uavhengig, reformvennlig avis
Frihetsvännen	1820	4 dager pr uke	4 sider	Uavhengig, reformvennlig avis
Granskaren	1820-1824	2 dager pr uke 3 dager pr uke i 1824	4 sider	Lojal avis
Lifvet och Döden	1815-1816	2 dager pr uke	4 sider	Lojal avis
Lycurgus	1822	1 pr uke, deretter 2 pr uke	8 sider, deretter 4 sider	Lojal avis
Memnon	1815. Kom ut en måned	1 pr uke	8 sider	Uavhengig, reformvennlig avis
Nya Extra Posten	1819-1821	2 dager pr uke	4 sider	Lojal avis
Post & Inrikes Tidningen ²¹⁰	1814-1824	6 dager pr uke	4 sider eller mer	Offisiell avis
Stockholms	1820-1822	2 dager pr uke	4-8 sider	Uavhengig,

²⁰⁸ Utgiveren av Anmärkarne var med på å etablere Argus etter at Anmärkarne ble lagt ned.

²⁰⁹ I 1822 skiftet Argus navn til Argus den andre. I 1823 skiftet avisen igjen navn, til Argus den tredje.

²¹⁰ Inrikes Tidningar kom ut som egen avis til 1820, men jeg har satt de sammen.

Courier ²¹¹				opposisjonell avis
Stockholms Posten	1814-1824	6 dager pr uke	4 sider	Lojal avis
Svenskt National-Blad	1817-1818	2 dager pr uke	4 sider	Uavhengig, reformvennlig avis
Tiden	1815. Kom ut i tre måneder.	2 dager pr uke	2-4 sider	Usikkert
Tidens Anda	1816. Kom ut i fire måneder, som en fortsettelse av Tiden.	6 dager pr uke	4 sider	Usikkert. ²¹²

²¹¹ I 1821 skiftet avisen navn til Courieren. I 1822 skiftet avisen igjen navn til Courieren från Stockholm og Stockholmska Courieren før den ble lagt ned.

²¹² Edgren, 2005, s. 323-325, er brukt for å få full oversikt over politisk vinkling.